

ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: ΠΕΤΡΟΥ ΠΙΚΡΟΥ: 'Ο Γκόρκυ σ' εμάς εδώ. (Γύρω από τὸ 'Ισθιλαίο του).—HENRI BARBUSSE: «'Ο Γιάννης πὸν γελᾷ, κι' ὁ Γιάννης πὸν κλαίει». ('Απὸ τὰ «Faits Divers» —Μετάφρ. Θ.Ν.Τ.).—Π. ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ: 'Η 'ἠθική τῶν 'Αρχαίων 'Ελλήνων. (β' μέρος. Μετάφρ. 'Αντρέα Ζεβγά).—ΚΩΣΤΑ ΒΑΡΝΑΛΗ: 'Εξαγνισμός. (ποίημα).—ΣΙΑΒΑΝΟΥ: 'Ενώ ἡ Ζωὴ κυλά... (σκίτσα).—ΣΤΑΘΗ ΣΕΛΦΑ: 'Ο 'Ιερσμένος.—ΜΑΞΙΜ ΓΚΟΡΚΥ: Τὸ τραγοῦδι τοῦ 'Αλμπατρού (Μετ. Γιάνη 'Αγκύλου).—Σ. ΜΑΛΙ-ΝΟΦΣΚΑΓΙΑΣ: 'Η νέα γυναίκα στὸ Σοβιετικὸ Θέατρο.—ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΜΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.—ΑΔΕΞΗ ΝΕΒΑ: Διθύραμβος. (ποίημα).—Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ: Βραδινὸ τραγοῦδι (ποίημα).—ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.—ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ: Π. Μαυρέα: «'Ελεγιοι», Γρ. Θεοχάρη: «Φωνές χωρὶς ἦχο», Λ. Βολανάκη: «'Η Τέχνη σάν κοινωνικὸ φαινόμενο» ἀπὸ τὸν Α. Ζ.—Στρ. Μυριβήλη «Διηγήματα» ἀπὸ τὸν Π.Π.—Π.Ρ.: ΓΡΑΜΜΑΤΑ ἀπὸ τὸ Παρίσι: 'Η ἀπάντηση τοῦ Ρουαὶν Ρολλάν σὲ δυὸ Ρώσσοις ἔμιγ-κρέδες.—Ο. ΚΑΜΕΝΕΒΑ: Γράμματα ἀπὸ τὴ Μόσχα: 'Η «VOKS» καὶ ἡ δράση της.—ΕΠΙΛΟΓΟΙ, ΒΙΒΛΙΟΓΡ. ΔΕΛΤΙΟ, ΑΛΛΗ-ΛΟΓΡΑΦΙΑ κ.λ.π.

ΑΡ. 5

ΜΑΗΣ 1928
ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΑΡ. 5

ΑΘΗΝΑ

“ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ,”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ & ΤΕΧΝΗΣ

Γράμματα, ἐμβάσματα κι ὄ,τι ἀφορᾷ τὸ περιοδικό, στὴ δῖση: Ταχυδρ. Κιβώτιο 255. Ἀθήνα.

Συνδρομές: Ἐξωτερ. χρονιάτικη Δρ. 50.—Ἐξάμ. 25.
Ἐξωτερ. ἄμ. 6. Ἄμερ. δ. 2.

“REVUE NOUVELLE,”

MENSUELLE, CRITIQUE & LITTÉRAIRE

Tout ce qui concerne la redaction doit être adressé à “NEA EPITHÉORISSI,” Boîte P. 255, Athènes.

Διαφημίσεις: Ἡ σελίδα Δρ. 600. Μισθὸ καὶ τέταρτο ἀναλόγως. Ὁ στίχος Δρ. 5.

SOMMAIRE

- PETROS PICROS: Gorki, et son influence chez nous. (Autour de son Jubilé).
- HENRI BARBUSSE: «Jean qui rit et Jean qui pleure» («Faits-Divers» Trad. Th. N. T.).
- P. KROPOTKINE: L' éthique chez les Grecs anciens. (Trad. Andréas Zevgas).
- COSTAS VARNALIS: L' expiation (poème).
- SILVANUS: La Vie qui passe. (Esquisses).
- STATHIS SELFAS: Le religieux (poème).
- MAXIM GORKI: Le chant de l' Albatrus. (Trad. Jean Angylos).
- S. MALINOVSKA-TA: La femme nouvelle dans le théâtre Soviétique.
- LES CONCLUSIONS D' UNE ENQUÊTE (pour un projet de loi de la Blanche Terreur).
- ALEXIS NEVAS: Dithyrambe. (poème).
- A. PANSELINOS: Chanson nocturne.
- BIBLIOGRAPHIE ÉTRANGÈRE.— LA CRITIQUE DES LIVRES P. R. Lettres de Paris. La réponse de Romain Rolland à deux intellectuels «émigrés».
- O. KAMENEVA: Lettres de Moscou. Pour la Culture Mondiale. — Le «VOKS» et son activité pendant le 1927.
- ÉPILOGUES — MEMENTO BIBLIOGRAPHIQUE. — etc...

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: ΑΓΓ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ (ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ)

Στὸ Σοσιαλιστικὸ Βιβλιοπωλεῖο ὄλες οἱ νεώτερες κοινω-
νιολογικὲς καὶ λογοτεχνικὲς ἐκδόσεις.

Μάρξ—Ἐγκελς—Λένιν—Μπουχάριν—Στάλιν.

Γράμματα κ' ἐπιταγές: Ὁδὸς Ἀθηνᾶς 129.

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΜΑΗΣ 1928 — Αρ. 5

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ ΚΑΤ.: TAX. KIB. 255. —

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΤΗΣ ΥΛΗΣ: ΑΝΤΡΕΑΣ ΖΕΒΓΑΣ

«...Ἡ Τέχνη ἀνήκει στὸ λαό. Ἡ Τέχνη πρέπει ν' ἀπλώνει τις πὸ βαθεῖες ρίζες της μέσα στις μεγάλες μάζες. Οἱ ἐργάτες πρέπει νὰ τὴ νοιώσουν καὶ νὰ τὴ ἀγαπήσουν. Πρέπει ἡ Τέχνη νὰ τοὺς ἐνώνει ὁλοὺς καὶ ν' ἀνυψώνει τὸ αἰσθημὰ τους, τὴ σκέψη τους καὶ τὴ θέλησή τους. Οἱ τεχνίτες πρέπει νὰ γεντιοῦνται καὶ νὰ μεγαλώνουν ἀνάμεσα στις μάζες αὐτές...» ΛΕΝΙΝ. (Ἀπομνημονεύματα τῆς ΚΛΑΡΑΣ ΤΖΕΤΚΙΝ).

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΙΩΒΙΛΑΙΟ ΤΟΥ

Ο ΓΚΟΡΚΥ Σ' ΕΜΑΣ ΕΔΩ

Γράφοντας κάποτε, γιὰ τὸ δικό μας ποιητὴ τὸ Νικοκάβουρα,—δικό μας, σὰ λέω, ἐννοῶ τὸν ἐπαναστάτη—μοῦ εἶχε σταθεῖ ἀφορμὴ νὰ δώσω μερικὲς πέρα πολὺ βιαστικὲς ἐξηγήσεις, γιὰ ἓνα φαινομενικὰ «ἰδιότυπο» περιστατικὸ πὸ παρατηρήθηκε ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα. Σήμερα, ἀπὸ μὴν ἄλλη ἀφορμὴ—μοῦ πα-

μέρα, ἐκεῖ στὸν Κλαυθμόνα, μὲ σοβαρότητα πὸ δὲν ἐπιδεχότανε ἀμφιβολία:

— Καλὸς, βρε παιδάκι μου, πολὺ καλὸς συγγραφέας αὐτὸς ὁ... Μάρξ, ἀλλά...

— Τί ἀλλά;

— Δηλαδή, γερὴ πένα, ἀλλά... λείπει—βλέπεις—ἡ δυνατὴ πλοκὴ ἀπὸ τὸ ἔργο του, καὶ ὁ... παλμός. Δὲ σοῦ φαίνεται;

Προφανέστατα εἶπαρεν τὸ Μάρξ γιὰ μυθιστοριογράφου.

Βέβαια, τότες εἶμιονα πολὺ ἀλάργα ἀπὸ τοῦ νᾶχω περάσει ὀλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ Μάρξ. Μά, ὡς τόσο, ἐξὸν ἀπὸ τὸ Κομμουνιστικὸ Μανιφέστο εἶχα ἀρχίσει νὰ μπαίνω στὸ «Κεφάλαιο», ἔτσι πὸ καὶ δέκα φορές πὸ πολὺ νὰ εἶτανε ἡ σοβαροφάνεια τοῦ **μαίτη**, πάλι δὲ—μποροῦσα νὰ χάψω τὴν κρίση του, ὅπως ἔχαφτα παιδί, τ' ἀντίσωρο. Ἐπειδὴ ὅμως, ἤξευρα κιόλας, πὸς στὰ πρῶτα νειάτα του ὁ Μάρξ ἔπεσε στὸ ἀμάρτημα τῆς στιχογραφίας—στίχοι ὄχι οἱ, καὶ πὸ ὀδιδιος, πολὺ γλήγορα, ἄλλους ἔσκισε κι' ἄλλους—πὸ μόνου ἴσαμε σήμερα ἀκόμη δὲ θὰ μπόρρεσε νὰ τοὺς ἐξαφανίσει γιὰτὶ φαίνεται νὰ εἶτανε κιόλας τυπωμένοι—γι' αὐτὸ, καλοῦ κακοῦ, θεωρήσα χρέος μου νὰ βεβαιωθῶ ἀκόμη παραπάνου:

— Καὶ γιὰ ποῖ ἔργο τοῦ Μάρξ, θέλετε νὰ πείτε;

— Μά... λίγο πολὺ, γιὰ ὄλα του!

Σωστά!

Ὅπως τὸ εἶχα μυριστεί, μιάς ξαρκῆς.

Φυσικά, στὸ ζενίθ του τότες—ὅπως καὶ σήμερα, ὁ κ. Σκίπη—ἐκκολαπτόμενος ἀκόμη ἐγῶ, ἔ!... δὲ στεκότανε ν' ἀντιμλήσω.

Τὸ θυμοῦμαι αὐτὸ, σὰν κάτὶ τὸ χαρακτηριστικὸ. Γιατὶ δταν ἔνας **Μάρξ**—μάλιστα μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὀχτώβρη—θεωρεῖται ἀπὸ διανοοῦμενους

Συγκεκριμένα, νὰ τί τρέχει: Εἶτανε—ὅπως θὰ εἶναι στὸν καθεῖνα γνωστὸ—μὴ ὀλόκληρη περίοδος ἐδῶ, στὴν Ἑλλάδα, δπου, διανοοῦμειοι, ἐπαναστάτες, ἀκόμη καὶ ἀνεπτυγμένοι ἐργάτες, θεωροῦσαν πέρα πολὺ τῆς μόδας νὰ καταβροχθίζου λογοτέχνες, δηλαδή τὰ ἔργα τους—γιὰ νὰ ἐξηγώμαστε—λογοτέχνες, λέω, πὸ ὅποσδήποτε καταπιάνονταν εἶτσι ἢ ἄλλιῶς μὲ φιλοσοφία, μὲ κοινοβιολογία, ἀκόμα καὶ μὲ τὴ μεταφυσικὴ Ἄρχὴ ἀρχὴ οἱ Γάλλοι, ὅστερα ὁ Νίτσε, ὁ Σοπενχάουερ, ὅστερα οἱ Ρῶσοι: Τολστόυ, Ντοστογιέφσκυ, Γκόρκυ κλπ. καὶ σιγὰ σιγὰ, μὲ τὴ σειρά τους, κ' οἱ Σκανδιναβοί. Ἐξὸν ἀπὸ τοὺς διανοοῦμενους εἶτανε κάμποσοι κ' οἱ μορφωμένοι ἐργάτες πὸ θεωροῦσαν ὅποσδήποτε ἐπιβλημένῳ νὰ φάχνου νὰ βροθῶν μέσα στοὺς συγγραφεῖς αὐτοὺς, τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια γιὰ τὸν ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα πὸ τότες ἀκόμα βρισκότανε σὲ ὑποτυπώδη ταξικὴ μορφή καὶ στὴν προϊστορικὴ του περίοδος. Ὁ ἀντίχτυπος τῆς τάσεως αὐτῆς ἔγινε αἰσθητὸς καὶ πολὺ ἀργότερα.

Θυμάμαι, πᾶνω σ' αὐτὸ, τὴ γνώμη ἐνὸς γνωστοῦ διανοοῦμενου πὸ τότες, ὅπως καὶ σήμερα, διεκδικῶσος σκηπτρα. (Μὰ ποὺς δὲν τὰ διεκδικῆσε αὐτά;.) Δὲν ἔχω καμμιά δυσκολία ν' ἀναφέρω τ' ὄνομά του. Πρόκειται γιὰ τὸν κ. Σκίπη. Μοῦλεγε, τὸ λοιπὸν μὴ

—που να μὲν δὲν τὸν ξαίρου ἀλλὰ πὸ ὁπωσδήποτε ἄκουσαν νὰ γίνεται λόγος—θεωρεῖται ὡς... μυθιστοριογράφος ἢ τὸ πολὺ πολὺ...μισοφιλόσοφος, μισολογοτέχνης, αὐτὸ δὲ δείχνει πὸς μὴ φορὰ κ' ἔναν καιρῷ, μονάχα ἀπὸ τέτοιους—ἀπὸ λογοτέχνες δηλαδὴ, περιέμενε νὰ βροῦν τὸ δρόμο τῆς ταξικῆς πάλης, τὴν ἐξήγηση τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, μὲ μιά λέξη, τὴν κοσμοθεορία τῶν καταπιεζομένων.

Φυσικὴ μάλιστα συνέπεια εἶτανε καὶ τούτη: Σὰν πὸ διαβαθμῆσι καὶ μορφωθῆσι, οἱ μικροαστοὶ, παράσπρναν τοὺς προχωρημένους ἐργάτες καὶ δίνανε μάλιστα τὸν τόνο. Ἐξ ἄλλου, εἶτανε μιά ἐποχὴ ὅπου ὀργιάζε ἀκόμη ὁ κ. Δρακοῦλης, σὲ βαθμὸ πὸς οἶταν πὸ ὕστερα ἐμφανίστηκε ὁ κ. Ν. Γιαννιῶς, φηρίσε ὡς... «ὀρθόδοξος» μαρξιστὴς, ἐνὸς ὁ Ντίνος ὁ Θεοτόκης κ' ὁ Κώστας Χατζόπουλος—πραγματικῶς ἀξίες, εἶναι ἡ ἀλήθεια, ὅμως ξεπεσμένοι ἀρχοντας ὁ ἕνας, μικροαστοὶ ὁ ἄλλος ἴσασιν τὸ μεθόδι, εἶχανε τὴν ἀξιοθρήνητην ἰδεολογικὴν ἐξέλιξιν πὸς ξαίρουμε—δυναμῶνα ἀφ' ἑαυτῶν τοὺς ἴσας τὴν ἀντίληψιν τοῦ ὅτι: ἐκ διανοουμένων τὸ ὄψος!

Ἐπειτα, ἂν δὲν κάμω λάθος—γιατὶ καὶ γιὰ μὲνα τὸν ἴδιο δια αὐτὰ εἶναι λίγο προστρία—πρέπει νὰ μεσολάβησε ἕνα σχετικὸ σύντομο διήμερο χρονικὸ διάστημα, ὅπου δειχναίται μὴ ἐκκάθαρτη τάση πρὸς τὴν φιλοσοφία. Γίνεται λόγος ἀκόμη καὶ γιὰ ἐπιστήμην. Ὁμοῦ τὴν τάση αὐτὴ χαρακτηρίζει τὸ ἐξῆς παράθεμα: Μιά ἀπίστευτη συγχύσις ἀνάμεσα σὲ φιλοσόφους, ἐπιστήμονες καὶ τεχνίτες, μὴ ἐκκάθαρτες ὅμως προτίμησι γιὰ τοὺς λογοτέχνες. Μὰ λογοτέχνες μεταμφιεσμένους, αὐτὴν τὴν φορὰ, σὲ πούρους φιλοσόφους ἂν ὄχι καὶ ἐπιστήμονες.

Λόγου χάριν, ὁ γοητευτικώτατος ὡς ποιητὴς Ρενάν, περνᾷ γιὰ πόδρος ἐπιστήμονας—ἐνὸς ἀγρόδου ὄντες λόγους γιὰ τὸ Στράους, ἄς ποῦμε, τὸ Λουαζῶ, τὸ Σαλουμὸν Ρενάκ—πάνω στὸ ἴδιο ζήτημα πὸς διαπραγματεύεται ὁ Ρενάν.

Ἐπίσης ὁ Ντίνος π. χ. Ποιῶς νὰ τολμήσει νὰ πει, ὅτι, τέλος πάντων, ὁ χαραχτηρισμὸς πὸς τοῦ ἀνήκει εἶναι: ποιητὴς τεχνίτης τοῦ Ἰντιβιτουαλισμοῦ; Ὁ Στρίνερ σὰ φιλόσοφος εἶναι μόλις γνωστός, κ' ὁ Δὲ Νταντέκ σὰν ἐπιστήμονας σχεδὸν τέλεια ἀγνωστος.

Εἶναι ἡ περίοδος πὸς ὁ Τολστόυ ρουφίεται κυριολεκτικῶς, μὲ λαχτὰ νὰ ἀνακαλύψῃ μέσα στὰ μυθιστορηματὰ ἡ κοσμοθεορία τῶν ἔμμεταλλουμένων πὸς οἱ ἀνάγκης τῆς διατύπωσης ἀρχίζαν νὰ γίνονται αἰσθητές, μὴ καὶ τὸ προλετάριατὸ μας ἀρχίζει νὰ ξεκαθαρίζεται ταξικῶς, νὰ ζυγὰ ἀυθόρμητα ἀπ' τὸ βαρὺ τοῦ μωδίασμα.

Καὶ νὰ πὸς ἔχουμε τὴν τρίτην περίοδος. Ἐπίπονο μὰ γοργὸ ἐξήγησι τῆς ἐργατικῆς σὴ χώρα μας, ὅλο καὶ πὸς μὲγάλο ἑξακαθάρισμα τῶν ταξικῶν ὀρίων—μὴ πρὸς κακοφρανισμὸ μερικῶν μερικῶν—ἀγῶνες, ἀπ' τὴν ἀρχὴν τοὺς κίλους τραχέως—δὰ φεύγαμε πὸς ἀπ' τὸ θέμα ἂν τοὺς ὀνοματίζαμε—καὶ μέσα στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς, συνειδητοποίηση τὸ αὐθόρμητου, ὀργάνωσις ἐπαγγελματικῆς, πολιτικῆς, μ' ὅλο καὶ πὸς κατάδηλο ταξικὸν χαραχτηρῶ.

Περὶσσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ, ἐπιταχτικῆ κ' ἐπιβλημένη ἀνάγκη γιὰ τὴν ἐπίγνωσι τῆς ταξικῆς μὴ κοσμοθεορίας, ἐπιταχτικῆ κ' ἐπιβλημένη ἀνάγκη μὴς ἐκκάθαρσις πὰ στρατηγικῆς καὶ ταχτικῆς σ' ἔναν πόλεμο ὅπου χτυποῦνται τὴν ἀνοιχτὰ, τάξιν ἐναντίον ἐκ τῆς.

Κ' εἶσι, ἀπ' τὴν μὴ μεριά τὸ στρίβου πὰ ὁμορφὰ ὁμορφα, καλοὶ καὶ νέοι τεχνίτες, ὅλοι αὐτοὶ πὸς πολὺ ἢ λίγο κάποτε, κάπως, ἐνδιαφέρθησαν γιὰ τὰ κοινωνικὰ ζητήματα, πὸς λίγο πὸς ἐνδιαφέρθησαν νὰ γίνουσι ὁ φωτιστῆς καὶ οἱ πύρροι, πὸς ἀπὸ ἀλλὰ γὰ ἢ ἀπὸ σιμότερα εἶδαν τὸ κῆμα νὰ φέβνεται—ἀπ' τὸν Παλαμὰ κ' ἀπ' τὸ Θεοτόκη ἴσασιν κ' ἐγὼ δὲν ξαίρου πὸς—στρίβου κ' ἀκόμη στρίβου.

Οἱ φθασμένοι, δὰ συσπειρωθῶν γύρω ἀπ' τὸν ἐν-

δοξὸ ἑαυτοῦν τους, δὰ κλειδαμπαρωθῶν μέσα σὲ ἀπροσπέλαστη Turis ebhmasa καὶ τὸ πολὺ πολὺ νὰ ρίξου κἀνα ροχάλο στοὺς... ἄνθρωπος—τοὺς μπολασεβίκους.

Οἱ νέοι—αὐτοὶ θ' ἀναμαστῆσῶν τὸ «ἡ Τέχνη γιὰ τὴν Τέχνη», «Τέχνη ἀμύνης» καὶ κατὰ τέτοια, φραϊδῶσθαι, μπαλαζέδες, σὰ νὰ λέμε παραχρησάται—μάτια μου!—ἀδριασμένοι; ἀπομηνάρια τῆς «Ανεμώνης», θαυμαστῶς ἐνθέρμοι τοῦ Πορτραίτου τοῦ Ντόριαν Γκραῖν, δὲ θ' ἀφίσου ἀπ' τὸ στόμα τους τὴν καραμέλα τῆς «Τέχνης δίχως πολιτικὴ»...

Κ' ἡ ἀρνητικὴ τὴν ἀνανάκλαση στὴς δικῆς μας γραμμῆς. Γιατὶ, στὸ ἀναμεταξὺ, μέσα στὸν πολιτικὸ μας ὀργανισμό, ὅπου συντελεῖται τραχί, δύσκολα, ἐπὶδῶνα, μὰ δόλοκληρὴ ταξικὴ κοσμογονία οἱ μικροαστοὶ διανοουμένοι πὸς ἔχουν μπεῖ, βέβαια δὲν εἶχαν ἔρθει μπεῖ ἀπ' τοὺς λογοτέχνες, μπεῖ ἀπ' τοὺς τεχνίτες γενικῶς. Φοιτητῆς στὴν ἀρχὴ, ὁπωσδήποτε ἐπιστήμονες λίγο πὸς ὕστερα—οἱ πὸς πολλοὶ τοὺς δικηγόρους—σοσὸτ εἶναι πὸς δὲν εἶχανε γιὰ τὸ μαρξισμὸ τὴν ἀντίληψιν πὸς εἶχε ὁ κ. Σκίπης. Ὅχι πὸς κ' οἱ ἴδιοι εἶτανε ἐπιστημονικὰ καταστραφένου τόσο ὅσο ἔπρεπε, ἴσο πὸς δειχναίται, ἀπὸ κίους πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς πιστεύαν πὸς ἡ μάζα δὲν ἔχει καμμίαν ἀνάγκη ἀπὸ θεωρητικὴν διαπαιδαγῶσιν, θεωρητικὴν διαπαιδαγῶσιν πὸς κατὰ τὴν γνῶσιν τους ἄπρεπε νὰ μείνει ἀποκλειστικὸν τιμῆριον τῶν διανοουμένων—ἀργότερα φάνηκε κ' ἄλλη «ἀίρεσις»: πρῶτα μὴ ὀρθῶς κ' ἔπειτα δρῶσι—κ' ἀκριβὸς ἐπειδὴ δὲν εἶτανε ὅσο ἔπρεπε κ' αὐτὸ, παραγνοῦσανε πέρα ὅς πέρα τὸν κοινωνικὸν ρόλο τῆς Τέχνης, τὴν ἐπαναστατικὴν τῆς ἀποστολήν, τὸν ταξικὸν τῆς χαραχτηρῶ.

Ἀλήθεια εἶναι πὸς δὲν εἶχαν ἀναφανῆ καὶ στὸ ἀναμεταξὺ κανένα ἔργο μὲ προλετάριακὸν παλμὸ. Συμφωνοῦσαν εἶσι, αὐτοὶ ἀρνητικῶς, μὲ τοὺς ἄλλους: «ἡ Τέχνη γιὰ τὴν Τέχνη» ἀφισορῖοντας μιά ὑπέροχη περιφρόνησι γιὰ κάθε ἔργο τέχνης, ἔστω καὶ ξένο. Ἡ Ἔργατικῶν, πὸς ἔμπεσαν στὸν ἀγῶνα, διψασμένη γιὰ μὴ ὀρθῶς καὶ γιὰ ταξικὴν διαπαιδαγῶσιν, καὶ πὸς ἔβρισκε πὰ μέσα στὸ μαρξισμὸ, στὸ Λενινισμὸ, τὸ φωτιστῆς δρόμο, μὴ ἔχοντας ὅμως ἀκόμη φθῶσι στὸ σημεῖο ἐκείνο τῆς κοσμοθεορίας μας, ὅπου ἀναλύεται καὶ μπαινῆει σὴ θέσι τοῦ ὁ σωστός ρόλος τῆς Τέχνης, ἀπασχολημένη ἐξ ἄλλου μὲ καθημερινῶς ἐπιμοχθῶν πολιτικῶς καὶ ἐπαγγελματικῶς ἀγῶνες καὶ μὴ ἔχοντας ἐκκαίρια νὰ προσέξῃ μὴ ὁποιαδήποτε αἰσθητικὴ παραγωγή, φρεσικὸ εἶτανε νὰ δειχναί, ὄχι πὰ τὴν ἀφισορῖονμένη ὅπως οἱ διανοουμένοι, περιφρόνησι γιὰ τὴν Τέχνη, μὰ μὴ περιφρόνησι πραγματικῆς, βαθειᾶ, περιφρόνησι πὸς ἔρτανε, πὸς ἴσως νὰ φτάνει ἀκόμη καὶ ἴσασιν τὸ μίσιος, μὲ τὴν πεσοθῆσιν ὅτι καὶ σὴν καλύτερη περιπτώσιν, ὁ ἀγῶνας δὲν ἔχει νὰ περμένει ἀπολύτως τίποτα ἀπ' τὴν Τέχνη. Ὅλος δὲ ὁ δόλος ἀντίστροφος, φυσικῶς, μὲ τοὺς μορφωμένους τῆς προστρίας πὸς νομίζαν ὅτι ὁ ἀγῶνας δὰ πρέπει νὰ περμένει τὸ πᾶν ἀπὸ τὴν Τέχνη.

Εἶναι ἡ ἀλήθεια πὸς οἱ διανοουμένοι πὸς εἶπα, οἱ μικροαστοὶ, οἱ δικηγόροι, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, καὶ ὕστερα ἀπὸ ἐπιμοχθῶν ἐσσοκομματικῆς πάλης, εἶτε τρομαζόντας οἱ ἴδιοι μπρὸς στὴς συνέπειες τοῦ ἀγῶνα ἔφραγαν καὶ φεύγουσιν μόνου τους—παίρνοντας καθένας τους ἕνα ὁποιοδήποτε πρόσκομα—εἶτε ἀποβρῶσθησαν κ' ἐξακολουθῶν νὰ ἀποβρῶσθηται ἀνὰ περιπτώματα πὰ ἀπ' τὸν πολιτικὸ ὀργανισμό τὸ προλετάριατὸ. Μὰ εἶναι ἐπίσης ἀλήθεια πὸς μ' ἔλη τὴν ἐκπολιτικοποίησιν τοῦ Κόμμουνισμοῦ μας, μ' ἔλη τὴν πραγματικὰ καταπληκτικὴ ἀναλογία ἐργάτες καὶ χωριάτες πρὸς διανοουμένους, μ' ἔλο πὸς ἡ ἀναλογία αὐτὴ ἀνανακαλῆται σήμερα ἴσασιν τὰ ἀνάστατα διευθυντικὰ πόστα τοῦ ὀργανισμοῦ μας, εἶναι ἀλήθεια πὸς ἀδιάκοπος πάλες, τραχῆστα ὄντες, σκληρῶς θυσιῶς, δὲν ἀφίνουσαι δὲ μὴ πορεῖ ν' ἀφίσου ἐκκαίρια νὰ

προσέξουμε ἀπὸ πὸς κοντὰ στὸ τί ἔχει νὰ φεληθῆ ὁ ἀγῶνας ἀπὸ μὴ αἰσθητικὴ παραγωγή ταξικῆς τέχνης. Σωστὸ εἶναι πὸς τέτοια ὀποδειγματικὰ ἔργα, ρομῆκα τουλάχιστο, μὰς λείπουν ἀκόμη. Μὰ ὄχι λιγότερο σωστὸ εἶναι ἐπίσης, πὸς οἱ συνεχῆς καθημερινοὶ κόποι πὸς ἔχει νὰ καταβάλει ἕνας ὁποιοσδήποτε ἀγωνιστῆς μέσα στὴς τάξεις μας, ὁ ὅγκος τῆς πραχτικῆς δουλειᾶς πὸς ὁ ἀγῶνας περμένει κάθε ὄρα καὶ κάθε στιγμὴ ἀπ' τὸν καθένα μας, ὅμως ἀκόμη καὶ ἡ ἔλλειψη μὴς κάποιας ἐνδάρρυνσις πὸς—κακὰ τὰ φέμματα!—εἶναι ἀπαραίτητη στὸν ἀγωνιστὴν τεχνίτην—τὸν τεχνίτη πὸς τὸ πολὺ πολὺ πᾶμε ἴσασιν πὸς νὰ τοῦ συγχωροῦσασιν τὸ γιὰτὶ, πότε πότε, θέλει νὰ βρεῖ λίγον καιρὸ ν' ἀσχοληθῆ καὶ μὲ τὴν τέχνην του.

Νὰ βγαίνει ἀραγες τὸ συμπέρασμα ἀπ' ἑλα αὐτὰ, πὸς ἡ θέσι τοῦ τεχνίτη δὲν εἶναι μέσα στὴς προχωρημένες γραμμῆς τοῦ ἀγῶνα: Ἄσφαλὸς ὄχι! Στὸ βάθος, σὴν οὐσία, παρὰ τὴν ἐπιδοχικὴν αὐτὴν περιφρόνησι, στὸ βάθος, ἔσο, καὶ σὴν οὐσία, ἀγωνιστῆς καὶ μάζα διφουδὸν ἀπὸ ταξικὴν τέχνην. Κι' ἀπόδειξι, τὸ μὲ πόσο ἐνθουσιασμὸ ἐγινανδραχτὰ ἀπὸ τὸ προλετάριακὸν κοινὸν, τὰ κινήματα ραχικὰ ἐκείνα ἔργα, πὸς ἀντικαχοτσοῦρεμένα, μίλησαν ἀπ' εὐθείας στὸ μυαλὸ καὶ σὴν καρδίαν τῆς Ἐργατικῆς—θέλω νὰ πὸς τῆς ταινίης τῆς Σοβιετικῆς παραγωγῆς.

Ἀπόδειξι ἀκόμη, ὅτι κάθε ὅπου παίζεται σὴ σκηνὴ ἕνα ἔργο ποδοπόσθησῃ μὲς πληθύνει ἰδεολογικῶς, ἀπόδειξι πὸς τὸ θέατρο γίνεται ἀνάστατο. Θυμῶμαι πρόπερσι, σὲ μιά παράστασις ἕνα κάποιον ἔργου—παρακατιανῆς μάλιστα ἀξίας—πὸς, σὲ ἐνθουσιασμὸ τοῦσ πᾶνοι, οἱ ἐργάτες... ὄρμησαν σὴ σκηνὴ καὶ σπᾶσανε στὸ ἔγλο τὸν ἴθοσοι πὸς ἔπαιξε τὸ ρόλο τοῦ Ἐργοστασιαρχῆ. Ἐπειτα τὰ κόρα πὸς ὀργανωθῶν οἱ Νεολῆτες. Μὰ ἀκόμη φαίνεται ἐκκαθαράκ' ἴσασιν τὸν μόνον νὰ νοῖσῶν οἱ ἐργάτες, ἀκόμη καὶ τὴν πλοῦσια κληρονομιά πὸς ἔχουμε νὰ καρποθῶμε ἀπ' τὴν ἀστικὴν τέχνην. Ὅταν ἡ Ἐργατικὴ Βοήθεια ἔβανε συναυλιῶς—μάλιστα ὅλους δὲ ὅλους ἀφυκολόγητα ἔβανε συναυλιᾶς μουσικῆς στὸ πρόγραμμα—δὲν εἶταν ἴσασιν οἱ ἐργάτες πὸς ἐνδιαφέρθησαν. Ἐπίσης κ' ἡ δόσι φορὸς ὁ Γιαννιῶς ὁ Ἄγγελος πούλος θέλησε νὰ τραγουθῆσι γιὰ τοὺς ἐργάτες, μ' ὅλο πὸς δὲν εἶχε πρόχηρα, μπεῖ σπαρτίκα, μπεῖτε ρεπερτορία κατὰλληλα γιὰ μὰς. Ἀκόμη ἴσασιν τὴν χορογραφία. Φυσικῶς δὰ πρέπει νὰ εἶναι γὰρ καρπάζομα σήμερα ὁ ἐργάτης κ' ὁ ἀγωνιστῆς πὸς δὰ πατοῦσε τὸ πᾶν τοῦσ σ' ἕνα χοροδιδασκαλεῖο. Μὰ τότες, μὲ τὴν Ἀούρα, μὲ τὴν Μόνα Παϊρὰ, πόσοι ἐργάτες δὲ ζητοῦσαν ἀπ' τὴν ἐφημερίδα μὰς αἰσθητῆρα γιὰ νὰ παρακολοθῶσιν τὴν πλαστικῆς εἰσιδῆς ἐπιδείξει! Πόσοι δὲ μὲ ρώτησαν ἄλλη φορὰ, ἔμμενα τουλάχιστο, τί εἶναι αὐτὸς ὁ Πυρρήχιος;

Ἐ! ὅταν εἶναι εἶσι τὰ πράματα, μποροῦμε ἀπὸ ἐχαρίστιση νὰ... γελῶμε κατὸ ἀπὸ τὰ μουστάκια μας. Καὶ μὲ τὸ νὰ διαπιστόνουμε φερίομενα πράματα δὲ σημαίνει νὰ πρέπει νὰ βγάλῶμε τὰ συμπεράσματα τῶν «ἀπογοητευμένων» ἀφοῦ καλὰ καλὰ κ' ἐμῆσι οἱ ἴδιοι ἀκόμη δὲ δεῖξαμε—παρ' ὅλες τῆς δυσκολίης—τὸ μέτρο τῆς ἀπόδοσις μας.

Ὅμοις δὰ ἀναρωτηθῆ ὁ «προσεχτικὸς» ἀναγνώστης.

Γιὰ τὸ Γκόρκυ δὲν εἶταν λόγος; Ναι, βέβαια, γιὰ τὸ Γκόρκυ. Δηλαδὴ, γιὰ τὸ ποιά θέση πήρε ὁ Γκόρκυ ἐδῶ στὸν τόπο μας, Δουσανάλογο ἴσως σὲ ἔκτασι δλα τὰ παραπάνω. Μὰ ὄχι κατὰ τὴ γνῶμην μου περὶτὰ. Καὶ νὰ γιὰτὶ.

Ἐμῆσι ἐδῶ σὴν Ἑλλάδα, κ' ὁ Γκόρκυ.

Ἄλλοι μας ξαίρουσε τὸ πὸς ὁ Γκόρκυ, μὰ μὲ τὸν Τολστόυ, ἴσως καὶ πὸς περισσότερο ἀπ' αὐτόν, στᾶθηκε πάντα, ὁ πὸς διαδομένους συγγραφέας ἀπ' ὄλους τοὺς ράσσους ἐδῶ σ' ἐμᾶς. Μὰ καὶ γενικότερα ἀκόμη θαρρὸ πὸς ἀνάμεσα σ' ὄλους τοὺς ξενόγλωσσους, κ' ὅταν οἱ φραντσέζοι εἶτανε πάρα πολὺ διαδομένοι, κ' ὅταν οἱ σκανδιναβοὶ εἶτανε ὅλους δὲ ὄλους τῆς μόδας—γιὰ νὰ μὴ πάρομε παρὰ μόνου αὐτῆς τῆς δυὸ ἡμάδας πὸς γνῶσιν τὴν πὸς πλατεῖαν διάδοσι—πάλι θαρρὸ πὸς ὁ Γκόρκυ βρέθηκε νὰ εἶναι ὁ πὸς γνωστός, ὁ πὸς πολὺ διαδομένος.

Τὰρα εἶναι ἐπίσης γνωστὸ, τὸ πὸς γνῶσιν τὸ Γκόρκυ τὸ μὲγάλο κοινὸν. Ἀπὸ λογιῆς λογιῆς μεταφράσεις, ἄλλες σὴν καθαρῶσσοσα, ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ κ. Θ. Βελιαντίη—ἄλλες σὴν μιχτῆ, ἄλλες σὲ δημοτικῆ, ἄλλες σὲ μιά γλώσσα πὸς δὲν εἶναι τίποτα ἀπ' ἑλα αὐτὰ. Ἄλλες ἀπ' εὐθείας ἀπ' τὸ ροῦσικο, κ' ἄλλες ἀπὸ δεύτερο κ' ἀπὸ τρίτο ἀκόμη χέρι. Ροῦσικα, δυστυχῶς, ἀκόμη δὲν ξαίρου, καὶ γι' αὐτὸ ἕνα μὲγάλο μέρος τῆς γοητείας τοῦ Γκόρκυ, θετικὰ δὲν πρέπει νὰ μὴ εἶναι ἀκόμη ἀγνωστο, μὰ ἀπ' ὄσο διάβασα σ' ἄλλες ἐνέρις γλώσσας, θαρρὸ νὰ μπορῶ νὰ πὸς πὸς πολλῆς φορῆς δολοφονήθηκε ὁ Γκόρκυ ἐδῶ σὴν Ἑλλάδα. Πολλῆς φορῆς!

Σ' αὐτὸ πᾶνον, ἡ ἀγάπη τοῦ ρομῆκικοῦ κοινού—μὲ τὴν συνεργασίαν φυσικῶς τὸ μεταφραστῆ καὶ τὸ ἐκδοτῆ—εἶμοσι τὴν ἀγάπην τῆς ἀρκουδας, πὸς ἀπ' τὸ πολὺ ἀγκάλασμα πῆγει τ' ἀγαπημένα τῆς. Ἐσο πὸς πᾶσῶν εἶναι τὸ ἀναγνώστικὸ κοινὸν. Γιατὶ, θὰ εἶταν ἀστέρο νὰ εἶχε κανεῖς ἀπαιτήσις εὐσευειθείας ἀπὸ ἐκδοτῆς σὴν τοὺς δικούς μας πὸς σὴν μὲγάλην τοὺς πλειονότηταν πένταρα στασιχτῆ δὲ δίνου γιὰ μὴ δολοφονία τοῦ Γκόρκυ, ἡ ὁποιοῦσσοτε ἄλλου, προκειμένου νὰ βγάλῶν στὰ σίγουρα καὶ στὰ γλῆγορα, λεφτὰ, πολλὰ λεφτὰ, πολὺ παραπάνω ὅταν ὄντε συγγραφικὰ δικαίω-

Ὁ Λεὸν Τολστόϋ κ' ὁ Μᾶξιμ Γκόρκυ στὴν Γιανανάϊα—Πολιάνα, τὸ 1900.

ματα πλήρως αντέδρασαν, ούτε σκοπίστηκαν να πάρουν την άδεια του συγγραφέα.

Ακόμη πιο άστείο θα εΐτανε, έτσι ή αλλιώς, να γυρφόει κανείς εθόνες από μεταφράστες που μόνο μεταφράστες δὲ χρηματίσανε ποτέ τους, ή κι' από άλλους, έστω καλοῦς σὲ εΐδος τους, μα πὸ κάτω ἀπὸ ὀλιγές ἀνάγκες δέχτηκαν τὴν πίεση τοῦ ἐκδότη: «να πάει γλήγορα και φτηνά ή δουλειά, κι' ὡς πάει δπως - δπως». Δέω, φταίει τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ, γιατί ἀν αὐτὸ εΐτανε σὲ θέση ν' ἀπορίξει τις κακές μεταφράσεις, εΐναι βέβαιο πὸς κι' ὁ ἐκδότης θά εΐχε συμφέρον νὰ τὸ σεβαστεῖ παραπάνω, κι' ὁ μεταφραστὴς θά εΐτανε μεταφραστὴς.

Εΐτσι, γιὰ τὸν ἕναν ή γιὰ τὸν ἄλλο λόγο, ἀν θέλαμε νὰ εΐχαμε σήμερα Γκόρκυ στὰ ρωμέικα, μιὰ και οἱ πιότερες μεταφράσεις ἔχουν πιά ἐξαντληθεῖ, θά πρεπε νὰ τὸν ξαναμεταφράζαμε ἀπ' τὴ ἀρχή στὰ ρωμέικα, σὲ μιὰ στρωτὴ και δουλεμένη γλῶσσα, πρὸ παντὸς δὲ ἀπ' εὐθείας ἀπ' τὸ ρουσσικο.

Ίσως πὸν νὰ γίνει αὐτὸ, μπορεί νὰ μιλάμε γιὰ Γκόρκυ, δμως τὸ Γκόρκυ δὲ θὰ τὸν ξαΐρουσε.

Τώρα, δσο γιὰ τὴν ἐπιρροή πὸν εΐχε ὁ Γκόρκυ, στὰ λαϊκὰ στρώματα τοῦ τόπου μας—γιατί βέβαια κι' αὐτὸ ἔνδιαφερόμαστε.

Λοιπὸν, σ' αὐτὸ ἀπάνω πιστεύω πὸς ἐπειδὴ διαβάστηκε και διαδόθηκε περισσότερο ἀπ' ἄλλους τοὺς ξενογλωσσούς λογοτέχνες, ὁ Γκόρκυ ἀκολουθῆσε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον τις διακυμάνσεις πὸν ἀνάφερα πὸν μπροστά.

Στὴν προϊστορία τοῦ κινήματος μας, γιὰ τοὺς μικροστούς διανοουμένους, τοὺς διαβασμένους, τοὺς φοιτητές, τοὺς λογοτέχνες, ἀκόμη και τοὺς μορφωμένους ἐργάτες, ὁ Γκόρκυ εΐναι...Καταντάει νὰ μὴ βρισκῶ τὸ ἀντίστοιχο ἐπίθετο.

Αὐτονόητο, πὸς δταν ἕνας τεχνίτης ἀποχτὰ μιὰ τέτοια νογε, δχι ἐφήμερη, σήμερα κι' ἀβριο, μα σταθερῆς, ἀδιάκοπης διάρκειας, αὐτονόητο εΐναι πὸς ή πραγματικὴ ἀξία τοῦ συγγραφέα αὐτοῦ εΐναι μεγάλη ἀληθινή.

Μπορεῖ τὸ πὸν κοινὸ, σὲ μιὰν ὀρισμένη στιγμή νὰ διαβάσει, νὰ ρουφάει ἴσα κι' θροια Κασσαντήνη— ὡς ποῦμε—και ὁ Γκόρκυ. Ναι, μα, ὁ Κασσαντήνης θά φῶνει, ὁ Γκόρκυ θά μείνει. Αἰσθητικὰ ἀδιαιταγωγῆτες δπως εΐναι ἀκόμη οἱ μάζες, δ, τι γυαλίζει θά τὸ πάρουν γιὰ τὸ χρυσάφι. Μα δὲ θ' ἀργήσουν νὰ ξεχωρίζουν τὸν τενεκὲ ἀπ' τὸ μάλαμα. Μπορεῖ ἀκόμη, πὸν κερὸ, τὸν χρυσάφι νὰ μείνει ἀπατηλήρητο, μα δταν πῆσι μιὰ τὸ μῦτι τῆς μάζας, αὐτὴ θά σκύψει, θά τὸ πάρει.

Κράτουμε πολλές φορές ή «Αγνώτος» στὸ ρωμέικο Θέατρο, σήμερα δὲν κρατιέται πιά. Ὁ Σαΐεπρη ἐξακολουθεῖ νὰ παΐζεται.

Γιατί αὐτὸ; Γιατί, συμβαίνει συχνά, παρακατανοῖ συγγραφεῖς τῆς ἀράδας, νὰ πιάνουν τὸ σφυγμὸ τοῦ μεγάλου κοινου, νὰ νοιώθουν γιὰ μιὰ στιγμή τις ἀνάγκες του, νὰ ὑποβάλλουν τις ἱστορίες του. Μή μπορώντας νὰ γίνουν πρωτοπόροι, γίνονται οὐρὰ στὸν πιασὸ τῆς μάζας. Ἐκμεταλλεύονται τὸ χαμηλὸ ἐπίπεδο τῆς ἀνάπτυξης τοῦ κοινου, στράφτουν γιὰ μιὰ στιγμή κι' ἔπειτα σβύνουν. Μα ὁ πραγματικὸς τεχνίτης, δημιουργὸν μιὰς ἱστορικῆς ἀνάγκης, ἀνταποκρινόμενος στὴν ἀνάγκη αὐτὴ πὸν τὸν γέννησε, μέσα στη μεγάλη μάζα κ' ὄχι στὸ ἀκροτελευτὸ ο κοκκυγιό τῆς σπῆνδουλο, θά ζήσει, θά διαπνετέψει σ' ὀλόκληρη τὴν ἱστορικὴ περίοδο πὸν τὸ ἔργο του θά εΐναι ὁ καθῆρτης τῆς, θά ζήσει τόσο πὸν πὸν, δσο πὸν πὸν ἀναποκρίθηκε σ' αὐτὸ, κ' ἔπειτα, θά μείνει στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας τὸ αἰσθητικὸ μνημεῖο μιὰς ἐποχῆς.

Σὰν τέτοιος ὁ Γκόρκυ, εΐναι ὁ ζωντανὸς συγγραφεύς, πὸν ἀγκάλιασε ὀλόκληρη τὴν προεπαναστατικὴ περίοδο μέσα στὴν παγκόσμια ἱστορία γενικὰ και ἐιδικότερα στὴ Ρωσία. Σὰν τέτοιος ἔζησε και ζεῖ παντοῦ, σὰν τέτοιος ἔζησε και ζεῖ στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ διακυμάνσεις τῆς ἐπιρροῆς του, δὲν εΐναι κι' αὐτές ἄλλο, παρὰ ὁ ἀντίχτυπος τῶν ἀναγκῶν δπου ἀνταποκρινότανε περισσότερο ή λιγότερο σ' αὐτὲς ὁ συγγραφεύς, στὴν κάθε ἱστορικὴ καμὴ τῆς ἐποχῆς μας.

Και συνεχριμένα: Λέγαμε γιὰ τὴν περίοδο τῆς προϊστορίας τοῦ κινήματος μας.

Πολὸ νωπὴ περίοδο ἀκόμη, γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ τόπου μας, περίοδο οἰκονομικῆς και πολιτικῆς ἐξέλιξης τέτοιας, δπου ή ἀστικὴ τάξη στὸ δρόμο τῆς ἀνάπτυξης τῆς, προσπαθεῖ νὰ σαρώσει τις πὰρα πὸν ἀίσθητὲς ἀκόμη ἐπιβιώσεις τῶν κοιταματισμένων, τῆς δικῆς μας τῆς πάντων φεουδαρχίας κάτω ἀπ' τὴν ἡγεμονία τῶν Γλῶσσουργῶν. Τὰ μικροστικὰ στρώματα βρίσκονται σὲ κίνηση, σὲ ἀναβρασμὸ. Στὸ ὑπαιθρο ἔχουμε τὸ Μαρῖνο Ἀντύπα, τὸ Κιλιλέρ, Στὲς πόλεις γεννιέται ή καινούργια τάξη, ή Ἐργατιά.

Οἱ βιοτέχνες φιλοδοξοῦν νὰ δοῦν τοὺς γιουὺς λογιώτατους και δίχως καλὰ νὰ μετρήσουν τις δυνάμεις τους, τοὺς σπῶνουν στὸ δρόμο τοῦ Πανεπιστημιου. Ἄλλοι θά μείνουν στη μέση, ἄλλοι θά παραγνωρισμένους ἀξίες, οἱ διανοουμένοι, οἱ φθασμένοι, ή πληθῶρα ἔκνουν τὸν Δημοσίον Ὑπαλλήλων, πὸν ἀνεβοκατεβαίναν ἀπ' τὴν καρέκλα τοῦ Ὑπουργείου τὴν καρέκλα τοῦ κεραινίου τοῦ Κλαυθμῶνα, κλαίοντες τὴ μοῖρα του ή ζητωκραυγάζοντας ἀνάλογα μὸ τὸ ἀνεβοκατεβασμα κάθε Κυβέρνησης, ἀνήσυχου και δυσαρεστημένοι κι' δταν ἀκόμη συμβαίνει νὰ ἔχουν θέση πὸν αβριο μεταῦρο θά τὴν ἀφίσουν.

Σὲ μιὰ τέτοια περίοδο ἔρχεται ὁ Γκόρκυ. Ἄπ' τὰ παιδικὰ χρόνια ἀκόμη, σκληρῆ, ἀδυσώπητη ή βιοπάλη πὸν ἀντικατεφτίζεται σπαριαριστὰ ζωντανῆ στὸ ἔργο του. Πότε ἐργάτης ὁ ἴδιος, πότε ἀλλήτης, μα πάντα μεγάλος τεχνίτης, δὲ πλημμυρίσει τὸ ἔργο του ἀπ' τὸν ἀνίχτυπο τῆς στέρησης, τῆς λαχάρτας, τῆς ἠρωικῆς προσπάθειας, τῆς ποιητικῆς δουλιᾶς δὲς νικητριας ἀρχῆς τῶν τυφλῶν δυνάμεων και ὡς μιὰς ἀναδιοργανώτριας ἑνὸς καινούργιου κόσμου.

Ὁ Μάξιμ Γκόρκυ (Ἀλέξης Μαξιμοβιτς Πιέσκοφ) γεννιέμενος στὸ Νίζνι—Νόβγορονι, τρία χρόνια πρὶν ἀπ' τὴν Ἡαρῖσινη Κομμουνία, ἀπὸ πατέρα μαραγκὸ πὸν θά τὸν χάσει πέντε χρονῶ παιδι, χάνοντας ἐνῖα χρονῶ ή μητέρα του και μένοντας πεντάρφανος, μέσα στοὺς πέντε δρόμους, ἄρρωστος και σημαδεμένος ἀπ' τὴν εὐλογιᾶ, μὴ ἔχοντας γνωρίσει τὸ σχολεῖδὸ παρὰ μιὰ μονάχα: λίγους μῆνες, φοιτητὴς στὸ «πανεπιστήμιον» τῆς φτώχειας και τῆς ζωῆς, σιρόφι και ταγκάκη, μαθητικόμενος σχεδιαστής, λαντζέρης σ' ἕνα καράβι τὸν Βόλγα, ἐργάτης σ' ἕνα κοιλουράδικο, πλανώδιος νανάβιος στὸ Καζάν, ἱεροφάτης, κλειδῶχος στοὺς σιδηροδρόμους, ἀχθοφόρος σὲ κάποιον λιμάνι, κτλ. κτλ. Ὁ Γκόρκυ πὸν θά ἀποπειραθεῖ ν' αὐτοχτονήσει σὲ ἠλικία 19 χρονῶν γιὰ ν' ἀρχίσει ἔπειτα τ' ἀτελείωτα ταξείδια του, ἐξακολουθώντας νὰ βγάζει τὸ φῶμι του μὲ λογῆς λογῆς ἐπαγγελματὰ, ὁ Γκόρκυ ὁ βιοπαλεστής, ὁ ἐπαναστάτης, ὁ δημοσιογράφος, ὁ φυλακιόμενος, ὁ καταρεγμένος, ὁ ἐξοριστός, ὁ Γκόρκυ ὀλόκληρος, ζωντανὸς κι' ἀληθινὸς εΐναι μέσα στὸ ἔργο του, ἔργο πὸν ἀντανακλὰ ὀλόκληρη τὴν ἐποχὴ του.

Ἡ μαχητικότητα του στη βιοπάλη αὐτῆ, οἱ ἐνθουσιασμοὶ του, οἱ ἀπογοητεύσεις του, ή πραγματικὰ παραγνωρισμένη ἀξία του, γιὰ κάμποσο καιρὸ, ή δίψα

του νὰ μάθει, νὰ γνωρίσει, νὰ σπουδάσει και ή τίτάνεια ἔνταση τῶν δυνάμεων του, αὐτὰ δλα, εΐναι τὸ Ἔργο τοῦ Γκόρκυ. Πὸς νὰ μὴ συγκλονίουν, πὸς νὰ μὴ συγκινήσουν και νὰ μὴ ρουφιχτοῦν ἀπὸ μιὰν ἐποχὴ και σὲ μιὰ χώρα πὸν ἔρχιζε νὰ τῆς συγκλονίσει ὁ παραδρασμὸς:

Ἄκόμη, δπως πὸν σωστὰ κατὰ τὴ γνώμη μου, σημειώνει ὁ Π. Κογκάν, τὸ χαδὸς ἐκείνο ἀνακάτεμα τοῦ θρους, τῆς μορφικῆς διάπλασης, τῶν ἀντιλήψεων και παραστάσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου πὸν μαλιοτραπιόδνται στὰ πρῶτα τουῦργα—ἀκόμη κι' αὐτὸ ἀνταποκρίνεται στις ἀνησυχίες τῶν νέων διανοουμένων, στὸ εὐμετάβλητο τῶν μικροστικῶν, στις καθημερινές ἀντιφάσεις μιὰς κοινωνικῆς ζωῆς πὸν βρισκεται στὰ πρῶτα του ὄργασμοῦ Ἄκόμη κι' ὁ βαθὺς ρομαντισμὸς κ' οἱ ἰδεαλιστικῆς ἐξάρσεις τῶν πρῶτων ἔργων ἀκόμη κι' αὐτὰ βρίσκουν τὸν ἀντίχτυπο τους σὲ μιὰ ἐποχὴ δπου οἱ ρομαντικῆς ἐπιβιώσεις εΐναι τόσο αἰσθητῆς.

Βέβαια ὁ συγγραφεύς τοῦ «Πανεπιστημιου μου» «Τῆς Ζωῆς τοῦ Κλίμ Σαγιάν», τῶν «Ἀληθῶν», τοῦ «Ἀφεντικου», τῶν «Πρῶν Ἀνθρώπων» κτλ. δὲ θ' ἀρῆσει πὸν νὰ μᾶς παρουσιάσει τὸν περιγραφικὸ και πρωτότυπο ἐκείνο ρεαλισμὸ του κι' ὄστε θά μείνει ἐπὶ πὸν δίχως νὰ δεῖ μὲ πλοῖσια ἐπιστημονικὰ ἐφῶδια τὰ φαινόμενα μέσα στὴν πραγματικότητα. Ὁ Μάξιμ Γκόρκυ ρεαλιστῆς, σὲ μιὰ περίοδο πὸν ζυπνὰ ἀπ' τις ρομαντικῆς ψευδαπάτες.

Και τώρα μπαίνουμε ἀκριβῶς στη διάμεση αὐτὴ περίοδο δπου εἶπα πὸν ἀπάνω. Ὁ Γκόρκυ, φιλόσοφος και κοινωνιολόγος. Ἐδῶ θά πρέπει θαρρῶ νὰ τονιστεῖ, πὸς ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ἐπιτυχίας του στὰ μικροστικὰ στρώματα, εΐναι και τὰ κατὰδρα ἀκόμη τότες ἴχνη τοῦ ἰντιβιτουαλισμοῦ του. Εΐναι ή περίοδο πὸν Ὀ Νίτσε γοητεύει μὸ τοὺς φανταχτερῶς ἀφορισμοὺς του. Σὲ μιὰ τέτοια περίοδο, τὸ «Τραγοῦδι τοῦ Γερακιου» ή μάλλον τὸ «Γεράκι» δπως εΐχε μεταφραστεῖ στὰ ρωμέικα, δὲ μπορεί παρὰ νὰ σαγγέφεται και μικροστούς και διανοουμένους ἐργάτες πὸν τοὺς μετὰ ἕνας ἀκράτητος ἐγοκεντρισμὸς. Ἐκεῖ ἔπάνω στη Ρωσία ἀναρπτιέται τὸ γὰν πὸν λόγο μάχεται τ' ἀντρωμεῖνο πῶνι δὲν ἄπειρο οὐρανὸ. Κι' ὁ Πρωτοπόπος μπορεί ν' ἀπαίτει ἀπ' τὸν πέρηφανο γεράκι ἕνα πολιτικὸ πρόγραμμα. Στὴ Ρωσία ή νεολαία ἔχει κίελας μπει στὸν τραχὺ και θετικὸ ἀγῶνα. Μα δδῶ σ' ἐμᾶς, αὐτὴ ή «γαλλίαση τῆς μάχης» αὐτὴ ή δίψα τῆς ἀτομικῆς πάλης, οἱ παροξισμοὶ τῆς ἀτομιστικῆς ἀναστάσεως, οἱ ἐξάρσεις δίχως ἀντικειμενικὸ σκοπὸ, ἀγγίζοντες ἐκεῖ πὸν πρεπε, τὸ πλῆθος τῶν μικροστικῶν πὸν ἀγωνιᾶ μέσα στη βιοπάλη. Οἱ πὸν διαβασμένοι προχωροῦν ἀκόμη ἴσως κι' ἄλλους ἀκόμη ρόσους συγγραφεῖς πὸν ἔχουν ὡς μὸτο ἔκνουν τὸ: «θῆλω νὰ εἶμαι θρασύς, θῆλω νὰ εἶμαι τομληρὸς».

Εΐναι ή στιγμή, πὸν στὸ πλῆθος αὐτὸ: «Τάδε ἔφη Ζαρατοῦστρα». Εΐναι ή ἐποχὴ πὸν ὁ περισσότερο προχωρημένοι ἔχουν στὸ προσκεφαλο τους τὸ «Μοναδικὸ και ή ἰδιοχτησία του», ἐνῶ οἱ ρατέδες παρεξηγῶν ὀπωδῶνιτοτε τις τριχημίες τοῦ Γκόρκυ δικαιολογώντας ἔτσι τις τάσεις τους πρὸς τὸν τυχοδιωχτισμὸ.

Εΐναι ή στιγμή πὸν ὁ τεχνίτης Γκόρκυ ἐξαφανίζεται στὰ μῆτα τῶν ἀστών, ἴσως ἀπὸ τὸν Γκόρκυ φιλόσοφο.

Μὰ ἦδη και μέσα στὸ «Τραγοῦδι τοῦ Γερακιου» ἀκόμη φαίνονται ἔκαθῶρα τὰ στοιχεῖα πὸν ξεχωρίζουν τὸν μεταβητικὸ ἀπὸ ἰντιβιτουαλισμὸ ἀπ' τὸν ἰντιβιτουαλισμὸ τῶν συγγραφεῶν ἐκείνων, πὸν τοὺς ἐνώνουν ἀρρηκτοῖ ὄργανοι δσομοῖ μὲ τὴν κυριαρχὴ Τάξη. Σ' αὐτοὺς εΐναι ὀλοφάνερη ή παρακμῆ, ή ἀπαι-

Μιὰ ἱστορικὴ φωτογραφία: Ὁ Λένιν κι' ὁ Γκόρκυ στὸ Σορρέντε.

σοδοξία στὸ «Γεράκι» πάλλι ή ἀκατάβλητη ἐνεργητικότητα και ἄναπτύσεται ἀματοδῶς τὸ σπέρμα τῆς ζωῆς—μιὰς καινούργιας ζωῆς. Ὁ Νίτσειδὸς ἀτομισμὸς ἔρχεται σὲ κατὰδρα σύγκρουση μὲ σοσιαλιστικῆς τάσεις, κ' ὁ ρομαντικὸς ραφῶδὸς ἀρχίζει κίελας νὰ ὀλοφωρεῖ μπρὸς στὸ προσεγικὸ και βαρὺ παρατηρητὴ τῆς ζωῆς.

Ὁ Γκόρκυ προχωρεῖ ἀκατάχετα πρὸς τὸν κομμουνισμὸ.

Στὸ ἄρθρο τοῦ Κογκάν πὸν εἶπα παραπάνω, βρίσκεται ἕνας χαρακτηρισμὸς πὸν δὲ μπορῶ νὰ τὸν ἀρίσω ἀπαρητήρητο:

«Ὁ καθῆρας φτάνει στὸν κομμουνισμὸ, ἀπὸ δικὸ του δρόμο. Ὁ Γκόρκυ ἔφτασε παρατηρώντας τὴν ρεζιλιεμένη ἀνθρώπινη προσωπικότητα. Ἡ ἐπανάσταση δὲν ἔχει μόνῶ δὲς ἀποκλειστικὸ τῆς ἔργου τὴν ἀνοικδομήση τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων ή τοῦ πολιτικοῦ συστήματος. Ἡ κορπονίδα τῆς Ἐπανάσεως συνίσταται στη μεταβολὴ τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας, τὸ ἔγῳ, πρᾶμα πὸν ἀκριβῶς, ἀνάμεσα στὰ πολλὰ πεδία τῶν μαχῶν τῆς ἐπανάσεως, εΐναι τὸ ἰδιαίτερο μέτωπο δράσεως τοῦ καλλιτέχνη».

Μαριστῆς, λενινιστῆς, μολσεβιζος. Ὁ καθηγητῆς Κογκάν δὲ μπορεί παρὰ νὰχει πιότερο δικίω ἀπὸ μερικὸς «ὑπεροφδοδῶδους».

Κι' ἀκόμη και: «Μὰ ὁ πραγματικὸς τεχνίτης, τὸ πραγματικὸ ἀριστοκρατικὸ μυαλὸ, ἀρῆ ή γρήγορα, σὲ μιὰν ὀποιαδήποτε κορρηθὴ θά συναντηθεῖ μὲ τὴν Ἐπανάσταση και θά βαδίζει μαζί τῆς».

Κι' ἀλήθεια! Ὅσο εΐναι σωστὸ πὸς ή Κοινωνία στάθηκε ὁ μεγάλος δημιουργὸς τοῦ μεγάλου αὐτοῦ τεχνίτη, ἄλλο τόσο μὸν φαίνεται νὰ εἶναι σωστὸ πρὸς τὸν Μάξιμ Γκόρκυ ἰδεολογικὰ δὲ στράφηκε πρὸς τὸν κομμουνισμὸ δπως ὁ ἰδρυτῆς της κομμωθερίας μας, ὁ Κάρλ Μάρξ, παρατηρώντας

πού στο σύνολό τους δεν έχουν σημασία. Θα τιμήσει (ή Έπαναστατική Κοινή Γνώμη) πριν απ' όλα την ισχυρή συμβολή που ο Μάξιμ Γκόρκυ έφερε στο έπαναστατικό κίνημα, χάρη στο ταλέντο του, στην ιδιοσυγκρασία του και χάρη στην ξεχωριστή του δραστηριότητα».

Την Έπαναστατική Κοινή Γνώμη σήμερα, τη συνόψισε χεδς ο Λένιν...

**

«Ο Λένιν ο ίδιος απένευσε στο Μάξιμ Γκόρκυ τον τίτλο του προλεταριακού συγγραφέα και κανείς δε θα άμφισβητήσει αυτήν την έτυμωγία».

Έτσι αρχίζει το μαν φέστο που είπαμε. Κι' άκοιούφει ο κατάλογος των δικαιωμάτων που είχε ο Μάξιμ Γκόρκυ στην έξαιρετική αυτή τιμή, μιάς τέτοιας έτυμωγίας.

Ποιός ποτέ θα την άμφισβητήσει; Κανείς ποθενά! Και λιγώτερο απ' τον καθένα θ' άμφισβητήσει την κρίση αυτή ό εργάτης κι' ό αγωνιστής, έδώ στην Ελλάδα, όταν θα γνωρίσει στο βάθος του και στο πλαίσιο του τό έργο του Μάξιμ Γκόρκυ. Και θα τ' αγαπήσουμε, όπως τ' αγαπήσε ο Λένιν.

Γιά τη γνωριμιάν αυτή δε θα περιμένουμε μέρες γαλήνης και ήσυχίας. Στην εποχή που ζούμε, για μιάς, τους αγωνιστές τό μαχόμενο Προλεταριάτο, γαλήνη και ήσυχιά απ' έδώ και μπρός, μιάς είναι λέξεις καταδικασμέ-

νες. Μιάς είναι άγνωστες πιά, όπως είναι άγνωστες πιά και στην Άστική Τάξη. Τη γαλήνη θα τη γνωρίσει ή Μπουρζουαζία μέσα στον τάφο της—δταν θα πάψει πιά να είναι Μπουρζουαζία. Τη γαλήνη θα τη γνωρίσει τό Προλεταριάτο μέσα στο κορψωμα της νίκης του—δταν θα πάψει πιά να είναι Προλεταριάτο. Καμιά ανάγκη να περιμένουμε ίσαμε τότες για να γνωρίσουμε τό έργο του Μάξιμ Γκόρκυ. Όπως καμιά ανάγκη να περιμένουμε παραπάνω για να γνωρίσουμε τον ίδιο τό Γκόρκυ, έδώ σ' έμάς. Τό Γκόρκυ πού, ενώ ένας Μουσσολίνι δεν τόλμησε να τον θίξει ή Έλληνική Κυβέρνηση του άνήθηκε τό διαβατήριο—σ' αυτόν καθώς και στον άλλο μεγάλο έπαναστάτη συγγραφέα, τον Έρρίκο Μπαρμπύς.

Ο Μάξιμ Γκόρκυ, θάχει, πρέπει να χει κι' έδώ σ' έμάς, τό Ίωβιλαίο του, να τό γιορτάσει ανάμεσά μας, τώρα κιόλας, να βρεθεί μεταξύ μας, και να δεί με τά μάτια του, τις ένδειξεις του σεβασμού και της αγάπης που τό έπιφυλάσσει τό προλεταριάτο της χώρας μας και μαζί μ' αυτό οι καταπιεζόμενες μάζες σε μέρες μάλιστα άγριας τρομοκρατίας όπως ή σημερινή.

Μά για να μιάς έρθει ό Γκόρκυ—εργάτες και καταπιεζόμενοι και διανοούμενοι πρέπει να ξαίρουμε να τό ζητήσουμε: να τ' άπατήσουμε.

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΚΡΟΣ

Μ. Παρουνί

HENRI BARBUSSE :

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΥ ΓΕΛΑ

ΚΙ Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΥ ΚΛΑΙΕΙ

ΑΠΟ ΤΑ "FAITS DIVERS," (*)

—Χά χά!

—Χί χί!

Αυτός ό Μαρτέν τους έκανε όλους να γελούν κανείς δε μπορούσε ν' άντισταθεί σ' άστεία του. Μέσα στο κλουβίτο όπου, άσπρό-

μαυρος σάνκαρκαμάζα, πουλούσε γραμματόσημα στον κόσμο κι' όπου περνούσε τά καλύτερα χρόνια της ζωής του, άστεινύταν διαρκώς ενώ δούλευε. Αυτό τό παιδί έβλεπε την κομικήν όψη όλων των πραγμάτων και τά γατάφανε θανάσιμα να βρίσκει πάντα τις πιο ξευπνες λεπτομέρειες σ' όλους τους ανθρώπους και σ' όλα τά έπεισόδια. Από τό μακρό αυτό ύπαλληλικό γραφείο, χάρη σ' αυτόν, τό γέλοιο σκορπιζόταν σ' όλη την πόλη. Κι' άρεσε σ' όλον τον κόσμο: στις γριές, στα κοριτσόπουλα, στις παντρομένες. Ήταν γοητευτικότητα. Άκόμα κι' οι σοβαροί κύριοι, ύπάλληλοι κι' έμποροι, έλεγαν: «Έχει χούμορο!» και δε θύμωναν μαζί του όταν έκανε καμιά χοντροκοπά. Άκόμα κι' ό Εισαγγελέας τον ζήλευε γιατί έβρισκε πως ό Μαρτέν είχε πνεύμα ενώ αυτός είχε μόνο τό πνεύμα της αντίλογας.

Έτσι ό Μαρτέν είχε τη γενική συμπάθεια, αντίθετα από μερικούς κακοκέφαλους και στριμμένοι, σαν τό Ζοέλ, τον έπιστάτη του φωτισμού, που ήταν ό χειρότερος απ' όλους τους. Όπως είπα, άρεσε πολύ στις γυναίκες που για να τον άνογκάσουν να τις κάμει να γελάσουν με τ' άστεία του, του παραδίνονταν συχνά όσο μπορούσαν εύκολότερα.

Ο Ζοέλ παρουσίαζε όλα τά πράματα σκοτεινά, ενώ αυτός τάβλεπε πάντα ρόδινα. Έτσι ό Ζοέλ συγκέντρωνε όλες τις αντιπάθειες κι' όλες τις γρουσουζιές χωρίς να λογαριάζουμε πως,

(*) Βλέπε σχετικό σημείωμα στη Ξένη Βιβλιογραφία.

όπως όλοι οι πικραμένοι, έκλινε λίγο προς τον άναρχισμό και την κόκκινη άρρώστια.

Έτσι περνούσε ή ζωή στην πολιτεία μας, την πιο παράξενη απ' όλες τις πολιτείες του κόσμου, όταν ξεσπασε ό πόλεμος τον Ίούιο του 1914, όπως θα τό θυμάστε ίσως).

Ήγαν κι' οι δυο μαζί. Ο Μαρτέν και ό Ζοέλ ήταν της ίδιας κλάσης και του ίδιου όπλου. Φυσικά ό Ζοέλ, σκυθρωπός, καταριόταν την τύχη και μιλούσε διαρκώς για σφαγείο. Ο Μαρτέν γελούσε, χαρούμενος, έξω από τό γραφειοκρατικό κλουβί του, κι' όσοι τον έβλεπαν, έλεγαν: φαίνεται σα να πηγαίνει σε άδεια.

Στό μέτωπο, γινόταν τό ίδιο άκριβώς. Μέσα στη βρομιά και στο μανιασμένο θορυβώδη μηχανισμό του πολέμου, όπου οι μπόμες, τά μπρούντζινα καρφιά και τ' άτσάλινα θραύσματα πήγαν αν ψάχνοντας, να βρουν τους ανθρώπους, ό Ζοέλ κακολόγούσε διαρκώς τους σκοτωμούς, δηλαδή τον πατριωτισμό (δεν έφτασε ίσαμε να πει πως κι' οι γαλονάδες, κι' οι ύπουργοί δεν είναι καμμένοι από καλύτερη πάστα!). Κι' ό Μαρτέν, χωρίς να σκέφτεται τίποτε, έμενε πάντα ό καραγιούζης των καραγιούζιδων. Τό Ζοέλ τον χαχτήρισαν και πνεύμα και τον είχαν στο μάτι όλοι οι γαλονάτοι: ένας άνθρωπος που τάβλεπε τραγικά τά πράματα και μονομούριζε διαρκώς στους στρατιώτες κόνοντας τους έτσι να σκέφτονται πράματα που δε θα σκέφτονταν ποτέ! Άφου όμως μιλούσε αυτός, περνούσε ό Μαρτέν, έσβυνε την ήχώ των άπαίσιων ιερομύθων με λίγα άστεία νόστιμα κι' έτσι έμπόδιζε τους ανθρώπους να σκέφτονται τό τομείο τους. Τους είχαν και τους δυο πάει στο μεζέ: τον ένα, σκυθρωπώ, ζαωμένο και μουμούρη και τον άλλο διαρκώς εύθυμο που διασκέδαζε τό πλήθος.

Ένας στρατιώτης σαν τό Μαρτέν, που είναι τόσο εύθυμος, ήταν πολύτιμος για τό ήδικό του στρατού. Είναι θησαυρός αυτός ό καραγιούζης, έλεγε ό λοχαγός Μακερόν. «Θάκανε τά πρόβατα να γελούν ως τό μακλειού», έλεγε ό ταγματάρχης Έκενφελντέ που και στον πολιτικό του βίο ήταν χασάτης και ζωέμπορας.

Μιά μέρα ό Μαρτέν έφαγε μιά σφαίρα στο κεφάλι. Τό τέλος ενός καλαμποτιού του έμεινε στο στόμα. Άν όμως σώσασε άμέσως έξ αιτίας αυτής της ιστορίας, δε σώσασε για πάντα. Τη γλύτωσε. Γλύτωσε μάλιστα και τό κέφι του.

Άλλαξε, όμως, λιγάκι. Έξαιτίας του τραυματισμού που του έκαμαν, ή σκέψη του παρουσίαζε κάτι κενά, κάτι λάκους, μιάν άσυμμετρία. Του συνέβαινε μέσα σε καλαμπούρια ν' ανακατέβει όλόκληρες φράσεις από την κατήχηση ή από την ιστορία της Γαλλίας που του άνέβαιναν από τό ύποσυνείδητο. Στο νοσοκομείο είχε γίνει φασουλής και με τις τομπες που έκανε, τους μορφασμούς, τά κουνήματα, έκανε τους

τραυματίες που ήταν φασκωμένοι στα σεντόνια, να ξεκαρδίζονται στα γέλια. Συχνά μάλιστα φώναζαν και το διεθυντή για να γελήσει. «Τού λασκάρισε» έλεγε ο αρχιάρχος. Κ' έξηγουσε πως μόνο η εύθυμη και κομική διάθεση διατηρούνταν μέσα στο νευρικό σύστημα του χτυπημένου και κυκλοφορούσε μέσα στο σώμα του.

Θά πρέπει να πιστέψει κανείς πως θάχαν μεγάλη ανάγκη από κρέας για τα κανόνια, κείνη την εποχή, γιατί τον ξανάστειλαν στο μέτωπο.

Όταν έφτασε, με το μικρό στοργυλό βούλωμα στο κεφάλι (και λίγο έλειψε στο δρόμο να προκαλέσει σκάνδαλο κάνοντας ακροβασίες στην πλατεία ενός σταθμού) οι συνάδελφοί του έλεγαν: «Τού έστριψε» και έκιριαν πως θάταν καλύτερα να τον στείλναι στη Μπισέτρε, όπου βρίσκεται το έργοστάσιο πυρομαχικών.

Δέ στενοχωρήθηκαν όμως που δεν τον έστειλαν γιατί ο Μαρτέν με τις παλαβομάρες του διασκέδαζε περισσότερο το κοινό των χαρακωμάτων και των προφυλακών. Γελούσε και τους έκανε με το ζόρι να γελούν. Παρ' όλη την αφηρημάδα που υπόφερε τώρα—η καλύτερα, εξαιτίας αυτής της αφηρημάδας—προκαλούσε διαρκώς την ευθυμία. Τώρα πιά, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, ήταν το ανίδοτο της προπαγάντας της απογοήτευσης, κ' οι άνωτεροι τον είχαν σε συμπάθεια, ενώ ο Ζοέλ, περισσότερο από πριν, εξακολουθούσε να βόζει τον πόλεμο και φαινόταν σαν τρομερό σκιάχτρο. «Άλλωστε ο Μαρτέν επειδή είχε δυναμώσει, έκανε θανμάσια το επάγγελμα του στρατιώτη.

Έμενε όμως μιά επίθεση: ο Μαρτέν, μιά νύχτα, βρέθηκε με μιά διαταγή έξω από το χαρακώμα, πλάι στο συνάδελφο Ζοέλ, που κρατούσε το τουφέκι του βλαστημώνας, ενώ έτρεχε μπρός.

Όταν όμως βγήκε το απόσπασμα, και ο φασουλής με το τριπημένο κranίο είδε να οδηγούνται γύρω του τοίχοι από εκρηξίσεις, κ' άκουσε τρομαχτικά σφυρίγματα που τον άπειλούσαν, έχασε και όσο μυαλό του έμενε ακόμη. Φοβήθηκε και χώθηκε σε μιά τρύπα οδίδας, όπου δεν έβλεπε πιά, κ' άκουε κάπως λιγότερο, το θέαμα.

Η επίθεση απέτυχε τελείως. Έγινε αντίθετ' από κάθε λογική, χωρίς προπαρασκευή, χωρίς οδηγίες, από το στραβό κέφι του μεραρχου. Στο τέλος, το τρίτο του συντάγματος που έμενε, ακόμη, κατασυντριμμένο, συμπύκνωσε άνω-κάτω στο χαρακώμα της εξόρμησης.

Ο Μαρτέν δεν απάντησε στο προσκλητήριο. Τον έδωσαν άγνωστους.

Μα την άλλη νύχτα, μιά περίπολο τον βόηκε μέσα στο λάκκο της οβίδας, να κάνει μορφαμούς στ' αστέρια. Ο δεκανάς περιπολαρχής

τον τράβηξε από τ' αριτή. Ξαναγουρίζοντας στην κατασκήνωση χοροπηδούσε κ' έκανε τον καραγκιόζη.

Η υπόθεση της επίθεσης, όμως, πήρε κακό δρόμο: κατά κακή τύχη είχανε τα μπουρίνια τους στα 'Ανώτερα Γραφεία. Ο σωματάρχης κάλεσε σε άπολογία το μεραρχο. Και κείνος, φυσικά, έφριξε την ευθύνη της αποτυχίας στο κακό ήθικο των ανδρών. Οι δυο μεγάλοι, παρακανούμενοι ο ένας από τον άλλο, αποφάσισαν να βάλουν τιμωρίες.

Έβαλαν στη φυλακή το Μαρτέν γιατί παρέλειψε το καθήκον του του στρατιώτου, φευγόντας σε δειλός τρία βήματα έξω από το χαρακώμα, και μαζί του και τον Ζοέλ—αυτός προχώρησε και δέ γύρισε παρά μαζί με τους άλλους,—έξ αιτίας της ευθύνης που είχε, καταστρέφοντας το ήθικο του στρατού στον τομέα.

Πέρασαν και οι δυο από το Στρατοδικείο. Η συμπεριφορά του Ζοέλ, άποτομη, άγρια, ανυπότακτη, τολμώντας να προφέρει τη λέξη «υπεύθυνος» και η διαγωγή του Μαρτέν που ποτέ του δε στέκονταν κανονικά και που γελούσε διαρκώς και χωρίς λόγο, έκαναν κακή εντύπωση στους στρατοδίκες. Ο νεότερος τους ρώτησε: «Αυτός ο Μαρτέν είναι σιά λογιάτουν; —Ναι, φώναζαν οι άλλοι, σαν ένας άνθρωπος. Άλλά για να νάναι δίκαιο προσκάλεσαν τον αρχιάρχο με τα πέντε γαλόνα. Αυτός που έτρωγε κάθε μεσημέρι με το μεραρχο είπε: «Ασφαλώς είναι ύποκριτης». Το δικαστήριο τους καταδίκασε και τους δύο σε θάνατο. Άλλωστε, είχε αυστηρές διαταγές γ' αυτό, γιατί η ανωτάτη διοίκηση νόμιζε πως ήταν ανάγκη ν' απαλλάξουν το μεραρχο από κάθε σκιά κριτικής σχετικά με την αξιοσημνητή επίθεσή που είχε γίνει τόσο άπεριστοφα. Έπειτα, ένα παράδειγμα είναι πάντα καλό. Έξάλλον είναι γνωστό πως το ίδιο γινότανε τέσσερα χρόνια στα Στρατοδικεία, που έχουν πάντα διαταγές πάνω από τα γηγόντα, και τα ζητήματα αρχών πάνω από τις άθλιες λεπτομέρειες της πραγματικότητας.

Ο Μαρτέν δεν καταλάβαινε γρι άπ' ό,τι γινόταν. Έκανε όσο μπορούσε περισσότερα άσπεία μέσα στην καλιά αήθουσα χοροψ' όπου συνεδρίαζε το Στρατοδικείο κ' εξακολούθησε κ' όταν ξαναπήγαν τους δυο κατάδικους στη φυλακή, ύστερα από τη διαη.

Κι' όμως, τότε, για πρώτη φορά στη ζωή του, φάνηκε πως καταλαβαίνει πέρα από τα πράματα που άγγιζε και πως ζητούσε την αιτία. Μιά παράξενη λάμψη πέρασε στα μάτια του που δεν είχαν διακρούσει ποτές έκτός μόνο από τα γέλια, για πρώτη φορά αίστάνθηκε το βραχνά της αγωνίας και του τρόμου.

Αυτό δεν είχε παρά μόνο ένα μάρτυρα: είχα αφήσει και τους δυο κατάδικους μαζί.

Όπως είπα, δεν τα είχαν ποτέ καλά άνα-

μεταξύ τους. Ο Ζοέλ σήκωσε την επαναστατημένη του όψη κ' είδε πως η πάντα ευθυμη μορφή του Μαρτέν είχε γίνει έντρομη.

Ο Μαρτέν του λέγει με μιά γελοία τρεμάμενη φωνή:

—Τί τρέχει; Δεν καταλαβαίνω τίποτε;

Η άναρχική καρδιά του Ζοέλ είχε μιά ξαφνική έμπνευση κ' απάντησε:

—Μά δεν βλέπεις πως κάνουν άσπεία;

Κι' ο Μαρτέν το πίστεψε, κ' άμέσως το στόμα του χαμογέλασε κ' η γλώσσα του ζήτησε καμιά άσπεία λέξη—κ' η άρχη της τραγωδίας έσβυσε.

Σε λίγο όμως με την έπιμονή των μανιακών:

—Γιατί μās έλεισαν;

—Μά την άλήθεια, μουάξει με φυλακή, είπε ο Ζοέλ με λίγο ευθυμο τόνο, (και κατώρθωσε να στολίσει τη φράση του μ' ένα γέλιο). Μά δεν καταλαβαίνεις πως το έκαμαν για να μās προφυλάξουν;

Δέ χρειαζόταν περισσότερα στο παιδάκι που είχε γίνει ο βασιλιάς των κομικών για να ξαναπαίρει την ευθυμία του.

Έτσι ο Ζοέλ, σπρωγμένος από την πρώτη φωνή του έστριχτου, άφιέρωσε τις τελευταίες όρες της ζωής του στο να κάνει τη μητέρα σ' αυτή την ανθρώπινη γελοιογραφία που η ανθρώπινη δικαιοσύνη της έστειλε, στα τελευταία, κοντά του.

Συγκέντρωσε όλη του την ψυχραιμία, δούλεψε, άγρύπνησε, κ' αυτός ο φωτισμένος άθλιος έγινε ο σωτήρας του στραβού άδωου.

Όσο κακά κ' αν δούλευε το μυαλό του Μαρτέν, καταλάβαινε πως δεν είχε κείνη κανένα κακό, κ' αυτό εύκόλυνε αυτή την κομωδία που ήταν τόσο μικρή και τόσο μεγαλειώδης μέσα σ' αυτή τη γωνιά του πολέμου της Μπού.

Το άλλο πρωί τους έβγαλαν με μεγάλη έπισημότητα. Αυτοί περπατούσαν στη μέση.

—Γιατί είν' όλοι αυτοί με στολή; ρώτησε ο Μαρτέν, δίσπιστος, κ' έτοιμος να ξαναγρ'σει στις κακές του σκέψεις.

—Είναι γιορτή, δεν το βλέπεις, δεν έχεις κατανάτι;

Ο Μαρτέν άνοιγε τα μάτια του.

—Όραία τελετή, άδερφέ μου, ξανάει ο Ζοέλ με φυσική φωνή (ενώ έσφιγγε όμως τις γροθιές του) για να τον πείσει τελείως.

Σ' ένα χωράφι, μπρός σε δυο στύλους, ήταν όλο το σύνταγμα, κ' ο λοχαγός, κ' ο Έκκνεφλντεν, ο χαπάης ταγματάρχης, περιέφρανοι κ' ένθουσιασμένοι με τα όραία τους έπαγγέλματα.

—Τί διαβάζουν;

—Λόγο, διάολε,

—Μιλούν για μās, δεν τ' άκους;

—Γιατί κινυνέψαμε.

Ο ξεμολογητής πλησίασε, άκουσε και κατάλαβε. Τραβήχτηκε στην άκρη και δεν είπε τίποτε, έχιαριστμένος που γλίτωσε άπ' την συνεοχή και περιορίστηκε να πει άπλως άμην χαμηλόφωνα, κυτίζοντας άλλο.

Κι' ο Ζοέλ εξακολούθησε, άφου τους ξεκόλησαν μερικά κομμάτια από το μανδύα τους και το κομμάτι του πανιού με τον αριθμό του συντάγματος.

—Μās άπολούν. Για μās τελείωσε ο πόλεμος, δεν είναι άσπεία, αυτή τη φορά.

Στο τέλος τους χώρισαν. Ο Ζοέλ πρόφτασε ακόμη να πει:

—Αυτό θάνα για να σε έχιαριτήσουν έπειδή έκανες όλους να γελούν.

Και το πίστεψε γιατί ήταν σωστό:

—Έτσι είναι, σωστά! είπε.

Την ίδια στιγμή, ο Ζοέλ είπε: Έτσι είναι... τώρα θά δεις.

Η πελώρια φάσσα έγινε όπως είχε πει.

Ο Ζοέλ όμως έπεσε πρώτος. Ήταν σαν άστρατή, κ' η άστρατή αυτή τον ξάπλωσε χάμου σα νάταν χαρτινος.

Κι' ίσως για μιά στιγμή ο Μαρτέν να είδε την άλήθεια των πραγμάτων του πολέμου και του κόσμου. Δεν είναι όμως βέβαιο. Όπωςδήποτε δεν κράτησε πολλήν ώρα.

Έπεσε σαν πέτρα, σοφιδάκινο σα να χονόταν στη γη, σαν η καταγίδα που τον χτυπούσε κατακέφαλα να τοίχε θεοίσει τα πόδια.

Είδα, έπειτα, στην παρέλαση, το παραμορφωμένο παραγκοξίστικο σώμα του χάμου. Το κεφάλι του ήταν κατασυντριμμένο. Κι' όμως γελούσε. Ναι, φαινόταν τα κομμάτια του γέλιου του. Το γέλιο είχε άποτυπωθεί για πάντα πάνω στ' άμορφα και συντριμμένα ύπολείμματα της μορφής του, από συνήθεια, από τη μοίρα. Έμενε το τρομερό τέρας της ευθυμίας του λαού.

Τον έφριξαν μαζί με το Ζοέλ σ' ένα πλατύ τάφο όπου βρισκόταν κ' άλλα πτώματα Γάλλων, ξεσκισμένα από γερμανικές ή γαλλικές σφαίρες.

Ίσως αυτόν να έχωσαν για να τον κάμουν Άγνωστο Στρατιώτη της Θριαμβευτικής Άφίδας. Ίσως νάνα αυτός που ποδοπατούν οι προσκυνητές της δόξας και οι ύπουργοι που μιλούν για το έκπολιτιστικό φως της Γαλλίας πάνω στον κόσμο και για την άγιότητα του πολέμου—και που γελεί αιώνια το μορφασμό του μέσα στην μιάρη κόλαση, κάτω από τον πολιτισμό.

Μετάφραση Θ. Ν. Τ.

Π. ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ : Η ΗΘΙΚΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

ΑΠ' ΤΟ ΜΕΓΑ-
ΛΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ : "ΗΘΙΚΗ... Β' (*)

ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ.—Η θεωρία του Πλάτωνα και η του Αριστοτέλη, αποτελούσε δυο σχολές που διαφέρουν αισθητότατα όσον αφορά την αντίληψη περί ηθικής. Οι συζητήσεις ανάμεσά τους, συνεχίστηκαν για πολύ μετά το θάνατο των ιδρυτών, σιγά-σιγά όμως έχασαν το αρχικό τους ενδιαφέρον, γιατί κ' οι δυο σχολές συμφωνούσαν σε ότι το ηθικό στοιχείο στον άνθρωπο δεν είναι τυχαίο φαινόμενο, άλλ' έχει βαθύτερη πηγή στη φύση του ανθρώπου, κ' ότι υφίστανται ηθικές αντίληψεις κοινές σ' όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες.

Στόν ΙΙΙ αιώνα π. Χ., έκαμαν την εμφάνισή τους δυο νέες σχολές: οι Στωικοί και οι Επικουρείοι. Οι Στωικοί διδάσκανε, όπως και οι προκάτοχοί τους Πλάτωνα και Αριστοτέλη, πως πρέπει να ζει ο καθείς σύμφωνα με τη φύση του, δηλαδή σύμφωνα με τη δική του λογική και τις δικές του ικανότητες, γιατί μόνο μια τέτοια ζωή μπορεί να μας εξασφαλίσει την πιο μεγάλη ευτυχία. Επιδίωξη στην ιδίωσ στην ιδέα ότι ο άνθρωπος βρσκει την ευτυχία του—την «ευδαιμονία» του—όχι στην επιδίωξη εξωτερικών αγαθών—πλούτη, τιμές κ.λ.π.—μα στην τήση πράξου κάτι άνωτερο, ιδανικό, στην ανάπτυξη της εσωτερικής ψυχικής ζωής του, γάρ την ευτυχία του ανθρώπου ατομικά, της οικογένειας του και της κοινωνίας, και κυρίως στην ανάζητηση της εσωτερικής ελευθερίας.

Μιλώ γάρ τη θεωρία των στωικών πιο πέρα, σ' αυτό το κεφάλαιο. Άνκαι άπαρουόνταν τη μεταφυσική της ηθικής του Σωκράτη, ωστόσο συνέχιζαν το έργο του εισάγοντας την έννοια της γνώσης, που μās βοηθεί ν' αναγνωρίζουμε τον εαυτό μας στους διάφορους τρόπους που απολαβαίνουμε τη ζωή και ν' αποζητάμε μια ευτυχία πιο τέλεια, πιο πνευματικοποιημένη. Η επίδραση των στωικών υπήρξε, όπως θα το ιδούμε πιο ύστερα, τεράστια—ιδίως άργότερα στο ρωμαϊκό κόσμο—προπαρασκευάσε τα πνεύματα να δεχτούν το χριστιανισμό, γίνε-ται δέ αισθητή άκόμενη και σήμερα. Αυτό ιδίως άληθεύει προκειμένου για τη θεωρία του Επικλήτου (τέλη του ΙΙου αιώνα και άρχη του Ιου αιώνα π.Χ.) ή ουσία της οποίας υιοθετήθηκε από το θετικισμό και τη νεότερη ηθική σχολή, τη βασισμένη στις φυσικές επιστήμες.

Αντίθετα με τους στωικούς, οι σοφιστές, και ιδιαιτέρως ο Δημόκριτος (γενν. το 470, πέ-

θανε το 388 π.Χ.) πρώτος ιδρυτής της μοριακής φυσικής και, γενικά, η σχολή της Κυρήνης που παραδεχόταν ως βασικό χαρακτήριτικό του ανθρώπου και κάθε ζωντανού πλάσματος την άποζητηση της ήδονης, της άπολαυσης, της ευτυχίας (του ήδονισμού) δεν έπιμένανε άρκετά στην ιδέα ότι μπορεί να υπάρχουν διαφορετικές μορφές της άζητησης της ευτυχίας, άρχίζοντας από τον καθαρά ζωώδη έγωισμό ως την ιδανικότερη αυταπάρηση κ' από τις στενότερες άτομικιστικές τάσεις ως τις πλαύτερες κοινωνικές βλέψεις. Το έργο λοιπόν της ηθικής είναι άκριβώς να μελετήσει τους διάφορους αυτούς τρόπους της άζητησης της ευτυχίας και να δείξει που καταλήγουν, καθώς επίσης το βαθμό της ικανοποίησης που παρέχουν. Αυτό άκριβώς έκαμε πολλ' εύσυνείδητα ο Έπικουρος που έζησε στόν ΙΙον αιώνα και άπόχησε μεγάλη φήμη στόν έλληνορωμαϊκό κόσμο χάρη στόν ευδαιμονισμό του, δηλαδή στην ηθική θεωρία του τη βασισμένη στην επιδίωξη της ευτυχίας, αλλά με την επίγνωση του πράγματος εκείνου που οδηγεί άσφαλέστερα σε μια ζωή ευτυχισμένη.

«Θά πρέπει, έλεγε ο Έπικουρος, σκοπός όλων των όντων να είναι η ήδονη γιατί μόλις άκόμενη έρχονται στόν κόσμο, από φυσικό τους κ' άνεξάρτητα από κάθε λογική, βρσκουν ευχαρίστηση στην άπόλαψη και έξεγείρονται ένάντια στόν πόνο». Η λογική και οι αισθήσεις συγχέονται και η λογική υπακούει στις αισθήσεις. Μ' ένα λόγο «η ήδονη είναι η άρχη και ο σκοπός της ευτυχισμένης ζωής... Ζαίουμε πως είναι το πρώτο και φυσικό αγαθό». Η άρετη δεν είναι καλή άν δεν οδηγεί στην ευτυχία, η φιλοσοφία είναι «μια ένεργεια που εξασφαλίζει με τις όμιλίες και τα έπιχειρήματα, τρισμακάριστη ζωή».*

Κατόπιν, ο Έπικουρος εκφράζει τη βασική του ιδέα άρκετά χοντροκομμένα—οκόπιμα, ύσως. «Η άρχη και η ρίζα κάθε καλού, λέγει, είναι η ήδονη της κοιλιάς!». Η έπιμνημονία αυτή έδωσε έδαφος στους αντίθετους μια μεγάλη εκμετάλλευση με το σκοπό να γελοιοποιήσουν τον επικουρισμό. Άλλά ο Έπικουρος είναι ολοφάνερο πως ήθελε να πεί ένα πράγμα: ότι, δηλαδή, η άφειτηρία των ευχάριστων αισθήσεων—οι όποιες φυσικά μπορούν με τον ίδιο τρόπο να άποτελουν τις ταπεινές αισθή-

(*) Στην έκθεση της θεωρίας του Έπικουρου άκολουθώ κυρίως τον J. Guyan στην άξιωματικόνευτη εργασία του : «Η Ηθική του Έπικουρου και οι σχέσεις της με τις σύγχρονες θεωρίες» όπου έξετάζει λεπτομερώς όχι μόνο τα έργα, τα λιγοστά άλλοστε, του φιλοσόφου που μās διεσώθησαν, αλλά και τα συγγράμματα εκείνων που εκδόσανε τις ιδέες του μετά τον θάνατό του. Βρσκει κανείς επίσης καλές άναλύσεις των δογμάτων του Έπικουρου στόν Iodl, Wundt, Paulsen και σ' άλλους.

σεις όσο και τις ύψηλές—είναι η ήδονη που παρέχει η τροφή. Η ήδονη αυτή σιγά-σιγά διαφοροποιείται σε χίλιους τρόπους, μεταβάλλεται σε ήδονη της γένυσης, ήδονη της ύρασης, ήδονη της φαντασίας. Είναι μια αντίληψη που την παραδεχόνται και οι σύγχρονοι βιολόγοι οι όποιοι μελετούν τα πρώτα βήματα της συνείδησης—και μάλιστα όταν έχουν υπ' όψη τους τις διασαφήσεις με τις όποιες οι έπικουρείοι τη συνόδεψανε.

Τά σοφά και ύπεροχα πράγματα, λέει ο Έπικουρος, συνάπτονται στην ήδονη αυτή». Δεν είναι βέβαια ο τελικός σκοπός της ευτυχίας, μα ήμπορεί να θεωρηθεί ως το σημείο της άφειτηρίας της, γιατί χωρίς τροφή, η ζωή είναι άδύνατη ώστε η ευτυχία είναι μια σύνθεση πολλών ήδονών μαζί. Ένω όμως άλλοι ήδονιστές (ο Άριστιππος λ.χ. δέ διακρίνουν μεταξύ των διαφόρων άπολαύσεων καμιά σημαντική διαφορά, ο Έπικουρος εισάγει μια κατάταξη των ήδονών άνάλογα με την επίδραση που εξασκούν στη ζωή μας στο σύνολό της. Και οι πόνοι άκόμη μπορεί να είναι χρήσιμοι και να φέρνουν στην ευτυχία, διδάσκει. Άπ' αυτού η ηθική του Έπικουρου είναι πολύ άνωτερο από μια απλή ηθική της ήδονης (*) χαράσσει δηλαδή το δρόμο που ν' ακολουθούσανε βραδύτερα στόν ΧΙΧ αιώνα ο Μπέντζαμ και ο Τζών Στούαρτ Μίλλ.

Προτεινόντας στον άνθρωπο, ως σκοπό, μια ζωή ευτυχισμένη, λαμβάνομενη στο σύνολό της κ' όχι την ικανοποίηση στιγμιαίων ιδιοτροπιών και πόθων, ο Έπικουρος δείχνει ταυτόχρονα και τον τρόπο της πραγματοποίησης της. Πρώτ' άπ' όλα πρέπει να περιορίσουμε τις επιθυμίες μας και ν' άκούμαστε στο λίγο. Έδώ ο Έπικουρος που στην ιδιωτική ζωή του άκολουθων με μια ήτεια από άραμποσίτι και νερό, μιλά σαν άσπιρητότατος στωικός. Ύστερα, πρέπει να ζούμε χωρίς εσωτερικές αντιθέσεις, μια ζωή πλήρη, άρμονισμένη με τον εαυτό μας σε τρόπο που να νοιώθουμε ότι ζούμε αυθόρμητα κ' όχι κάτω από την επίδραση έξωτερικών αίτιων.

Βάση της διαβίωσης του ανθρώπου πρέπει να είναι, ότι παρέχει στον άνθρωπο το μέγιστο της ικανοποίησης. Τη βάση όμως αυτή δέ μπορεί να τη δώσει η τάση προς το άτομικό συμφέρο, γιατί η μεγαλύτερη ευτυχία επιτυγχάνεται από τη συμφωνία των τάσεων του άτόμου με τις τάσεις των άλλων. Η ευτυχία βρσκειται στην άπουσία των κακών, αλλά η άπουσία αυτή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί άν η ζωή του

άτόμου δέ βρσκειται σε άρμονία με τα συμφέροντα της όλότητας. Αυτό μās το διδάσκει η ζωή κ' ο άνθρωπος ως πλάσμα λογικό, ζαίροντας να έπωφελεται των διαγμάτων της πείρας, διαλέγει μεταξύ των πράξεων που τον οδηγούν με τέτοια συμφωνία και εκείνων που τον άπυμακρύνουν. Έτσι δημιουργείται το ηθικό καθεστώς μιας κοινωνίας, η ηθική της, σε μια όρισμένη έποχή.

Είν' εύκολο να καταλάβουμε τώρα πως ο Έπικουρος, άφου ισχυρίστηκε στην άρχη πως η άρετη καθ' εαυτήν και η άφιλοκέρδεια στην κύρια σημασία της, δεν υφίστανται κ' ότι η ηθική άλάεση δεν είναι τίποτ' άλλο παρά λογικισμός έγωισμός, έφτασε σ' ένα ηθικό δόγμα το όποιο, με τα συμπεράσματά του, δέ διαφέρει καθόλου από τα δόγματα του Σωκράτη και των στωικών άκόμη. Η καθάρη σωματική ήδονη δεν άγκυλιάζει άλάεση τη ζωή του ανθρώπου, είναι φευγαλέα. Μα υπάρχει μια ζωή του πνεύματος και της καρδιάς, η ζωή των άναμνήσεων και των ελπίδων, της μνήμης και των προβλέψεων που άνοίγει στόν άνθρωπο πλήθος νέων άπολαύσεων.

Ο Έπικουρος, ταυτόχρονα χρησιμοποίησε όλες τις δυνάμεις του για ν' άπολευρώσει τους ανθρώπους από το φόβο που τους έμπνιει η πίστη σε θεούς προικισμένους με κάθε είδους κακές διαθέσεις, καθώς ο φόβος της πέθαν του τάφου ζωής και της πίστης στο Πρωινό, την όποια κ' αυτή άκόμενη η θεωρία του Δημόκριτου τη στηρίζει.

Γάρ να λυτρώσουμε τους ανθρώπους από τους φόβους αυτούς, έπρεπε προηγουμένως να άφαιρεθεί ο φόβος του θανάτου ή άκριβέστερα του άλλου κόσμου, φόβος που έτανε πολύ δυνατό στην άρχαιότητα γιατί φαντάζονταν τότε την πέραν του τάφου ζωή, σαν ένα ύπνο στην καταθόνα νύχτα, με διατήρηση μιας άόριστης συνειδητότητας ίκανής να βασανίζεται ο άνθρωπος. (*) Σύγχρονα ο Έπικουρος πολέμουσε τον πεσιμισμό που κήρυττε ο Ήγησιος (άνάλογο με το νεότερο πεσιμισμό του Σοπενάουερ), δηλαδή την ιδέα ότι ο θάνατος είναι έπιθυμητός ένεκα η άπεραντοσύνη του κακού και των πόνων που κυριαρχούν στόν κόσμο.

Ολάεση η θεωρία του Έπικουρου, έτανε στη διανοητική και ηθική χειραφέτηση των ανθρώπων. Μα σ' αυτήν υπήρχε ένα σημαντικό

(*) Ύποσχόμενος στους ανθρώπους, ο χριστιανισμός, ότι μερικοί εκλεκτοί άνάμεσα τους δέ θα μείνουν στην καταθόνα νύχτα, μα ότι θα περάσουν στο έλαμπρο βασίλειο των οράνων—παράτησε ο Γκυγιώ—έπέφερε μια τέλεια επανάσταση στα πνεύματα. Ο καθένας θα μπορούσε να έλλίξει πως είναι ο «εκλεκτός».

(*) Το σημείο αυτό αναλύεται πολύ καλά από πολυάριθμους συγγραφείς και ιδίως από τον Γκυγιώ (B. I, κεφ. ΙΙΙ, παρ. I και κεφ. ΙV, Εισαγωγή).

χάσμα: δὲν ἔχετε κανένα ἀνώτερο ἠθικὸ σκοπὸ καὶ κυρίως δὲ μιλοῦσε γιὰ τὴ θυσία, γιὰ τὸ κοινὸ ἀγαθόν. Σκοπὸς ὅπως ἡ ἰσότης ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας, ἢ ἀκόμη καὶ ἡ κατάργησις τῆς σκλαβιάς δὲν ὑπῆρχαν οὔτε στὴ φαντασία τοῦ Ἐπίκουρου. Τὸ θάρρος γι' αὐτόνε, συνίστατο ὄχι στὸ νὰ ἐπιζητεῖ τὸν κίνδυνον μὰ στὸ νὰ ζαίρει νὰ τὸν ἀποφεύγει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν ἀγάπη: ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος πρέπει ν' ἀποφεύγει τὴν παθιασμένη ἀγάπη, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὴ τίποτε τὸ φυσικὸ καὶ τὸ λογικὸ καταντᾷ μὰ ψυχολογικὴ αὐταπάτη, ἕνα εἶδος θρησκευτικῆς λατρείας, ποὺ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει. Ὁ Ἐπίκουρος εἶταν ἔντιος τοῦ γάμου, γιὰτὶ ὁ γάμος καὶ τὰ παιδιὰ ἔχουν πολλὰ φροντίδες (ἀγαποῦσε ὡστόσο τὰ παιδιὰ).

Τουάντιο, ἔτρεφε μεγάλη ἐχτίμησι στὴ φιλία. Στὴ φιλία ὁ ἄνθρωπος ξεχνᾷ τὸ ἀτομικὸ του συμφέρον: κἀνόντας ἔκεινο ποὺ εὐχαριστεῖ τὸ φίλο παρέχουμε εὐχαρίστησι τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ὁ Ἐπίκουρος περιστοιχιζότανε πάντα ἀπὸ φίλους καὶ οἱ μαθητὲς του, μὲ τὴ φιλικὴ καὶ κοινὴ ζωὴ τους, προσελίθοντε τὸσους μαθητὲς ὥστε κατὰ τὴν παρατήρησι ἐνὸς σύγχρονου του, τοῦ Διογένη τοῦ Λαέρτη, «ὀλέκερες πολιτείες δὲ θὰ μπορούσανε νὰ τοὺς χωρέσουν». Οἱ σύγχρονοι δὲν εὗρισκαν ἐγκώμια γιὰ νὰ ἐπαίνοῦσανε τὴν πίστι ποὺ ἀπόδειχναν οἱ ἐπικούρειοι στὴ φιλία.

Ὁ Γκνυγιώ, στὴ μελέτη του τῶν ἐπικουρείων θεωριῶν, σημειώνει μὴ ἐνδιαφέρουσα ἰδιομορφία. Ἐκ πρώτης ὕψεως, ἡ φιλία καὶ ἡ αὐτοθυσία γιὰ χάρι ἐνὸς φίλου φαίνονται ἀσυμβίβαστες μὲ τὴ θεωρία τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος ποὺ κατὰ τὸν Ἐπίκουρον πρέπει νὰ καθοδηγεῖ κάθε λογικὸν ἄνθρωπον γιὰ ν' ἀποφύγουν αὐτὴ τὴν ἀντίδρασι, οἱ μαθητὲς τοῦ Ἐπίκουρου ἐξηγοῦσανε τὴ φιλία σὰ μὴ σιωπηρὴ σύμβασι, βασισμένη στὴ δικαιοσύνη (δηλαδή στὴν ἀμοιβαίτητα ἢ στὴν ἰσότητα, προσθέτουμε «μεις») καὶ συγκρατούμενη ἀπὸ τὴ συνήθεια. Οἱ πρώτες σχέσεις συνάπτονται ἀνάλογα μὲ τὴν ἀμοιβαία προσωπικὴ εὐχαρίστησι, λίγο λίγο γίνονται συνήθεια: ἡ ἀγάπη γενιέται καὶ τότες ἀγαποῦμε τοὺς φίλους μας χωρὶς ν' ἀναρωτιώμαστε τί ἀτομικὴ ὠφέλεια ἀντιλοῦμε ἀπ' αὐτὴ τὴ φιλία. Ἔτσι οἱ ἐπικούρειοι δικαιολογοῦσανε τὴ φιλία, ἀποδείχοντας ὅτι δὲν ἀντιφάσκει στὴ βασικὴ τοῦ ἀρχῆ, στὴν ἀναζήτηση τῆς ἀτομικῆς εὐτυχίας.

Μὰ ἕνα ζήτημα ἔμπανε στὴ μέση: ποιά ἔπρεπε νὰ εἶταν ἡ στάσι ἐνὸς ἐπικουρείου ἀπέναντι τοῦ συνόλου τῆς κοινωνίας; Ἡδὴ ὁ Πλάτωνας, λέει ὁ Γκνυγιώ, ἐξέφρασε τὴν ιδέα (στὸ διάλογο τοῦ Γοργία) ὅτι ὁ ἀληθινὸς φυσικὸς νόμος, εἶναι ὁ νόμος τοῦ ἰσχυρότερου. Ὑστερ' ἀπ' αὐτόν, οἱ σκεπτικιστὲς καὶ ὁ Δημόκριτος ἀρνήθησαν τὴ φυσικὴ δικαιοσύνη καὶ πολλοὶ

σοφοὶ τῆς ἐποχῆς σέφτονταν ὅτι οἱ κανόνες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς εἶχαν ἐπιβληθεῖ μὲ τὴ δύναμη καὶ σταθεροποιηθεῖ μὲ τὴ συνέθεσι.

Ὁ Ἐπίκουρος, λέει ὁ Γκνυγιώ, εἶταν ὁ πρῶτος ποὺ ἐξέφρασε τὴν ιδέα (ποὺ ποὺ ὕστερα τὴν ἀνέπτυξε ὁ Hobbes καὶ ὕστερ' ἀπ' αὐτόν πολλοὶ ἄλλοι) ὅτι «τὸ φυσικὸ δίκαιο δὲν εἶναι ἄλλο πρᾶμα, παρὰ ἕνα σύμφωνον ὠφελείας, κατὰ τὸ ὁποῖο συμφωνοῦμε νὰ μὴ βλαπτόμαστε ἀμοιβαίως». «Ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι κανένα πρᾶμα ποὺ ἔχει καθ' ἑαυτὸ ἀξία δὲν ὑφίσταται παρὰ στὰ ἀμοιβαία σύμφωνα καὶ ἀποκαθίσταται παντοῦ ὅπου ὑπάρχει ἀμοιβαία συμφωνία νὰ μὴ βλαπτοῦμε καὶ νὰ μὴ βλαπτόμαστε. Τὰ σύμφωνα δὲ αὐτὰ «εἶναι προσωρινά γιὰ τοὺς συντετοῦς, ὄχι γιὰ νὰ μὴ διαπραχθῶν ἀδικίες ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ ὑφίστανται τέτοιες». Μόνον, ἐξαιτίας τῆς ἀμοιβαιότητος, συμβαίνει ὥστε ὁ καθένας προστατευόμενος κατὰ τοῦ ἄλλου, προστατεύει καὶ τὸν ἄλλο κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Χωρὶς αὐτὰ τὰ συμβόλαια καὶ τοὺς νόμους αὐτοῦς, ἡ κοινωνικὴ διαβίωσι θὰ εἶταν ἀδύνατη, ἔλεγε ὁ Μητροδώρος, μαθητῆς τοῦ Ἐπίκουρου (*).

Τὸ συμπέρασμα ποὺ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀντλήσει ἀπὸ τὴν ἐπικούρεια θεωρία εἶτανε πὼς ὅτι καλοῦμε καθῆκο καὶ ἀρετὴ εἶναι ταυτόσημο μὲ τὸ ἀτομικὸ συμφέρον. Ἡ ἀρετὴ εἶναι τὸ ἀσφαλέστερο μέσο γιὰ νὰ ἐπιτύχει κανεὶς τὴν εὐτυχία, ἀν δὲ ὁ ἄνθρωπος ἔχει καμιά ἀμφιβολία γιὰ τὸ πὼς πρέπει νὰ φερετῆ, τὸ καλύτερο εἶναι ν' ἀκολουθῆσει τὴν ἀρετῆ.

Μὰ ἡ ἀρετὴ αὐτὴ δὲν εἶχε οὔτε τὸ ἐλάχιστο ἔχνος ἰσότητος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ σκλαβιά δὲν ἐπαναστατοῦσε τὸν Ἐπίκουρον. Ὁ ἴδιος μεταχειριζότανε καλὰ τοὺς σκλάβους του μὰ δὲν τοὺς ἀνεγνώριζε κανένα δικαίωμα. Ἡ ιδέα τῆς ἰσότητος φαινότανε πὼς οὔτε καὶ τὸν εἶχε ἀγγίξει. Καὶ πολλοὶ αἰῶνες πρὶν ἀπεροῦσαν ἀκόμη προτοῦ οἱ σοφοὶ ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ζητήματα τῆς ἠθικῆς ἀποφασίζονε νὰ ἀνακηρύξουν ὡς ἀρχὴ τῆς ἠθικῆς τὴν ἰσότητα ὅλων τῶν ἀνθρώπων ὄντων.

Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὡστόσο, γιὰ νὰ δώσουμε ἕνα τελειότερο χαραχτηρισμὸ τῆς ἐπικούρειας θεωρίας, ὅτι ἕνας μαθητῆς τοῦ Ἐπίκουρου, ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ ἔδωσε τὴν τελειότερη ἐκθεσι, τῶν ἰδεῶν του, ὁ ῥωμαῖος συγγραφέας Λουκρήτιος (1 αἰῶνα π. Χ.) ἐκφράζει στὸ ποιημὰ του «De natura rerum» τὴν ιδέα τῆς προοδευτικῆς ἀνάπτυξης δηλαδή τῆς ἐξέλιξης, ποὺ βρίσκεται στὴ βάση τῆς σύγχρονης φιλοσοφίας. Ἐκθέτει ἐκεῖ τὴ νατουραλιστικὴ, ματεριαλιστικὴ ἀντίληψι τῆς ζωῆς, τῆς φύσης, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη. Γενικὰ μιλώντας, οἱ ιδέες τοῦ Ἐπίκουρου,

(*) Γκνυγιώ, Βιβλ. ΙΙΙ, κεφ. ΙΙ.

γιὰ τὴ φύσι καὶ τὸ σύμπαν ἦσαν ἀπαλλαγμένες ἀπὸ κάθε παρέμβασι τῆς θρησκείας ὅπως εἶταν ἐπίσης καὶ ἡ ἠθικὴ τὸν, ἐνὸς οἱ στοικοί, ὑπὸ τὴν ἰδιότητά τους ὡς πανθητιστές, ἐξακολουθοῦσανε νὰ πιστεύουν στὴ διαρκὴ παρέμβασι ὑπερφυσικῶν δυνάμεων στὴν ὑπαρξὴ μας. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, οἱ μαθητὲς τοῦ Πλάτωνα, ἰδίως οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς ποὺ πιστεύανε στὰ θαύματα καὶ στὴ μαγεία, δὲ μπορούσανε ν' ἀντέξουν στὴ χριστιανικὴ θρησκεία. Μόνον οἱ Ἐπικούρειοι ἔμειναν ἄπιοι καὶ ἡ θεωρία τους διατηρήθηκε γιὰ κάμποσο καιρὸ. Ἰσαμε τὴν ἐμφάνισι τοῦ χριστιανισμοῦ, εἶταν ἡ πρὸ διαδομένη θεωρία τῶν ἀρχαίῳ κόσμου καὶ ἀπολάμβανε μεγάλη δημοτικότητα γιὰ τέσσαρες αἰῶνες, ἀπάνω-κάτω. Κι' ὅταν στὸ ΧΙΙ αἰῶνα κ' ἀργότερα, τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγέννησις, ἀρχισαν τὰ ρασιοναλιστικὰ κινήματα στὴν Εὐρώπη, στὴν ἀρχὴ εἶχαν ἐμπνευστεῖ, στὴν Ἰταλία, ἀπὸ τὴν θεωρία τοῦ Ἐπίκουρου.*

Ἡ θεωρία αὐτὴ ἐξάσκησε μεγάλη ἐπίδρασι στὸν Γκασέντι (1592-1655), ἕνα ρασιοναλιστὴ τοῦ ΧVII αἰῶνα, καθὼς καὶ στὸν μαθητὴ του Hobbes, καὶ ἀκόμη καὶ στὸ Λόκε—ὄλοι φιλόσοφοι ποὺ προετοίμασαν τὸ κίνημα τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν καὶ τὴ σύγχρονη νατουραλιστικὴ φιλοσοφία. Ἡ ἐπίδρασι τῆς εἶταν ἐπίσης μεγάλη στὴ φιλοσοφία τῶν «ἀρρητῶν», δηλ. τῶν Λα Ροσφουκῶ, Μαντβιλ κλπ. καὶ στὸ ΧΙΧ αἰῶνα, τῶν Στίργουε, Νίτσε καὶ τῶν συνεχιζτῶν τους.

Οἱ ΣΤΩΙΚΟΙ.—Ἡ τέταρτη σχολὴ ποὺ ἀναπτύχθηκε στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα πρῶτα, καὶ στὴ Ρώμη κατόπι, καὶ ποὺ ἄφισε στὴ φιλοσοφία τῆς ἠθικῆς βαθεῖα ἔχνη, αἰσθητὰ ἴσαμε τίς μέρες μας, εἶταν ἡ σχολὴ τῶν Στωικῶν. Θεωροῦνε ὡς ἰδρυτὲς τῆς τὸν Ζήνωνα (γενν. τὸ 340 π.έθ. τὸ 265 π. Χ.) καὶ τὸ Χρύσιππον (γενν. τὸ 281 ἢ τὸ 276 καὶ π.έθ. τὸ 208 ἢ τὸ 204). Στὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, οἱ ἴδιες ιδέες ἀναπτύχθηκαν ἀπὸ τὸν Σενέκα (στὰ 54 π.Χ. καὶ στὰ 36 μ. Χ.) καὶ κυρίως ἀπ' τὸν Ἐπίκτουρον (στὰ τέλος τῆς 1ης καὶ ἀρχῆς τῆς 2ης ἑκατονταετηρίδας) καὶ τὸν Μάρκον Αὐρήλιον (121-180 μ.Χ.).

Οἱ Στωικοὶ ὑπόσχονταν νὰ δώσουνε τὴν εὐτυχία στὸν ἄνθρωπον ἀναπτύσσοντας σ' αὐτόν τὴν ἀρετῆ, ἡ ὁποία συνίσταται στὸ νὰ εἶ κανεὶς σύμφωνα μὲ τὴ φύσι, νὰ καλλιιεργεῖ τὸ πνεῦμα του καὶ νὰ γνωρίζε τὴ ζωὴ τοῦ σὺμπαντος. Δὲ ζητοῦσανε οὐ καμιά δύναμη ὑπερφυσικῆ τὴν καταγωγή τῶν ἠθικῶν ἐνοιῶν καὶ τάσεων, ἀλλὰ ἰσχυρίζονταν, τουαντίο, πὼς ἡ φύσι περιλαμβάνει μέσα τῆς κανόνες συνεπῶς δὲ καὶ ὑποδείγματα ἠθικῆς, καὶ πὼς ὅτι καλοῦνε οἱ ἄνθρωποι ἠθικὸς νόμους, ἀπορρέει ἀπὸ

τοὺς παγκόσμιους νόμους ποὺ διέπουνε τὴ ζωὴ τῆς φύσης. Οἱ ιδέες τους δηλαδὴ πληροῦσαν ἔκεινες ποὺ ἀναπτύχθηκαν ἀργότερα στὴ σύγχρονη ἀντίληψι περὶ ἠθικῆς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Βάκιονα, τοῦ Σπινόζα, τοῦ Αὐγουστίνου Κόντ καὶ τοῦ Ντάρβιν. Πρέπει μονάχα νὰ σημειωθεῖ πὼς ὅταν οἱ στοικοὶ μιλοῦσανε γιὰ βάσεις τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ζωῆς τῆς φύσης, τόκαναν μεταχειριζόμενοι συχνὰ ὄρους μεταφυσικούς. Ἔτσι, διδόντανε πὼς ὁ Λόγος καταλαμβάνει ὀλόκληρον τὸ σύμπαν ὡς Παγκόσμιος Λόγος. Ὅτι οἱ ἄνθρωποι καλοῦνε ἠθικὸ νόμον πρέπει νὰ ἐκπηγάζει ἀπὸ παγκόσμιους νόμους ποὺ διέπουνε τὴ ζωὴ τῆς φύσης. (*) Τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, ἔλεγον οἱ στοικοί, καὶ συνεπῶς οἱ ιδέες μας περὶ ἠθικῆς, δὲν εἶναι παρὰ μὰ ἀπὸ τίς ἐκδηλώσεις τῶν δυνάμεων τῆς φύσης—πρᾶμα ποὺ δὲν τοὺς ἐμπόδιζε νὰ καταλαβαίνουν πὼς τὸ κακό, στὴ φύσι καὶ στὸν ἄνθρωπον, κακό φυσικὸ καὶ κακό ἠθικόν, εἶναι μὴ συνέπεια τῆς ζωῆς τῆς φύσης, τόσο φυσικῆ ὅσο καὶ τὸ ἀγαθόν. Ἡ θεωρία τους ὀλάκερη εἶτανε λοιπὸν νὰ βοηθῆσει τὸν ἄνθρωπον ν' ἀναπτύξει μέσα του τὸ καλὸ καὶ νὰ καταπολεμήσει τὸ κακό, γιὰ τὰ φτάσει ἔτσι στὴ μεγαλύτερη εὐτυχία.

Οἱ ἀντίπαλοι τῶν στοικῶν δυσχυρίζονταν πὼς ἡ θεωρία των ἐξαλείφει κάθε διάκρισι μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἶναι ἀνάγκη ἀληθινὰ νὰ εἰπωθεῖ πὼς μολονότι οἱ πλείστοι ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἔκαμαν αὐτὴ τὴ σύγχισι στὴ ζωὴ τους, οἱ στοικοὶ δὲν εἶχαν καθιερώσει ἕνα ἐπαρκὲς κριτήριον γιὰ νὰ κἀνουν αὐτὴ τὴ διάκρισι. Ἀργότερα οἱ ὠφελμιστὲς τοῦ 19ου αἰῶνα, ἐκθεσαν ὡς σκοπὸ τῆς ἠθικῆς τὴ μεγαλύτερη εὐτυχία γιὰ τὸ μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀτόμων (Μπέντχαμ), ἄλλοι ἀπόδιδαν τὴ φυσικὴ ὑπεροχὴ τοῦ κοινωνικοῦ ἔνστιχτο τοῦ προσωπικοῦ ἔνστιχτο (Βάκων καὶ Ντάρβιν) καὶ ἄλλοι πάλι, μάλιστα στὴν ἠθικὴ τὴν ιδέα τῆς δικαιοσύνης, δηλαδὴ τῆς ἰσότητος.

Γενικὰ μιλώντας, θὰ μπορούσε νὰ παρατηρηθεῖ κανεὶς ὁρθότατα πὼς οἱ στοικοὶ δὲν προχωροῦσανε τοὺς συλλογισμοὺς των μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ ἰδρῦσανε πραγματικὰ μὰ ἠθικὴ θεωρία βασισμένη σὲ φυσικὲς βάσεις. Εἶν' ἀλήθεια πὼς μερικὸι ἀπ' αὐτοὺς, ὅταν ἰσχυρίζονταν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀφείλει νὰ εἶ ἰσχυρῶς μὲ τοὺς νόμους τῆς φύσης, παρατηροῦσανε συνάμα πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζωὸ κοινωνικὸ καὶ συνεπῶς ὅτι πρέπει νὰ ὑποτάσσεται τίς ὁρμές του στὴ λογικὴ καὶ στίς θελήσεις τοῦ συνόλου. Ὁ Κικέρωνας (106 π. Χ. - 43)

(*) Ὁ Ἐπίκτιος μάλιστα δὲν ἐθεωροῦσε καθῆκον του νὰ μελετήσῃ τὴ φύσι γιὰ νὰ ἀντιληφθεῖ τὴν ὁδὸν τῶν νόμων αὐτῶν. Ἡ φύξι μας, ἔλεγε, τοὺς γνωρίζει ἐμ' εὐθείας γιὰτὶ εἶναι στενὰ δεμένη μὲ τὴ φύσιν.

(*) Γκνυγιώ, Βιβλ. ΙΙΙ, κεφ. ΙΙ.

εθεωρούσε τη δικαιοσύνη ως βάση της ηθικής. Μόνο ζώντας σύμφωνα με την παγκόσμια λογική ο άνθρωπος θα βρεί τη σύνεση, την αρετή και την ευτυχία, έλεγαν οι στωικοί. Αυτή η ίδια η φύση μιάς εμβάλει τα άγια ηθικά ένστικτα. Άλλα οι στωικοί δεν ήζαυαν και τόσο καλά να βρίσκουν το ηθικό στο φυσικό και το φυσικό στο ηθικό, λέγει σωστά ο Iodl στην «Ιστορία της Ήθικης» του. Και το χάσμα αυτό της θεωρίας τους, αναπόφευχτο άλλωστε την εποχή εκείνη, έκαμε ώστε, μεταξύ των στωικών, άλλοι, όπως ο Έπίκτητος να παραδειχτούν τη Χριστιανική ηθική που αναγνώριζε την ανάγκη της θείας αποκάλυψης για τη γνώση του αγαθού, κι άλλοι, όπως ο Κικέρωνας, δίσταζαν ανάμεσα στη φυσική και θεία καταγωγή της ηθικής. Ο δὲ Μάρκος-Αυρήλιος που έγραψε τόσο ωραία ηθικά αξιώματα, κατόντησε, στην ύπεράσπιση που έκαμε των έπίσημα αναγνωρισμένων θύων, να παραδεχτεί τις άγχιες καταδιώξεις των χριστιανών. Ο στωικισμός του είχε κιόλας εκφυλιστεί σε θρησκεία και σε θρησκευτικό φανατισμό.

Γενικά, οι θεωρίες των στωικών έχουνε πολύ το άτελειώτο μάλιστα δὲ και το αντιφατικό. Άφισαν, ώστόσο, βαθειά ίχνη στη φιλοσοφία της ηθικής. Μερικοί μάλιστα στωικοί έφτασαν να κηρύττουνε την παγκόσμια αδερφοσύνη μα ταυτόχρονα δὲν άπορρίπτανε τὸν έντιβιντουαλισμό (άτομικισμό), τὴν άπάθεια και τὴν άπάργηση του κόσμου. Ο Σενέκας, παιδαγωγός του Νέρωνα, άργότερα θανατωθείς από τὸν ίδιο, συμπιλιώνε τὸ στωικισμό με τὴ μεταφυσική του Πλάτωνα κι' ανακάτενε ακόμη τὴ θεωρία του Έπίκουρου και τὸν πυθαγορείων. Ο Κικέρωνας έκλινε καθαρὰ πρὸς μιὰ φυσική αντίληψη της ηθικής γι' αὐτὸν εἶταν ἡ έκφραση τὸν φυσικὸν και θεῖον νόμων. (*) Άλλὰ ἡ βασική ιδέα τὸν στωικὸν εἶταν ἡ αναζήτηση τὸν βάσεων της ηθικής στην «άνθρωπινη λογική». Θεωρούσανε τὴν τάση πρὸς τὸ κοινὸ αγαθὸ σὰ μιὰ έμφυτη ικανότητα που αναπτύσσεται στὸν άνθρωπο ανάλογα με τὴν ανάπτυξη του πνεύματος του. Μιὰ διαγωγή εἶναι λογική, λέγανε, όταν έναρμονίζεται με τὴ φύση του ἀνθρώπου «και ὅλων τὸν πραγμάτων» δηλαδή της φύσης γενικά. Ο άνθρωπος ὀφείλει να θεμελιώνει τὴ φιλοσοφία και τὴν ἠθική του στη μάθηση, στη γνώση του ἑαυτοῦ του και της φύσης. Τὸ να ζεῖς κατὰ τὴ φύση εἰσημεινε, στην έρμηνεία του Κικέρωνας, πρῶτα να γνωρίζεις τὴ φύση κι' ὕστερα ν' αναπτύσσεις μέσα σου τὴν κοινωνικότητα, δηλαδή τὴ δύναμη να χαλιναγωγείς

(*) Ο νατουραλιστικός πανθεϊσμός τὸν πρώτων στωικὸν μεταβάλλεται σ' αὐτὸν σ' ἕνα θεϊσμὸ νατουραλιστικό, λέει ὁ Iodl. Ο Σενέκας συνέβαλε στη μεταμόρφωση αὐτὴ του στωικισμοῦ («Ιστορία της Ήθικης» τ. I. σ. 27).

τις ὀρμές σου, ἀν ὀδηγοῦνε στην ἀδικία: μ' ἄλλα λόγια ν' αναπτύσσεις μέσα σου τὴ δικαιοσύνη, τὸ θάρρος και ὅ,τι καλοὶν πολιτικὸς ἀρετές. Καταλαβαίνει λοιπὸν κανεὶς γιατί ὁ Κικέρωνας ἀπὸ τὴν ἐποχή της Ἀναγέννησης, έγινε εὐνοούμενος συγγραφέας και γιατί ἐξέσκησε τὸση μεγάλη ἐπιρροή στους Locke, Hobbes, Shaftesbury και στους πρόδρομους της Γαλλικῆς Ἐπανάστασης: Montesquieu, Mably και Rousseau.

Ο Bucken έχει λοιπὸν πολὺ δίκαιο όταν λέει πὸς ἡ βασική ιδέα του στωικισμοῦ, ἡ ὁποία προορίζεται σὸ να δίνει στην ἠθική ἐπισημονική βάση και να τὴν ἐξυψώνει σὲ πολὺ μεγάλο ὕψος και σὲ μιὰ πολὺ μεγάλη ἀνεξαρτησία, ἔν σέψει με τὴν αντίληψη του θεοῦ ἰ τὸν κόσμο ὡς ἕνα ὅλο, διατηρήθηκε ἴσαμε τὶς μέρες μας (*). Τὸ να ζεῖς στὸν κόσμο ὑποκλιπτοντας σ' αὐτὸν ἀσυνείδητα, εἶναι ἀνάξιο του ἀνθρώπου. Πρέπει να ἐξυψώνεσαι ὡς τὸ σημείο που να κατασοεῖς τὴν παγκόσμια ζωή, να τὴ θεωρεῖς σὰ μιὰ συνεχή ἐξέλιξη και να ζεῖς σύμφωνα με τὸς νόμους της ἐξέλιξης. Ἐτσι ἀντιλαμβάνονταν τὴν ἠθική οἱ καλύτεροι ἀνάμεσα στους στωικούς, και ἡ αντίληψη αὐτὴ συνέτεινε πολὺ στην ἀνάπτυξη της ἐπιστήμης της ηθικῆς.

Μιὰ ἄλλη ἀρχὴ τὸν στωικὸν εἶταν ὕστερα να μὴ μένεις ἀδιάφορος στην κοινωνική ζωή ἀλλὰ να εἶσαι δραστήριος και γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ν' αναπτύσσεις τὴ σταθερότητα του χαρακτήρα σου. Ο Έπίκουρος ἐξέφρασε με πολλὴ δύναμη αὐτὴ τὴν ιδέα. «Δὲ γνωρίζω τίποτε, λέει ὁ Paulsen στὶς «Βάσεις της Ήθικης» του, που να παράγει τόσο δυνατὴ ἐντύπωση ὅσο οἱ περιόδοι του Έπίκτητου ὅπου προτρέπει να ἀπολευτερονόμαστε ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τὸν πραγμάτων που δὲν εἶναι στη δύναμή μας, κι' ἀφοῦ ἐπιτύχουμε τὴν ἐσωτερική ἐλευθερία μας, να μὴ στηριζόμαστε παρὰ στους ἑαυτοῦς μας» (Κ. I. § 5).

Ο «ριγορισμός» (rigorisme) δηλαδή ἡ αὐστηρότητα του ἑαυτοῦ μας ἀπέναντι στὶς δικές του ἀδυναμίες, εἶναι ἀναγκαῖος στη ζωή, ἔγραφαν οἱ στωικοί. Ἡ ζωή εἶναι μιὰ πάλη, κι' ὄχι ἀπόλαυση, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Έπίκουρος. Ο χειρότερος ἐχθρὸς του ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἔλλειψη ἀνώτερου σκοποῦ. Τὸ ἐσωτερικὸ θάρρος ἡ ἀνύψωση της ψυχῆς, ὁ ἠρωισμός, εἶναι ἀναγκαῖα σὲ μιὰ εὐτυχημένη ζωή. Τέτοιες ιδέες τὸς έφεραν στην αντίληψη της παγκόσμιας αδερφοσύνης, «φιλιανθρωπίας», αντίληψη που δὲν είχε φανεῖ ακόμη στους προκατόχους τὸν.

Μὰ πλὴι τὶς ὥραϊες αὐτὲς τάσεις παρατη-

(**) BUCKEN: Lebensanschauungen grosser Denker. 7η ἐκδ., 1907 (σ. 90).

ροῦμε, στοὺς κυριώτερους στωικούς, ἕνα εἶδος ἀναποφασιστικότητας, δυσίμου. Παρενέβαλλαν στη διαταξὴ του κόσμου, ὄχι μόνο τὸς φυσικοὺς νόμους, μα και τὴ θέληση του Ἀνωτάτου Λογικοῦ, κι' αὐτὸ φυσικά εἶταν προωρισμένο να παραλέει τὴν ἐπιστημονική μελέτη της φύσης. Ἡ αντίληψη τὸς περι τοῦ κόσμου ἐδιχοτομεῖτο και αὐτὸ τὸς ὀδηγοῦσε σὲ παραχωρήσεις που μαζί με τὶς βασικές ἀρχές της ηθικῆς τὸς ὀμονοῦσαν με ὅ,τι είχαν ἀρνηθεῖ σὲ ἰδεώδες τὸς: αὐτὸς ἀκρίβος ὁ δυσίμος ἔκαμε ἕνα σφοδρὸ ὅπως ὁ Μάρκος Αὐρήλιος να καταδιώξει σκληρὰ τὸς χριστιανούς. Ἡ ἐπιθυμία τὸν να συνταγίσουνε τὴν ἀτομική ζωή με τὴ ζωή του περιβάλλοντος ὀδηγοῦσε σὲ οἰχτρὲς ὑποχωρήσεις γι' αὐτὸ και σὰ συγγραμματα τὸν στωικὸν ἀκούονται τὸ πρῶτα λόγια της ἀπελπισίας και τὸς πεσσιμισμοῦ. Παρ' ὅλ' αὐτὰ ὅμως ἡ ἐπίδρασή του εἶταν τεράστια. Προετόιμασε τὰ πνεύματα να δεχτοῦν τὸ χριστιανισμό και ἐκδηλώνει ἀκόμη και σήμερα τὴν ὑπαρξὴ της στοὺς ρασιοναλιστές (ὀρθολογιστές).

Μετάρφραση ANTPREA ZEGBA

ΕΞΑΓΝΙΣΜΟΣ

Άσειστα ὀλόγορα τειχεῖα
και μεῖς τὸς σκοταδιοῦ στοιχειά,
ἀπάνου στὸν ψηλὸ οὐρανὸ,
πότε πουλάκι να περάσει
πὸτ' ἐν' ἀστέρη να φανεῖ,
ἢ πότε ἡ πόρτα ν' ἀνοιχτεῖ,
φίλος κρυφὰ ρακὶ να μπάσει
να μπάσει τὸν ψηλὸ οὐρανὸ!

Ἦταν ὁ Τσόκλης ὁ γκαβὸς,
ὁ Κοπταροῦς ὁ παλαβὸς,
ὁ Λέττος με τὴ μαχαίρι,
μουλοῦνι ἀπὸ μουστακαλήδες,
που με ζουναῖο ἀπολυτὸ
περάσανε στὸν κόσμο αὐτὸ,
μπερηῆδες, κλέφτες, χασκλήδες,
που τέλος πάντα ἡ μαχαίρι.

Ὁξω μας ἦταν οἱ καλοῖ!
Λουλοῦδι, μυροῦδι, βιολί,
τὰ χοριστόπουλα οἱ κυρές,
γαῖταιζήδες, γαλονάδες,
πλαγκέρηδες με ὀδρὰ,
κατῆδες, ἔμποροι, παπάδες,
τὰ χοριστόπουλα, οἱ κυρές.

Μὰ ξάφνον ὁ ἀγέρας ὁ μαβῆς
τὴ ρίζα μιὰς ζωῆς βουβῆς
ἦθε να σείσει, τρανταχά:
Πόλεμος ἀναβε στη χώρα.
Κανόνια, ἀλόγατα, σαθιά,
ἡ πιὸ ψηλὴ κι' ἡ πιὸ βαθειά,
μέσ' στην καρδιά μας, μπῆκε γνώρα
βροντόλαλα και τρανταχά.

Πῆρε κι' ἐμὰς ὁ ποταμὸς!
—Χαρά και φόβος και θυμὸς!
Κι' ὄλοι φωνάξαμε μαζί:
Πάρτε κι' ἐμὰς να σκοτωθοῦμε
γιὰ τὴν Ἰδέα τὴ λαμπερή
(χωρόνια και πτερὰ φορεῖ!)
κι' όταν νικίσουμε θαρθοῦμε
στὸ Μεντροσεῖ ξανά μαζί...

Ἐ!... να μὰς βλέπατε ἔδεκεῖ
πὸς με τὴ ρέγκα στὸ σακκὶ
και με διαμάντια στην καρδιά
χινόμαστε σὰν τὸς πετρίτες,
βραράγαμε ξερβά-δεξιά,
(θέληση, δύναμη κι' αξιά)
ἀροκονδιαρέους γουρνοῦτες,
πάντα σταυρὸ, πάντα καρδιά.

Φωτιά στα σπῖτια, στα δεντρά,
φαρμάκι στα γλικά νερά,
(ιδέα και λίσσα ἰδανικὲς!)
ἀνοίγαμε παλιὲς κασέλες,
ἀσημί ἀρπάξαμε, προικιά,
και τὴν κοπέλα τὴ γλυκειά,
νεκρὴν του φόβου, με μασέλες
ξεσκίξαμεν ἰδανικὲς!...

Μανάδες, φροντωτὲς μηλιές,
ἀδειάζαμε τὸς τὶς κοιλιές,
και στὸν ἀέρα τὸ χρυσὸ,
τινάξαμε με δυναμίτη
γεφύρια σιδερογραμμές...
Ἀξέχαστες ἱερὲς στιγμὲς!
Ὁ πόλεμος δικαιοκρίτη,
ἄστρο στα μέτωπα χρυσὸ!

Και σὰ γυρίσαμε σθητοῖ,
πιστοῖ σὲ λόγο κι' ἀρετή,
τῆς λευτεριάς κοπέλα ἐμεῖς,
τῆς λευτεριάς τὴν ἄγρια ὄρα
μὰς ἔχαρίσαν. Τὸ νερὸ
ἔσβυσε τὸ αἷμα τὸν χειρῶν
κι' εἰμασε τίμιοι ἀνθρώποι τώρα
και με παράσημον, ἐμεῖ!

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ

ΕΝΩ Η ΖΩΗ ΚΥΛΑ...

Σ' ένα υπόγειο τυπογραφείο της οδού Πατησίων. Ώρα πρωινή, χειμώνας καιρός. Οι εργάτες καταβαίνουν, χλωμοί, ριγώτα, να πιάσουν δουλιά στο άθερμαστο υπόγειο. Ο αφεντικός στέκει δίπλα στην πόρτα, στο ταμείο, και τους παρακολουθεί. Σταματά ένας:

—Γιατί δέ μου μίλησες, αφεντικό, χτές πού μου φώναξαν στο τηλέφωνο;

—Ποιός σε γύρευε πάλι;

—Είταν η γυναίκα μου και μου τηλεφωνούσε από ταστυνομικό τηλέμα πώς ψυχομαχά στο σπίτι μου ο πατέρας!

—... Πού νά το ξαίρω γώ πώς είταν η υπόθεση σπουδαία.

**

Η σκηνή απ' δξω από ένα μαγέριχο. Φορώνουν σ' ένα καροτσάκι σωρό μπακιρένια τσουκάλια, ανύπλητα. Ίσως για νά τά πάν στο γανωτή—ποιός ξαίρει.

Ένας αλήτης ανακρεμεί το κεφάλι του, βλέπει ένα κόκαλο, το παίρνει κι' αρχινά σά σκυλά νά το τραγανίζει.

**

Ταξιδέβω για ένα νησί. Από μιά σκάλα μπαίνει κ' ένας ταγματάρχης της Χωροφυλακής, παλιός γνωστός, και συνεχίζουμε πιά το ταξίδι μαζί. Μιλούμε:

—Πώς τά πάει η ζωοκλοπή στα βουνά, ρωτώ.

—Μωρέ, άσε τη ζωοκλοπή, άλλος διάολος μιάς καβαλλίκεψε τώρα!

—Σάν ποιός;

—Οί κομμουνιστές, οί διαολόσποροι! Μά πού νάντρειφετούν νά ξεμυτίσουν άκόμα. Άν ποιάσουμε κανένα τους, θά τόν χτυπήσουμε χίμου σά χταπόδι νά σκορπίσει. Δέ λευτερωθήκαμε μεϊς για νά πουληθοῦμε στη Μόσχα!

—Σωστό!

Γελώ: ο γίός του είναι σύντροφος: και σύντροφος από τους πιό καλούς.

**

Η σκηνή στο ταμείο της φάμπρικας. Ο ίδιος ο εργοστασιαρχής κάθεται μπροστά στα βιβλία του. Πλησιάζει ένας εγγάτης:

—Θάτανε, αφεντικό, βολετό....

—Για προεξόφληση πάλε! Κ' έχουμε Τεταρτη!

—Θέλω νά πλερώσω γιατρό και παπά. Άναπάφτηκε το παιδί μου.

—Ο Θεός νά σε παρηγορήσει....

Και σκύφτει πάλι στα χαρτιά του.

—....

**

Περνοῦμε μιά δλόκληρη νύχτα, τρεις σύντροφοι, κουβεντιάζοντας. Έξω κάνει χιονιά. Χωρίζουμε άργά. Έγώ φέβγω. Στη γωνιά του δρόμου στέκει ο χαφίές και περιμένει. Λύτηση με πάνει. Τί τουροτούρα θά τράβηξε! Ζυγώνω:

—Άωσε μου ένα σπύρο, άδέρφι. Πάρε και τσιγάρο, θά κρύωσες πολύ!" Ε;

Άνάβω το σπύρο, η μορφή του φωτίζεται: είταν πατριότης μου!

**

—Άνάμεσα στις δυό τούτες βιαιότητες, τόν άσπισμό και τόν κομμουνισμό, έμεις υπερασπιζόμαστε το πνεῦμα πού κινυνεύει!

Μιλάει έτσι ο «φωτισμένος» συνάδερφος πού περπατάει πλάι μου. Δουλέβουμε μαζί και μās δέρονει και τους δυό το ίδιο χάλι.

—Πώς το υπερασπίζεστε το πνεῦμα, φίλε;

—Γράφοντας, μιλώντας, φωτίζοντας. (χαμοιουρέται).

—Σάς ενδιαφέρει ο άνθρωπος πού χάνεται;

—Ο θεός τόν προίκισε με ικανότητες νά προστατεφτεί, έμās το πνεῦμα μās ενδιαφέρει..

Συλλογιόμυ: Πόσο μπροστά θά πάει το πνεῦμα άμα σās συντριέει όλος έσας πού το διαφεντέβετε!

ΣΙΛΒΑΝΟΣ

ΙΕΡΩΜΕΝΟΣ

Προσπερνά

μ' εύγενικό χαμόγελο στα χείλη

χαιρετά

μ' εὐσέβεια και κατανοκτικά, δλόρθος, Ίσος, όπως μαρμάρινη άρχαία στήλη τόσους πιστούς πού τόν όμνοῦν εδλαβικά.

Νηστεύει

και το έγκόλλιο φορει στα στήθη.

Πιστεύει

στην αλήθεια και στο φως το θεικό, στη διάβα του άφελών τόν προσκυνάνε πλήθη,

Κι' αυτός

άρχοντικά το ράσο του άνεμίζει

"Άγιος σωστός!..

Τό ύφος του επιβλητικό, Δεσποτικό! μ' άπειρες εδχές τούς ταπεινούς γεμίζει!..

Και πάει

δλόρθος κι' Ίσος ο ιερωμένος..

γλεντάει

πάντα, όπου σταθει, με θηλοκά..

Προπόργιο είναι του ο Σταυρωμένος,

κι' έτσι όργιάζει δλόπιστα και κοσμικά.

ΣΤΑΘΗΣ ΣΕΛΦΑΣ

ΜΑΞΙΜ ΓΚΟΡΚΥ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΛΜΠΑΤΡΟΥ

[Σημ. «Ν.Ε.» Ο Μάξιμ Γκόρκυ είν' ελάχιστα γνωστός ως ποιητής, για νά μήν ποῦμε δλοκληρωτικά άγνωστος, έδω στην Ελλάδα. Τουλάχιστο, άπ' όσο ξαίρουμε, κανένα ποιητικό έργο του μεγάλου Ρώσου συγγραφέα δέν έχει μεταφραστεί στα ρωμέικα. Τό γεγονός είναι ότι κι' ο Γκόρκυ ελάχιστα ποιήματα έχει γράφει, κι' αυτά όμως έμπνευσμένα από την ίδια φλόγα πού διατρέχει όλο το πεζό του έργο. Τά πιό γνωστά ποιήματά του είναι το «Τραγουδι του Γερακιού», το «Τραγουδι τών φυλακισμένων», «Ένα Βλάχικο παραμύθι» και το «Τραγουδι του "Άλμπατρον» πού δίνουμε σε μετάφραση παρακάτω]:

Στη θολή σκοτεινιασμένη
φουσκωμένη θάλασσα,
μ' άγρια μάνητα ο άγέρας
μαύρα γνέφια κυνηγά.
Σε σύρανό και κύμα άνάμεσα
μόνο, σάν άστροπελέκι,
τ' άφροβο θαλασσοπούλι
της φουρτούνας τριγυρνά.

Τά φτερά του τώρα άγγίζουν
των κυμάτων τόν άφρό,
μ' ένα πέταμα άνεβαίνει
στών νεφών την καταχνιά
και με θοιραβο τόσο κράζει
πού κ' η θάλασσα τραντάζει
από μιá άγνωστη χαρά.

Τ' άγρια ξεφωνήματά του,
την κροφή θύελλα άψηφούν,
κι' άπ' το κράξιμο άναβρεί
ο θυμός και τ' άπειρο θάρρος
και του νικητή η όρμη.

Μά οι γλάροι άναστενάζουν
πριν η θύελλα ξεσπάσει
κι' όλιγόψυχα πετώντας,
πάν και φεύγουμε μακριά,
με τά κύματα νά παίξουν
εις την έρμη άερογιαλιά.

Τών πουλιών οί βουτηχτάδες
θλιβερά κι' αύτοί βογγούν
και φοβούνται για τη μάχη.
Τη χαρά της ζωής δε ζούν
μπρός τήσ θύελλας την άντάρα
και τόν κερανό, λυγούν.

Κ' οί πικουνοί δειλιασμένοι,
μπρός στη θύελλα πού φτάνει,
τά κοντά άχαρνά κομμά τους
σέρονους και πολεμούν
μες στα βράχια νά κρυφτούν.

Όμως ο "Άλμπατρος ο άντάρτης
μόνος και περήφανος,
λευτερα άνοιχτά πετά
μες στο σάλο των κυμάτων
στών νεφών την τρικυμιά.

Και τά γνέφια μαζεμένα
πιό βαρεία, πιό χαμηλά
γέρονουν πός τη θάλασσα
πού χορεύει, τραγουδά,
κύματα ψηλά κυλά.

Η βροντή ξεσπάει με κρότο!
"Άγρια η θάλασσα μουγκρίζει!
Με της θύελλας ένα πήδημα

οί άνέμοι σπάν στα κύματα
και τ' αδράχνουν, τά σηκώνουν

και τά ρίχνουνε με μιάς
μ' άγρια λύσσα πός τά βράχια.
Τό νερό κυλά και σκάει
μές' σε σκόνη κι' άσπρο άφρό
και με σημαραγδένες φλόγες
στο μυρίστομο γιαλό.

Μόνος πάνο από τη θύελλα
καθώς μαύρο άστροπελέκι
ο "Άλμπατρος ψηλά πετά,
μιά τά σύγνεφα τρυπάει
μιά στη θάλασσα βυθά.

Σάν της θύελλας μαύρος δαίμονας
ο "Άλμπατρος ψηλά πετά,
της βροντής ο μαύρος δαίμονας
ο "Άλμπατρος περιγελά,
και της θύελλας την άντάρα
με μιάν άγνωστη χαρά.
Μ' όλο της βροντής το μουγκρισμα
νοιώθει η θύελλα πός περνά
κι' από πίσω από τά σύγνεφα
τό λαμπρόν ήλιο άγροικά.

Σκούζει ο άγέρας... Και βροντάνε
άγρια τ' άστροπελέκια...
Με τις χίλιες τους γαλάζιες
φλόγες πού λαμποκοπούν,
σε' άφρισμένο επάνω κύμα
και με βία στριφογυρνούν

και μ' όρμη άλληλοχτυπούντσι
στα νερά πού τ' άγκαλιάζουν,
και σάν φίδια φλογμένα
σφιχτοστρίβονται και σβουούν
στης άβύσσου τά νερά.

«Η θύελλα! Άς έρθει! Αύτό φωνάζει
ο περήφανος, ο άντάρτης
"Άλμπατρος πού τριγυρνώντας
σε' όργισμένο κύμα άνάμεσα
και στο μαύρο άστροπελέκι
για τη νίκη προημνά:
"Ω θύελλα! Ξέσπασε πιά!»

Μετάφραση ΓΙΑΝΗ ΑΓΚΥΛΟΥ

Η ΝΕΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ Σ. ΜΑΛΙΝΟΦΣΚΑΓΙΑΣ

Κάθε εποχή έχει το θέατρό της που την αντικαθρεφτίζει. Ο ιστορικός του μέλλοντος θα μπορούσε να σχηματίσει μια ιδέα της σημερινής πολύπλοκης μεταβατικής εποχής μας, συμβουλευόμενος τα σύγχρονα έργα μας.

Στον αγώνα του για το σοσιαλισμό, το προλεταριάτο βρίσκεται διαρκώς και άμεσα σ' επαφή με την εθνική αστική τάξη. Δέν έχουμε ακόμη θέατρο που ν' αντικαθρεφτίζει κατά τρόπο αυστηρά προλεταριακό, τη μεταβατική εποχή μας από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό, με όλη την έξαρση της ή οικής πάλης και της εθνικής σοσιαλιστικής ανοικοδόμησης, αλλά έχουμε ήδη ένα πλούσιο ρεπερτοριό με θέμα την επανάσταση. Όλα τα έργα αυτά διαπνέονται από την ιδεολογία της εξυψούμενης τάξης, των νέων ανθρώπων των πεπεισμένων για τον τελικό τους θρίαμβο.

Η ψυχικότητα των νέων αυτών ανθρώπων, των προσκολλημένων όμως ακόμη στην εποχή της μεταβατικότητας, συνενώνει την κοινότητα του παρελθόντος με την κοινότητα του μέλλοντος. Δέ μοιάζουνε πιά με τους ήρωες του Τσέχωφ, τους καταχωρημένους στις ζοφερές καθημερινές πραγματικότητες, ούτε και με τους ήρωες του Άντρέγιεφ, τους τσακισμένους από την αδράνεια κ' από το μοιραίο, που κυριαρχούσανε στην προεπαναστατική σκηνη.

Το γυναικείο κίνημα αναπτύσσεται μ' απίστευτη έντατικότητα στην Ένωση μας. Σ' όλες τις γωνιές της Δημοκρατίας, ακόμα και στις πιο απόμερες, ή «μιλιτάντ» γυναίκα, ή ξεγάτισσα ανταποκρίτρια, ή ανταποκρίτρια του χωριού, ή πρόεδρος του αγροτικού σοβιέτ ή της περιφερειακής εκτελεστικής επιτροπής σ' οποιοδήποτε έθνος κ' αν ανήκει, καταχτά κάθε χρόνο καινούργια μέτωπα.

Η νέα αυτή γυναίκα, που κατάκτησε ήδη μια σταθερή θέση με την κοινωνική της δράση, έχει επηρεάσει βαθειά τη νεαρή λογοτεχνία και τη δραματολογία. Ένώ το μουζουκάντικο θέατρο μάς προσφέρει μια γυναίκα κούκλι ή ξρωμένη, το προλεταριάτο το εμπνευσμένο από τον Όχτώβρη, μάς δίνει μια γυναίκα σύντροφο, οικοδομητριά, και θέτει κ' ίσο από νέο φως το πρόβλημα της οικογένειας και του γάμου.

Από το σύγχρονο ρεπερτοριό, ο ιστορικός του μέλλοντος θα μπορούσε να παρακολουθήσει τις γιγάντιες πρόοδες της γυναίκας κατά τα χρόνια της επανάστασης. Θα του είναι άρετο να συμβουλευθεί τ' ακόλουθα έργα: «Λιούμποφ Για-

ροβιά» του Τρένεφ, το «Τσιμέντο» του Γκλάντκωφ, το «Έλκος του Κριβόρσκ» του Ρομάσεφ, και τη «Γή» του Νιόβοϊ.

Το έργο του Τρένεφ μάς μεταφέρει στην εποχή του εμφύλιου πολέμου, σε μιά από τις μεσημβρινές έκκενες πόλεις που άλλαζαν κάθε λίγο καθεστώς και ανήκαν τότε στους Έρθηρούς και τότε στους Λευκούς. Η Λιούμποφ Γιαροβιά είναι μια δασκάλα, που δεν ανήκει σε κανένα κόμμα και της όποιος δ' άντρας χάθηκε μέσα στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο. Δουλεύει μαζί με τους Μπολσεβίκους και αποστρέφεται τους Λευκούς. Μετά την εκκένωση της πόλης από τους Έρθηρούς, βρίσκεται ξαφνικά μπροστά στον άντρα της που τότε νόμιζε για πεθωμένο. Αυτός, φανατικός σοσιαλιστής επαναστάτης, είχε χωθεί με το όνομα Βίχο ανάμεσα στους Κόκκινους για να τους κατασκοπεύει και να τους ξηαντλεί με καταχρήσεις. Βλέποντας τον εμφύλιση που βασιλεύει ανάμεσα στους Λευκούς και τους διανοούμενους καθώς και την κακοπιστία και τη ματαιοδοξία των αξιωματικών, η Λιούμποφ Γιαροβιά αναρωτιέται: «Με ποιόν να πάω;» Με τον άντρα της που αγαπά και με τους Λευκούς ή μ' εκείνους που υπερασπίζονται τα συμφέροντα του προλεταριάτου; Χωρίς διαταγμό και χωρίς αμφιταλαντεύσεις η Λιούμποφ περνά στις γραμμές των Έρθηρών, καταδίνει τον άντρα της μόλο που ξαίρει την τύχη που τον περιμένει. Μέσα σ' αυτή τη λυσσαλένη ταξική σύρραξη, η Λιούμποφ Γιαροβιά αντιλαμβάνεται την ύψηλη σημασία του Όχτώβρη. Η κοινή γυναίκα ύψώνεται στις κορφές του ηρωισμού, επιβάλλει τη σιγή στα άτομα της αισθήματα, και βαθίζει μ' εκείνους που παλεύουνε για τα συμφέροντα των εργαζομένων.

Το «Τσιμέντο» του Γκλάντκωφ είναι αφιερωμένο στην αφήγηση των καταχτήσεων της Επανάστασης. Μά δείχνοντάς μας τη βιομηχανική ανοικοδόμηση, μάς περιγράφει επίσης και την εργασία που γεννοβόλησε ο Όχτώβρης: την Ντάσα Τσουμάλοβα.

Ο κόκκινος φαντάρος Γκλέμπ Τσουμάλωφ που τότε νομίζαν σκοτωμένο στο μέτωπο, γυρίζει στη χώρα του που άλλαξε πολύ και το διάστημα ιριών χρόνων απουσίας του. Διασχίζει την προγονική του γη, περνάει κοντά από το παλιό του αγαστήρι, όπου εργαζότανε πρώτα μηχανικός. Παντού ή έρημωση και ή μιζέρια συμπληρώσανε το καταστρεπτικό τους έργο. Βιάζεται να φτάσει στην καλύτερα που είχε αφήσει την αγαπημένη του γυναίκα και την κόρη του Νιούφρα. Βρίσκει στο σπίτι του μια γυναίκα δυνατή και δραστήρια με το κεφάλι τυλιγμένο σ' ένα κόκκινο μαντήλι, έτσι που δυσκολεύεται ν' αναγνωρίσει τη Ντάσα του. Παρ' όλη τη χαρά της πρώτης συνάντη-

σης και το χωρισμό τους για τρία ολόκληρα χρόνια, ή Ντάσα δέ θέλει να απουσιάσει από μια συνεδρίαση του σοβιέτ για να μείνει με τον άντρα της. Η Νιούφρα βρίσκεται στο σπίτι του Παιδιού. Ο Γκλέμπ μείνει μ' αυτός αποβλομμένος από έκπληξη! Μολονότι ο ίδιος είναι ένας αγωνιστής και ενεργητικός άνθρωπος, ως σύζυγος είχε μείνει δ,τι είτανε και πριν από την επανάσταση. Θεωρεί τη γυναίκα του ως ιδιοχτήσια του, ως ένα μέρος του εαυτού του και δέν έννοει με κανένα τρόπο να τη μοιράζεται με τα κοινωνικά της καθήκοντα. Μά το παλιό κούτσουρο, ή γυναίκα του σπιτιού, δέν υπάσχει πιά, πέθανε για πάντα. Μια νέα Ντάσα γεννήθηκε μέσα στο βάπτισμα της φωτιάς του εμφύλιου πολέμου.

Θά χροιάζοντουσαν δεκάδες χρόνια σε καιρό ειρήνης για να μοιράσει ή Ντάσα να διαβεί το δρόμο που διέτρεξε τόσο γοργά στις τρομερές μέρες της επανάστασης. Ο Γκλέμπ εξακολουθεί να τη θεωρεί ως τή αναπαλιωμένο αγαθόν του, που ανήκει σ' αυτόν και μόνο σ' αυτόν κ' όταν ή Ντάσα του αποκριέται στις παιδιασμένες εξήγησές του: «Όχι παραφορές, ήσυχασε, σύντροφε Γκλέμπ», δέν καταλαβαίνει ακόμη, μά μαντεύει πως ή παλιά σκέλβα του σπιτιού δέν όφισταται πιά. Από τότες ή πύλη που άπλώνει τις ρίξες της στην αντίθεση των φύλων, όριμάζει γλήγορα. Είναι κ' οι δύο τους ίσοι, σαν επαναστάτες, σαν ενεργά μέλη της κοινωνίας, μά δέν είναι το ίδιο από την άποψη του φύλου. Αυτός βρίσκεται δλάκερος στο παρελθόν, είναι ένας άντρας για τόν όποιο ή γυναίκα δέν είναι μια συντροφίσα, μά κάτι που του ανήκει. Αυτή, συνειδητοποιημένη πιά, θέλει να είναι ίση με το σύζυγό της σ' όλα: όμ μόνο στο σοβιέτ και στο εργοστάσιο αλλά και στην εκλογή των προτιμήσεών της και τόν συμπαιδιών της.

Ο Γκλέμπ προσπαθεί να αποκαταστήσει την αντίική ευνοχικότητά του, και τυφλωμένος από τή ζούλα, ξεσπά: «Πες λοιπόν, που ξέχασες την άγάπη γιά τόν άντρα σου;»

Η Ντάσα τόν φέρνει πάλι στη θέση του με μια περιφρονητική έτοιμότητα: «Στόν πόλεμο δέν κέρδισης σε μυαλό... Μπας εγώ σου μιλάω για τή ψωμιά του πολέμου;...» Ο Γκλέμπ πραγματικά δέν κέρδισε σε μυαλό· έχει μείνει δ,τι είτανε και πριν άπ' τόν πόλεμο και διατηρεί τις παλιές του ιδέες για τή γυναίκα.

Είν' «αγωνιστής» οικοδομητής, μά στο σπίτι θέλει μια γυναίκα τού νοικοκυριού, κομφορτ και λουλούδια στο παράθυρο. Η Ντάσα τόν καταλαβαίνει πολύ καλά:

«Θάδελε λουλούδια να σφαλόνουν στα παράθυρα και πουπουλένια μαξιλάρια για να κάνουνε τού κρεβάτι μαλακώτερο. Όχι, Γκλέμπ,

ζώ σ' ένα κρύο κελί και τρώω στο λαϊκό ρεστωράν».

Απασχολημένη από τού πρωί ως τού βράδυ με τα κοινωνικά της έργα, ή Ντάσα δέν έχει καιρό να σκεφτεί τού κομφορτ τού σπιτιού. Δέ θά μπορούσε να τεθεί γι' αυτήν ζήτημα εκλογής ανάμεσα στη «μιλιτάντ» γυναίκα και τή γυναίκα τού νοικοκυριού. Μια πάλη γίνεται ανάμεσα στο Γκλέμπ και τή Ντάσα, πάλι της νέας γυναίκας που γεννοβόλησε ο Όχτώβρης, ή όποια όμως δέ συνάντησε τόν νέον άντρα.

Έτσι τού «Τσιμέντο», πραγματευόμενο τα προβλήματα της οικονομικής ανύψωσης και ανοικοδόμησης, θέτει τού ζήτημα της νέας οικογένειας και τών νέων σχέσεων ανάμεσα στη γυναίκα και τόν άντρα, στη βάση της απόλυτης και της πλείρας ιδότητας.

Στό κέντρο της υπόθεσης τού έργου τού Β. Ρομάσεφ: «Τό τέλος τού Κριβόρσκ» βρίσκουμε πάλι γυναικείες μορφές: τή Ναθαλία Μουγκλάνοβα και τή Ρόζα Μτέρκωφω που παλεύουνε θαρραλέα ενάντια στα ύπολειμματα του παρελθόντος και ζητούνε μια νέα απάντηση στο πρόβλημα τού γάμου, της άγάπης και της μητρότητας. Η δράση είναι σύγχρονη, σε μια μικρή επαρχιακή απόμερη πόλη. Ο Σαβοσιάνωφ, λευκός φρονυός και προβοκάτορας, σχημάτισε μια όργανωση κατασκόπων και καταδυναστεύει τόν πληθυσμό τού Κριβόρσκ. Κατορθώνει ακόμη να κερδίσει μ' εκβίασμό, μια νεαρά κομμουνίστρια, τή Μουγκλάνοβα. Η υπόθεση έχει τή λύση της στα δικαστήρια που κλονίζει αυτές παρελάνουν. δυά κατηγορίες προσώπων· άπ' τή μια μεριά οι τύποι που περιγράφουμε: οι μικροαστοί και οι ρουινιέρηδες, κ' άπ' τήν άλλη οι άνθρωποι με χαλατήρα που τούς διαπνέει ή επανάσταση τού Όχτώβρη, που φέρνουνε τόν σημάδι τού πολεμικού κομμουνισμού και τού επαναστατικού σίφωνα... Ανάμεσα στις τελευταίες αυτές συγκαταλέγεται επίσης και ή νέα γυναίκα, ενεργητική, δραστήρια που λέει τολμηρά τού ζήτημα τού άφορσνε τήν άγάπη, τού γάμου και τις νέες σχέσεις μεταξύ τού άντρα και της γυναίκας.

Όλη ή ιστορία της χειραφέτησης της γυναίκας πριν από τόν Όχτώβρη, άποδεικνύει μια στασιμότητα και συντηρητικότητα ξεαρεακή. Τό γυναικείο κίνημα παρουσιάζει αυτή τήν ιδιομορφία, ότι στην καπιταλιστική κοινωνία παρακώλνει γενικά τού εργατικό κίνημα.

Ο Όχτώβρης σπάνοντα τα σιδερένια δεσμά που δέσμευαν τή γυναίκα μέσα στην παλιά καπιταλιστική κοινωνία, της άπόδωσε τά ίδια δικαιώματα όπως και στόν άντρα και δημιούργησε ένα καινούργιο τύπο γυναίκας προοδευτικότερο από τόν άντρα.

Η Ναθαλία Μουγκλάνοβα και ή Ρόζα

Μπέργκιαν λύουνε τὰ ζητήματα τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ γάμου πὸ πλατεῖα καὶ πὸ τολμηρὰ κ' ἀπ' τοὺς ἴδιους τοὺς ἄντρες. Περνοῦν ἀπὸ τὶς ἴδιες τραγικὲς δογμασῆς ὅπως καὶ ἡ Ντά-σα Τσουμαλόβα. Ἡ νέα γυναίκα δὲ συνάντησε ἀκόμη τὸ νέον ἄντρα. Τὸ νῆξικ εἶνα παιδί, γιὰ τὸν ἄντρα τῆς Ναθαλίας, κομμουνιστὴ καὶ ἄνθρωπο δράσης, εἶναι μὴ μικροαστικὴ πρόληψη, μὰ γι' αὐτὴν εἶναι ἡ χαρὰ τῆς δημιουργίας γιατί δίνει τὸ φῶς σ' ἕνα νέο ἀνθρώπινο πλάσμα. Κόβει κάθε δεσμό μὲ τὸν ἄντρα τῆς, τὸν ἐγκαταλείπει πρὶν ἀκόμη γίνεи μητέρα, μὲ τὴ χαρούμενη καὶ τολμηρὴ συνείδηση τῆς προσεχοῦς μιτροτήτας τῆς. Ξεπερνᾷ πολὺ τὸν ἄντρα τῆς πὸν στὴν ἀντίληψή του γιὰ τὴ γυναίκα ἔμεινε μὲ τὶς προπολεμικὲς ιδέες.

Ἡ Ρόζα Μπέργκιαν νοιώθει ἐπίσης νὰ κοχλάζουνη μέσα τῆς ἀρχαιοποιοῦντες δυνάμεις. Στὴ συρροὴ τῶν δυὸ ἱστοριοποιήτες ἐνοχῶν καὶ στὴ στιγμή τῆς ἐκμηδένισης τῶν παλιῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀξιών, ζητᾷ ψηλαφητά, στὸ μισόφωτο τῆς θύελλας, νέους δρόμους καὶ συχνὰ γεμίζεται, ὅπως ἄλλωστε καὶ οἱ περσοῦστεροι ἀπὸ τοὺς ἀνακαινιστές. Μὰ ὅλα σ' αὐτὴν φανερόνουνε τὸ φορμάρισμα μίας νέας γυναικείας προσωπικότητας καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ἀπαιτεῖ μὴ θέση ἰσοδυναμῆς μὲ τὴ θέση τοῦ ἄντρα, γιατί κ' αὐτὴ μπορεῖ, τὸ ἴδιο καλὰ ὅσο κ' ἐκεῖνος, νὰ πάρει μέρος στὴν οἰκοδόμηση τῆς κοινωνικῆς καὶ ἰδιωτικῆς ζωῆς.

Τὸ ἔργο τοῦ Π. Νιζοβόι: «Ἡ Γῆ» πὸν παίχτηκε στὸ τέταρτο στούντιο τοῦ Θεάτρου Τέχνης τῆς Μόσχας, μᾶς περιγράφει τὴ νέα χωρικὴ ὄχι πὰ κατὰ τὴ διάρχεια τοῦ ἐμφύλιου πολέμου ἀλλὰ στὴ σημερινὴ φάση τῆς εἰρηνικῆς ἀνοικοδόμησις.

Ἡ νέα κόρη Ἄννα ἀναρπύεται μὲ πᾶσι νὰ σπουδάσει σ' ἕνα μεγάλο κέντρο. Δὲν ἔχει ἄλλο στήριγμα ἀπὸ τὸν ἀδερφό τῆς Ἰβάν ὕστερ' ἀπὸ ἕνα μαζὸ καὶ λυσοσασμένο ἀγῶνα γιὰ νὰ ἀποσπᾶσουνε τὴ συγκατάθεση τοῦ γέρου πατέρα τους, μπορεῖ τέλος ἐκεῖνὴ νὰ πᾶσι στὴ Μόσχα. Μ' ἀπλὲς καὶ ἀληθινὲς φράσεις, ὁ συγγραφέας μᾶς περιγράφει τὴ δυστυχισμένη τῆς ἀγάπῃ σ' αὐτὴ τὴν πόλη. Ξαναγυρίζει στὴν ἐξοχὴ, συντομιμένη ἀπ' αὐτὴ τὴ δογμασῆς, μὰ ὁ ἐνεργητικὸς ρυθμὸς τοῦ περιβάλλοντος, ἡ πίστη πρὸς τὸ μέλλον, τὴ βοηθοῦνη νὰ ὑπερηγήσει αὐτὴ τὴν ἀποτυχία καὶ γιομάτῃ αὐτοπεποίθησις ξαναγυρίζει στὴν πόλη.

Ἡ Ἄννα μᾶς δίνει ἕνα τύπο ὀλοκληρητικὰ

νέο: τῆς χωριατοπούλας πὸν ἀνήκει στὴν τάξη αὐτὴ τὸν νέον διανοουμένον πὸν γεννοβόλησε ὁ Ὀχτώβρης. Μπροστὰ στὶς ἐνεργητικὲς αὐτὲς γυναικείες μορφές, κόρες τῆς μεγάλης ἐπανάστασις,—ἡ Λενότοκα,—ἡ ἡρωίδα τοῦ ἔργου τοῦ Μπουλγκάνοφ: «Οἱ μέρες τῶν Τουρμπίν», μᾶς φαίνεται μηδαμινὴ καὶ ἀσήμαντη. Οἱ μυριώτεροι ἥρωες τοῦ ἔργου εἶναι λευκοὶ ἀξιωματικοὶ πὸν ἀνήκουνε στὴν οἰκογένεια τῶν Τουρμπίν καὶ γιούγκες τῆς ἴδιας ἰδεολογίας. Τὸ ἔργο ἀρχίζει μὲ μὴ λυσοσασμένη πάλῃ μεταξὺ τῶν Λευκῶν καὶ τῶν Μπολσεβίκων καὶ τελειώνει μὲ τὴ νίκη τῶν τελευταίων. Ἡ βασικὴ ἰδέα τοῦ ἔργου εἶναι γιὰ νὰ ἐξαρθεῖ ὁ ἡρωισμὸς καὶ ἡ ἀφιλοκέρδεια τῶν λευκῶν φρουρῶν. Φυσικὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσω πῶς μετὰ τὴν τραγῳδία τοῦ ἐμφύλιου πολέμου μὴ τέτοια ἐκδήσις τῶν γεγονότων εἶναι ἀπαράδεκτη. Δὲ θὰ εἶτανε δυνατὸ νὰ ἰκανοποιηθοῦμε μὲ μόνῃ τὴ μετάνοια καὶ τὴν ὑποταγῆ τῶν λευκῶν ἀξιωματικῶν στὴ σοβιετικὴ ἐξουσία, ἀπὸ μόνῃ τὴν ἀπογοήτεψή τους γιὰ τὸ παλιὸ ἰδεώδες τους. Οἱ διειροπόλοι αὐτοὶ δὲν μᾶς παρουσιάζονται ποτὲ στὸ ἔργο σ' ἐπαρῆ μὲ τὸν ταξικὸ ἔχθρό τους; βροῖσκονται διαρκῶς στοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας τους. Καὶ ἡ Λενότοκα, ἡ ἡρωίδα τοῦ ἔργου, διατρεῖ ἀέκρια, ὅλα τὰ χαρίσματα τῆς ἀστῆς γυναίκας, θεωροῦμένης ὡς κούκλας καὶ ὡς ἐρωμένης.

Περστουχίζεται ἀπὸ τὶς συμπάθειες ὀλοκῶν, προσπαθοῦνη νὰ τῆς φρεστοῦνη ἀπὸ τὶς συγκινήσεις, τὶς ἀκαταστασίας καὶ τὶς θλίψεις.

Ἐνῶ ἡ προλετάρια γυναίκα ἀγωνίζεται ἐνάντια στον ταξικὸ ἔχθρο, πλενρὸ μὲ πλενρὸ μὲ τὸν ἄντρα, συμεριζόμενη μαζὶ του ὄλους τοὺς κινδύνους τῆς μάχης στὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ μέτωπα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου, ἡ Λενότοκα ἀρκεῖται στὸ νὰ διακοσμεῖ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπιτοῦ τῆς καὶ ἀφιερώνεται ὅλη στὶς ἡδονὲς τῆς ἀγάπης. Ἡ Λενότοκα δὲν ἔχει καμὴ σχέση μὲ τὴν ἐπανάστασι; ζεῖ ὀλάκερη στὸ παρελθόν, εἶναι τὸ προϊόν τῆς καταπιεστικῆς κοινωνίας πὸν βλέπει στὴ γυναίκα ἕνα γλεντάκι, μὴ κοινότητα, μὴ ἀγαπημένη. Τὸ ἔργο αὐτὸ, παίζόμενο στὸ Πρώτο Θεάτρο τῆς Τέχνης στὴ Μόσχα θὰ συντελέσει κατὰ τὸ δικὸ του τρόπο, νὰ ὑπογραμμῆσει τὴν κολοσσιακὴ ἀνάπτυξη τῆς γυναίκας πὸν γεννήθηκε μέσα στὴ θύελλα τοῦ Ὀχτώβρη, τῆς γυναίκας πὸν ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησις τῆς νέας ζωῆς καὶ μόρφωσης.

Σ. ΜΑΛΙΝΟΦΚΑΓ Α

ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΜΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

[Ἡ ἀπειλὴ τοῦ στενοῦ συγκροτήματος ἐξακολουθεῖ νὰ βαρύνει τὴν ἐλευθέρη διάνοησῃ καὶ τὶς τάξεις τῶν διανοουμένων. Ἡ νομιμοποίηση τῆς ἀνομίας δὲ δ' ἀρχίσει. ἴσως, νὰ προταθεῖ πρὸς ἔγκρισῃ στὴ «Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων» παρ' ὅλες τὶς διαμαρτυρίες τῶν ἐργατοχρητοκῶν μαζῶν, τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ γενικὰ ὄλων ἐκείνων κατὰ τῶν ὁποίων στρέφεται τὸ ἐγκληματικὸ νομοσχέδιο. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ γνώμη καὶ τῶν διανοουμένων, ἐπιστημόνων, καθηγητῶν καὶ γενικὰ ὄλων ἐκείνων πὸν διεκδικοῦν τὸν τίτλο τοῦ «φιλελευθέρου» καὶ τοῦ «προοδευτικοῦ», σχετικὰ μὲ τὸ μεσαιωνικὸ αὐτὸ νομοσχέδιο πὸν ἐπιβουλεύεται κάθε ἐλευθερία σκέψης, συνείδησης καὶ λόγου, ἔχοντας ὡς στόχο του τὴ συνείδηση τῆς πρῶτοπορις τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ὁ «Ριζοσπάστης» εἶχε τὴν ἐμπνευση νὰ τοῦς ζητήσει καὶ οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἔδωσαν τὴ γνώμη τους καθαρὰ καὶ ξὰ στερεὰ. Ἀπὸ τὴ μεγάλη αὐτὴ ἐρευνα, παίρνουμε τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα]

Ο κ. ΘΡ. ΠΕΤΜΕΖΑΣ (καθηγ. τοῦ Πανεπιστημίου):

«... Ἐφ' ὅσον τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος θέλει νὰ παραμείνη εἰς τὴν γραμμὴν τῶν φιλελευθέρων κρατῶν τοῦ συγχρόνου πολιτικοῦ καὶ ἐφ' ὅσον ἰσχυρίζεται ὅτι ἐφαρμόζει κοινובουλτικὸν πολιτεύμα, μέτρα, ὡς τὸ σχεδιαζόμενον, δὲν δύνανται νὰ τύχουν ἐπαδοκίμασις παρ' οὐδενὸς φιλελευθέρου ἀνθρώπου, εἰς οἷανδήποτε πολιτικὴν μερίδα καὶ ἂν ἀνήκει.

... Δὲν σὰς ἀπέκρινθη ὅτι ἐφροῖα μὲ τὰς περικοπὰς πὸν μοῦ διαβάσατε. Νομίζω ὅτι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐπιστήμης πρέπει νὰ γίνῃ κίνησις, διὰ δημοσιευμάτων εἰς τὸν Τύπον κτλ. διὰ τὸν ἐξαναγκασμὸν τῆς Βουλῆς εἰς τὴν ἀπορριψὴν του, πρῶγμα πὸν φανταζόμεθα ὅτι θὰ γίνῃ.

— Καὶ ἂν ἡ ἀντίδρασις ὑπερισχύῃ καὶ ψηφισθῇ τὸ νομοσχέδιον;

«... Τότε μπροστὰ σὲ μὴ τέτοια κατάσταση ἐγὼ τοῦλάχιστον ὡς ἄτομον, δὲν θὰ διστάσω νὰ πετάξω καὶ ὑπαλληλίαν καὶ ὅλα διὰ ν' ἀποδυθῶ εἰς ἀγῶνα εἰς τοὺς δρόμους μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους».

Ο κ. Ν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ (καθηγ. τῆς τοῦ Πανεπιστημίου):

«... Τὸ νομοσχέδιο αὐτὸ εἶναι, ἀλήθεια, ἀντισυνταγματικὸ καὶ στρέφεται κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως, ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἴτησῃ ποτέ. Θὰ θυμώσατε πῶς πέρουν ἕνας φοιτητῆς τῆς νομικῆς ἀποβλήθηκε δυὸ χρόνια, ἐπειδὴ ἀνακαλύφθηκε ἐπιστολὴ, τὴν ὁποία εἶχε στείλει σὲ φίλο του καὶ στὴν ὁποία ἀνέπτυσε τὶς κομμουνιστικὰς του ἀντιλήψεις!»

Ο κ. ΑΜΑΝΤΟΣ (καθηγ. τῆς τοῦ Πανεπιστημίου)

«... Ἡ διατύπωσις: «ὅστις... προσπαθεῖ νὰ διεγερῇ τὸ μῖσος καὶ τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν κοινῶν τάξεων τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως...» δύνανται νὰ ἀδηγήσῃ εἰς καταστρατηγήσεις καὶ ἐκμεταλλεύσεις παντὸς εἴδους.

«... Ἐάν τὸ νομοσχέδιον πὸν ἀνέγνωσα ἐγὼ νὰ τυχὸν νόμος τοῦ Κράτους, θὰ ἐπροκάλεῖ φρικώδη ἐγκλήματα χωρὶς κανένα καλὸν ἀποτέλεσμα».

Ο κ. ΒΟΡΕΑΣ (καθηγ. τῆς τοῦ Πανεπιστημίου):

«... Ἀφοῦ λοιπὸν ὀμιλεῖτε περὶ ἐλευθεριῶν σκέψεως, συνείδησεως κτλ. νομίζετε ὅτι ἔνας κομμουνιστῆς ἡ ἕνας ἐργάτης δὲν εἶναι ἐλευθερὸς νὰ σκέπτονται καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι θέλουν; Τοὺς ἀρνεῖσθε τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως;»

«... Βεβαίως ὄχι! Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ νομοσχεδίου ὡς ἀντιδραστικὸ καὶ μεσαιωνικὸ, ἐγὼ πλειοδοτῶ εἰς αὐτὸ...»

Ο κ. ΚΟΥΓΕΑΣ (καθηγ. τῆς τοῦ Πανεπιστημίου):

«... Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐπεμβάσεως τῆς ἐξουσίας εἰς τὴν ἐλευθέρην σκέψιν, τὴν ἐλευθέρην συζήτησιν καὶ τὴν ἐλευθέρην διδασκαλίαν ἐπὶ δημοσκευτικῶν ἀντιλήψεων καὶ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις, φοβόμαί δὲ ὅτι ἀβασάνιστος ἐφαρμογῆ τοῦ τοιούτου νόμου θὰ δημιουργήσῃ ἀδικήματα καὶ θὰ προκαλέσῃ διώξεις μὴ ἐπιτρεπομένας εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν καὶ ὑπὸ τὸ φιλελευθέρων ἡμῶν πολιτεύμα».

Ο κ. ΔΟΥΖΙΝΑΣ (δικηγόρος, πρῶν δημορχός):

«... Ἀντίκειται εἰς τὸ ἄρθρον 16 τοῦ Συντάγματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς πολιτὰς νὰ ἐκφράζον προφορικῶς καὶ ἐγγράφως τοὺς στοχασμοὺς των, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου καθορίζεται ὅτι ὁ Τύπος εἶναι ἐλευθέρου καὶ ἀπαγορεύεται πᾶν ἐναντίον του προληπτικὸν μέτρον.

«... Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς διαδόσεως πεποιθήσεων εἶναι ἴδιον μοναρχικὸν πολιτευμάτων διὰ τὴν ἄσιν τῆς ὁποίας ἐχῶθησαν εἰς τὰ Κράτη, ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐφεξῆς, ποταμοὶ αἱμάτων καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν Βουλὴ «δημοκρατικὴ» νὰ οἰκειοποιηθῇ μεθόδους μοναρχικὰς, κατὰ τὴν πρῶτην μάλιστα ἐφαρμογὴν τοῦ πρώτου δημοκρατικοῦ Συντάγματος εἰς τὴν Ἑλλάδα»

Ο κ. Α. ΣΒΩΛΟΣ (κοινωνιολόγος):

«... Τὸ νομοσχέδιο εἶναι καλύτερη ἐκδοσὴ τοῦ προηγουμένου πὸν εἶχε συνταχθεῖ ἀπὸ «ἐπιτροπὴν νομομαθῶν» στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Δικαιοσύνης. Τὸ σχέδιο ἐ-

κεινο ήταν και θά μείνη στέγμα της διανοήσεως για την Ελλάδα. Και μόνο που βρέθηκαν μερικοί να συντάξουν τέτοιο τερατούργημα, δείχνει ότι αληθινά ή άσπιτη τάξη και στον τόπο μας παραπαίει».

Ο κ. Κ. ΜΠΕΗΣ (καθηγητής του Πολυτεχνείου):
«...Το νομοσχέδιο αυτό, έχει σκοπό κυρίως να καταδιώξει κάθε άνθρωπον που αντιτίθεται στα συμφέροντα της κεφαλαιοκρατίας... Δια του νομοσχεδίου αυτού εγκαθιδρύεται και τυπικός πλέον η δικτατορία του κεφαλαίου επί της εργατικής τάξεως, δημοσίων υπαλλήλων και γενικώς καταργείται η ελευθερία σκέψεως, διανοήσεως».

[Σημ. «Ν. Έπ.»: Ο κ. Μπέης αυτά ειπε την πρώτη φορά. Όταν όμως τον άπειλησαν με παύση, έπευσε (αυτό δηλ. είναι ένας λόγος: γιατί μόλις μετά τέσσερις μέρες και κατοπιν συνεχών προκλήσεων τού έκανε) να τ' άναίρεσει. Ειπε δηλαδή και τ' άναίρεσε! Έμάς, όμως, μάς ενδιαφέρει η πρώτη γνώμη που δεν ήταν υπό την άπειλή της παύσης. Όσο για τού άτομο τού κ. Μπεμπέτη, τού χαρίζουμε τ' άσπιτα παραμάνες του...

Ο κ. ΓΑΛΗΝΟΣ (Έπιστήμων παιδαγωγός):

«...Μά είναι δυνατό να υπάρχει άνθρωπος με στοιχειώδη αντίληψη ανθρωπισμού και αξιοπρέπειας, είναι δυνατό να λέγεται κανένας «έπιστημονας», αν δεν αισθανθή κύμα αγανάχτησης για τού άισχος αυτό;

«...Τού Σύνταγμα άναγνωρίζει τού δικαίωμα τού συνέχεσθαι. Τού νομοθέτημα τού καταλύει. Τού Σύνταγμα άναγνωρίζει τού δικαίωμα τού συνεταρξέσθαι, τού νομοθέτημα τού καταργεί. Τού Σύνταγμα άναγνωρίζει τήν ελευθερία έκφραση τών στοχασμών, τού νομοθέτημα τήν άπαγορεύει. Τού Σύνταγμα άπαγορεύει τήν κάτ' άρχη έντύπω, τού νομοθέτημα τήν επιβάλλει. Τού Σύνταγμα όρίζει ότι τ' άδικήματα τού Τύπου δεν θεωρούνται επ' αυτοφώρω, τού νομοθέτημα τ' θεωρεί αυτοφώρω. Τού Σύνταγμα όρίζει ότι η Τέχνη, η Έπιστήμη και η διδασκαλία αυτών είναι ελευθερα, τού νομοθέτημα άφαρξεί κάθε ελευθερία έπιστημονικής έρευνας και σκέψης. Γιατί τ' ελευθερία έρευνας είναι αυτή, όταν τής προδιαγράφεται από πριν τού τέμα, δηλαδή να συμφωνεί με τήν ύπαόχουσα θρησκευτική, κοινωνική, οικονομική και οικογενειακή τάξη».

Ο κ. Π. ΝΙΡΒΑΝΑΣ (άκαδημαϊκός):

«...Η συνείδησίς μου, συνείδησις ελευθέρος σκεπτομένου ανθρώπου, άποκρούει, κατ' άρχήν, κάθε μέτρον περιοριστικόν τής ελευθερίας τής σκέψεως».

Ο κ. Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ (καθηγ. τού Πανεπ.):

«...Δέν μένει καμμιά άμφιβολία πώς είναι άντισυνταγματικό και άστοχο και άναχρονιστικό μέτρον μάς έποχής ελευθέρας σκέψεως».

Η κ. ΓΑΛ. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ (λογία):

«...Άλλά τί δημοκρατία έχουμε λοιπόν εμείς οί Έλληνες, όταν στα καλά καθούμενα παραβιάζουμε τού Σύνταγμα με νομοσχέδια που σκοπός τους είναι να δεσμεύσουν τήν ελευθερία τής σκέψεως; Και τί πρέπει να κάμην έν τού αυτή περιπτώσει ό Έλληνας τεχνίτης»;

Η κ. ΕΙΡΗΝΗ ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ (λογία):

«...Αν ψηφιστή τού νομοσχέδιο αυτό, δέν είναι δυνατό να βρεθί στην Ελλάδα τίμος άνθρωπος και άκέραιος χαρακτήρας, με ελευθερη γνώμη και με τού θάρρος τής γνώμης του, που να μη μάς κρατήσει συντροφιά στη φυλακή και στην έξορία».

Ο κ. Κ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ (ποιηολόγος):

«...Είναι αυτόχρομα τερατώδες, μου κάνει δέ κατάπληξιν πώς άπετολμήθη και η δημοσία εμφάνισίς του. Διότι άποτελεί όχι έβριν πρός τού φιλελεύθερον πολιτεύμα, πρός τούς άγώνας εις επικράτησιν τών ελευθεριών, πρός τήν ιστορία του Έθνους μας, αλλά άρνησιν τού στοιχειώδους καθήκοντος τού πολίτου όπως κατ' ελευθερον κρίσιν συζητή τ' ά διάφορα προβλήματα, τ' ά οποία άπασχολούν τήν διανοουμένην άνθρωπότητα...»

Ο κ. Ν. ΒΕΝΤΗΡΗΣ (δημοσιογράφος):

«... Δέν υπάρχει ελευθέρος άνθρωπος ό όποιος να μη έξεγειρεται δια τ' ά μελετώμενα μέτρα περι τών όποιων μου όμιλήτε...»

Ο κ. ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ (συγγραφέας):

«...Τού νομοσχέδιο αυτό με άγανακτεί...
»Άλλά τού νομοσχέδιο αυτό άποτελεί όλοφάνερα μιάν υπέροχην. Έξομοιώνει τού Κράτος με στρατό που θά κυρίσει μιάν έχθρική πόλη και, για μεγαλύτερη τάχα άσφάλεια, θά έσφαξε τόν άοπλο πληθυσμό.

«... Άς ελπίσουμε ότι τού νομοσχέδιο αυτό δέν θά ψηφισθί. Άπό τή νομοιοποίηση μάς ανευατικώς Τυραννίς, χίλις φορές προτιμότερη είνε η αυθαίρετη επέμβαση, η λογοκρισία, η άπαγορεύση.

«... Στην έποχή μας, καμμιά περίπτωση δέν δικαιολογούσε τήν ύπαρξη Νόμου που θά έδέσμευε με τέτοιον τρόπο τήν ελευθερία τής Σκέψης...»

Ο κ. ΠΑΛΑΜΑΣ (ποιητής—Άκαδημαϊκός):

«...Δέ μπορώ, δέ μπορώ, δέ ξαίρω... δέν ξαίρω. Δέν άνακατεύομαι στα πολιτικά, δέ μ' ενδιαφέρουν!...»

(Στ' έρχόμενοι κ' άλλες γνώμες λογίσι και διανοουμένων)

ΒΡΑΔΙΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Πάνω άπ' τήν πολιτεία ή νόχα κρέμεται
ή πολιτεία πλέει μες στην άνία,
μες στο μαύρο λυκόφως εξαυλώδονται
οί εκκλησιές, οί μάγικες, τ' ά πορνεία!

Στήν προκομαία τ' ά πλοία σπκόνουν άγκυρα,
τ' ά τράινα φέβγουν στο άγνωστο κ' ούρλιάζουν,
κ' όμοια μ' έλπίδες πόθυσαν πριν ζήσουνε,
τ' ά πρώτα έσπέρια φώτα τρεμουλιάζουν.

Τέτοια ώρα τού σκοτάδι ως πέφτει άκράτητο
έχει μιά θλίψη άνάτεια μαζί του!
'Η πόρνη βιαστικά βράζει τ' ά χείλη της...
'Ο έμπορος σφαλιάνει τού μαγαζί του...»

Κ' ή νόχα κατεβαίνει μάθρη, άγέρωχη,
ένώ ή όρη κ' άνούσια, σβόνει, μέρα,
κ' ένώ ξερογάν—λές: μίσος—τ' ά εργοστάσια
μαύρο καλό, στήν ήρημν άτμοσφαίρα!

A. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

ΔΙΘΥΡΑΜΒΟΣ

Τραγουδία και χαρές ν' ά μην προσμένεις
στη δουλική ν' άνθίσουσε ζωή μας!
κ' ούτε τ' ά ρόδα αόγης όνειρομένης
όλόδροσα ν' ά σκάσουν στην αόλη μας...»

Μιάς θάλασσας πικρής, τρικυμιασμένης
τόν σάλαγον έπληρε ή ψυχή μας!
και μιάς ίαχης στρίγγης κ' άλαλιασμένης
τόν στόνον έχει κλείσει ή θύμησή μας...»

Μιά πάλη είναι ή ζωή, σταγνή ως θανάτου,
στο μίσος τ' άδυσώπητο θρεμάνου,
—κ' έμπρός! τού άίσχου τωράνων ό θρόνος
[κάτου!]

Στή βία, στο κνούτο, στην άίσχρη φοβέρα
τή ματωμένη βία, κ' ά νταριασμένη
τή νιότη μας θ' ά ύψοσασμε παντιέρα!..

ΑΛΕΞΗΣ ΝΕΒΑΣ

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

HENRI BARBUSSE: «FAITS-DIVERS». (Edit. Flammarion), Παρίσι 1928. «Σ' αυτές τις ιστορίες τίποτα δέν έφτιασα με τού μαζάλο μου», λέει ό Μπαρμπές, «πληρ' ά τού δικού, άκόμη και τή μορφή, άπ' αυτά που είδα έγώ ό ίδιος, ή από κείνα που μάζεφα από σίγουρη πηγή. Μόνο πώς τ' ά «δημηγοροποιήσα» όπως λένε σήμερα. Σοχνα, έξέθεσα τις πληροφορίες τελείως άπότομα άλλες φορές σκέπασα κάπως τις λεπτομέρειες με λίγη φαντασία. Σχεδόν ποτέ δέν άλλαξα τ' ά όνόματα τών ανθρώπων στους ήρώές μου».

Οί ιστορίες αυτές είναι παρμένες μέσα από τήν κόλαση τού σημερινού πολιτισμού μας. Είναι άποσπασματικές και ασφαλώς δέν είναι οί άγριότερες ούτε οί μόνες. Παρ' όλ' αυτά είναι τόσο τρομαχτικές ώστε να έξεγειρουν κάθε καλόπιστον άναγνώστη, ενάντια στην έποχή που δέν πρέπει να όνομαστει ούτε αιώνας τής τζάζ—μλάντ, ούτε αιώνας τού άτσάλιου, αλλά αιώνας τού αίματος! »

Και μέσα άπ' τού βιβλίο αυτό παρελαύνουν σε μακάβρια παρέλαση οί άγριότητες τού πολέμου: οί τουφεκισμοί για λόγους σκοπιμότητας, ή για να καλόψουν τις εθόνες ενός λαογαού, ή για να «τωνόσουν τού ήθικό», ό εξαφανισμός χιλιάδων αζημαλώτων για τού κέφι ενός έπιλοχίου, τού άνεξέλεγκτου σκοτώμα στρατιωτών από τόν κάθε ύπακιωματικό. Κ' ύστερα ή σκηνοθεσία άλλάζει. Τού τέλος τού πολέμου δέν ήταν και τέλος τής τραγωδίας. Άλλαξε άπλάς τού decor. Κ' άκολουθοούν σκηνές από τή Βουλγαρία τού Τσάκωφ, τήν Ούγγαρία τού Χόρτυ, τή Σερβία τού Πάσιτς: Γουαϊκές στους δρόμους μ' άνοιγμένες τις κοιλιές από τ' ά όργανα τής «τάξης», έπιστ' ονες τρελαμένοι από τού ζόλο, νέοι με αλόκαυμένες τις πλάτες από τού λυμένο μολόβι. Άς μη νομίσκει κανείς πώς είναι 'Ισπανικά παραμύθια τής 'Ιεράς 'Εξέτασης, ή τής Τουρκοκρατίας είναι σύγχρονες πράξεις τής έπιβολής τού νόμου και

τού πολιτισμού μέσα στην Ερώπη τών ζωοφίλων και τών δικαιωμάτων τού ανθρώπου και τού πολίτου, ούτε άς πει πώς αυτά γίνονται μόνο στη Βουλγαρία, τήν Ούγγαρία και τή Σερβία mutato nomine...δέν είναι πολλές μέρες που κάτι καταγγέλανε οί εφημερίδες για τόν Πειραιά.

Κ' έπειτα ό συγγραφέας άφήνει τις δυό έκδηλότερες μορφές τού σύγχρονου πολιτισμού: τού πόλεμο και τή λευκή τρομοκρατία, και μάς δίνει εικόνας από τις άλλες, τις όχι λιγώτερο κτηνώδεις έκδηλώσεις του: Εικόνας από τήν χριστιανική 'Ισπανία, τήν πρότυπη Δημοκρατία τού Νέου Κόσμου, τόν εκπολιτισμό τών άποικιών, και τελειώνει με ένα διήγημα άπ' τή ζωή τής «κόκκινης Παρθένας» τής Λουίζας Μισέλ, μιά λαϊκήν άφήνηση για τού Χριστό, τόν «Εκμεταλλούμενο», κ' ένα διήγημα από τή ζωή τών ύπογειων ανθρώπων τών όρυμων.

Τού βιβλίο του αυτό ό Μπαρμπές τού άφιτε όνει «τ' ά άγνώστω Θεώ». «Δέν πιστεύω στο θεό, λέει, αλλά πιστεύω, άλίμονο, στον άγνωστο. Άφιτερώω τού βιβλίο αυτό στον άγνωστο τών δυστοχιούμενων, στον άγνωστο με σάρκα και όστά, συνολικά, στο μεγαλειώδη και άπειρον άγνωστο, σέ κείνους που τού μαρτύριο τους άποσιωπήθηκε τελείως, τους ύπόγειους, τους συντριμμένους, τους λημονημένους, τους άναριθμητους, τού άόρατο κ' όμως όρατο πλήθος».

Τ' ά διηγήματα αυτά τού Μπαρμπές δέν είναι «φιλολογία», με τή σημασία που κατάνησε να παίρνομεν τή λέξη, είναι όμως φιλολογικά άριστοεργήματα, είναι αληθινές ιστορίες, με διαφέρουν τόσο από τ' ά κατά παραγγελίαν έθνικά πολεμικά διηγήματα! Γιατί ό συγγραφέας πόνεσε τ' ά μαρτύρια όλων αυτών τών δυστοχιούμενων, γιατί τους ένοιωσε άδερφούς του, γιατί τού άδικοχημένο αίμα τους βράζει μέσα του και τού ζητάει να φωνάξει παντού πώς γάθησαν, ποιός τους βασάνισε. Και τού καθήκον αυτό που τού επιβάλλει ή καλλιτεχνική του κ' ή ανθρώπινη συνείδηση τού έπιτελει με θερμν.

«Τού κάνω έν όνόματι τής δικαιοσύνης, τού

φλογεροί και σύγχρονα επιστημονικού νόμου πού κανονίζει όλα εδώ κάτω. Πρέπει, γρήγορα ή αργά, ή μοιραία τών ανθρώπων να Ισορροπήσει μόνη της πάνω στη γη, και να άκομει επίτελος τά σιγαλά άκόμη βήματα πού κινήσαμε».

Θ. Ν. Τ.

DOSTOÏEVSKI: «**Η Έφημερίδα ενός Συγγραφέα**» (Le Journal d'un Ecrivain). (Édit Borsard 3 vol).—Είμαι ίσως γνωστό πώς στα τελευταία χρόνια της ζωής του ο Ντοστογιέφκι άσχολήθηκε πολύ με την έκδοση ενός περιοδικού όργάνου πού τ' όνόμαζε: «Η Έφημερίδα ενός συγγραφέα» και της όποιας είταν ο μόνος υπεύθυνος συντάκτης. Όσοι άρέσκονται να τόν έκθειάζουν ως πρωταθλητή της θρησκείας, της πατριδας και τών άλλων σεβαστών άστειοτήτων, δε ή ά δυσκολευτόυν να βρούνε μέσα εκεί άρκετά καταλειπτικά κείμενα...

Ένα άρκετά μεγάλο μέρος της «Έφημερίδας» αυτής μεταφράστηκε και στα γαλλικά, άσφαλώς όμως οι 1100 σελίδες τών τριών αυτών τόμων δεν ενδιαφέρουν όδες κι ούτε προσθέτουν, έχτος ελαχίστων, στην άξία του συγγραφέα. Ίσως, μάλιστα, θα μπορούσε η ή οι κανείς όπι φανερόνται μειωμένα. Είναι ό δημοσιογραφία πού πραγματεύεται τά ζητήματα της ήμέρας, σχολιάζει τά Διάφορα, ειρωνεύεται με πολλή άνεση, δίνει πληροφορίες για τ' άγνωστά του, τσαλαβουτά και λίγο στην έξωτερική πολιτική, σπατάλα σελίδες για τόν πνευματικό και την Έταιρεία πός προστασία τών ζώων, με την ίδια σοβαρότητα και με την ίδια αδιαφορία στο στόλ του. Μα εκεί μέσα βρίσκουμε επίσης και τόν θερμό συνήγορο όρωμένων αγαπιτών ιδεών πού ενδιαφέρουν τή χώρα του και τώ λαό της καθώς και τόν Ιστορική σφαιρική των προσωπικών άναμνήσεων: Μη ζητάτε όμως αντίγραφές στο δημοσιογράφο Ντοστογιέφκι. Θα κουραστείτε συλλέγοντες... Υπόχρονες σελίδες πού ό συγγραφέας γίνεται ό όμνιτής του πολιτικού... «Ο πόλεμος, ίδου τώ μόνο φάρμακο. Νομίζετε λοιπόν πως ή μάζα, άκόμη κ' ή πιο άμαθής, ή μάζα τών μουζικών και τών δυστοχιμένων, δε δοκιμάζει τήν άνάγκη να έκδηλώσει τά αισθήματα της ευγένειας της πού τήν κυριαρχούν; Πώς λοιπόν ή μάζα αυτή θα μπορούσε, σε καιρό ειρήνης, να έκδηλώσει τήν ευγένεια της και τήν άνώπινη άξιοπρέπεια της;...Ναι, τώ ζυμένο αίμα, είναι μεγάλο πράμα!...» «Και πώ κάτω: «Η ειρήνη, ή μακρά ειρήνη, κάνει τόν άνθρωπο άγριο και βάρβαρο».

Άλλά τίποτε δεν είναι πώ ενδιαφέρο μέσα στην «Έφημερίδα» αυτή, όσο οι σελίδες εκίνες πού μας επιτρέπουν να παρακολουθήσουμε τήν εξέλιξη πού ήπείστο ό συγγραφέας στις πολιτικές του πεποιθήσεις και στη στάση του απέναντι στην Έξουσία: Στα γενικά του χρόνια, ο Ντοστογιέφκι όνολοποιήθηκε σε μίσανωμοσία κατά τού Τσάρου και καταδικάστηκε σε θάνατο: κατόπιν πήρε χάρη και στάλθηκε στη Σιβηρία όπου πέρασε τέσσερα χρόνια. Κατά τή διάρκεια της κατάδικης του καμιά μετάνοια, τουναντίο μά άλόκληρη πίστη για τήν όπόθεση πού άγωνίστηκε. Μα μετά τώ κάτεργο βαθείά άλλαγή. «Είτανε ή άμεση έπαφή με τώ λαό, ή άδερφοσύνη στη σοφορά, ή ιδέα πως είναι όμοιος του, ίσως μ' αυτόν, όποιαδήποτε και νάναι ή ηυδαίότητα του». Και αυτή ή άποκάλυψη της λαϊκής ψυχής τόν φέρνει—πώ νομίζετε;—στο... εθνικό πνεύμα», τόν ξαναδένει στις θρησκευτικές άναμνή-

σεις της παιδικής ηλικίας», σιγά—σιγά τόν γεμίζει η Ένα ζειρο σεβασμό και τρυφερή λατρεία πός «τώ γενναίωφο μας Τσάρο πού τόνόμα του θα μείνει ελογημένο εις τούς αιώνας, για όσα έκανε για μάς...».

Αυτές, είναι μερικές άπόψεις του Ντοστογιέφκι, συντάχτη της «Έφημερίδας, ενός Συγγραφέα» όστόσο ό διηγηματογράφος συγγραφέας δε διατάζει να μουντζώσει με μία λυρή γραμμή αυτή τήν εικόνα ενός Ρώσου 100 % Διαβάζοντας κανείς τά λίγα διηγήματα, πού είναι μέσα εκεί έγκυστεσπαρμένα, δοκιμάζει μία έντελώς Άλλη αίσθηση. Έρχεται σε άμεση έπαφή με τώ δυνατό πνεύμα του συγγραφέα του «Έγκλήματος και Τιμωρίας» πού ζαίρει να κρατήσει γρά τώ πινέλο του, όταν πρόκειται να ζωοματίσει τις μιζέριες της γύρω του ζωής. Ίδιος στη διήγηση: «Είτανε γλυκειαία και ταπεινή...», φτάνει τής κορφής της τέχνης του.

EMMANUEL BOVE: «**Ο συνασπισμός**» («La Coalition») Edit. Emile Paul frères). Στην πολυθόρυβη ζωή τών νεότερων πρωτοεουσών, μέσα στην καταχθόνια σύγχυση της δουλειάς και τού καθημερινού συναγωνισμού, ενώ όλος ό κόσμος τρέχει στις άσχολιές του, στις χαρές του, στα βάσανά του, κάτω από τώ σκληρό νόμο της ζωής και γιομάτος από τήν ένέργεια πού βρίσκεται μέσα του συγκεντροποιημένη για «ν' αντίδράσει», όπως λένε, ενάντια στην ίδια τή ζωή, ενάντια στη δυστυχία, ενάντια στο θάνατο, ύπάρχει παράλληλα και ένας άλλος κόσμος πού φαίνεται σαν άπερομένος όλόκληρος σε μία μοίρα «νικημένων».

Είν' εκείνοι τών όποιων ή αδύνατη ψυχή τριβεται σε μία πάλη, άνιση και μάταιη, εκείνοι πού θα μπορούσαμε να όνομάσουμε: οι «ζωλοιοι». Κ' ή ζωή, βέβαια, συντρίβει εκίνους πού δε μπορούνε να τή δαμάσουν. Οι άνθρωποι δε, άσασχολημένοι στην τραχεία πάλη τους για να ζήσουν, ή τειχιόμενοι—όσοι είναι πλούσιοι—στον άσπλαχνο έγωισμό πού, φαίνονται στην ψυχή τού ζώλου να «συνασπίζονται» ενάντια του. Καθώς επίσης συνασπίζονται για τώ χαμό του, όδες οι κακοτυχίες, όδες οι σοφορές, όδες οι καταστροφές, όδες οι τρέλες και έλλιδες πού άνκαι επίμονες, σβώνουν όστόσο ή μία μετά τήν άλλην.

Η ζωή αυτή τών ζώλων είναι τώ θέμα της ενδιαφερόσας μελέτης πού μας δίνει ό κ. Έμμ. Μπόβε στο γένο του ρομάντσο: «Ο συνασπισμός». Οι ήρωές του είναι, όπως και οι ήρωές του Ντοστογιέφκι, σημαδεμένοι από τή βούλα της θλίψης και της δυστυχίας. Κ' ύπάρχουν οικογένειες πού μεταβιβάζουν έτσι τή δυστυχία από γόνο σε γόνο... Μα στους ήρωες τού ρομάντσο αυτό δε γεννήθηκε άκόμη ή άγρια και συνειδητή έξέγερση, ενάντια στο «συνασπισμό» αυτό πού τούς ζώνει σφιχτά και πού δε σφονάβ σταούς αδύνατους και τούς ύποτακτικούς τή ζωή. Κατά τά άλλα τώ ρομάντσο τού Έμμ. Μπόβε έχε πολλά προτερήματα και τώ χαρακτηρίζει βαθείά παρατήρηση.

W.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΠΑΝΑΓ. ΜΑΥΡΕΑ: «**Έλεγχοι**» (Σειρές α', β', γ') Αθήνα.

Η σιωπή πού συνόδεψε πάντα σαν πιστός σύντροφος τις τρεις αυτές σειρές τών ποιημάτων του κ. Μαυρέα, προδιαθέτει τόν αναγνώστη ν' άνοιξει τούς στίχους αυτούς με κάποιο ένδιαφερο. Άληθινά, ό ποιητής τών «Έλέγων», με τήν καπός βιβλική γλώσσα τών τραγουδιών του, τά βαρείά μέτρα του, και τήν ύποβλητικότητα του, κατορθώνει, χωρίς μεγάλη προσπάθεια, να κινήσει τήν προσοχή τού αναγνώστη του. Κι' από τις τρεις σειρές τών έλεγείων του δοκιμάζει κανείς τήν εύχαρίστηση να μάσει άρκετά ποιητικά λουλούδια, ίδιος είναι ό ποιητής, μανιώδης επίζητητής τού σκοτεινού και τού άκατανόητου, δεν κατορθώνει να μάς περιπέξει μέσα σε... περιπελεγμένες περιπλοκές!

Φυσικά ό ποιητής, ζώντας με τώ πρωτόγονο αισθήμα του και τώ προσωπικό του άληγ, φαίνεται να μην ένδιαφέρεται διόλου για ότι πάλλει γύρω του, και δύσκολα θα συναντήσετε στα τραγούδια του κάτι πού να προδίει ότι ό ποιητής ζει στη σύγχρονη εποχή. Όθλεγε κανείς πώς στέκεται πώ ψηλά, πώς τίποτε άπ' ότι συμβαίνει κάτω από τά σύννεφα του δεν τόν ταραζει και δεν τόν δυσαναχσεται. Ίσως μερικοί να τώ θεωρούν αυτό προτέρημα. Και είναι μία εύκαιρία για να φωνάξουν οι όπαδοί του: «ή Τέχνη για τή Τέχνη» και τής τέλειά άνεστρασία της από τή κοινωνική ζωή, πώς είναι δυνατό, άκόμη και στη μεταπολεμική εποχή, να βρίσκονται τεχνίτες πού μόνοντας έξω από κάθε περισπασμό, να τραγουδούν άποκλειστικά κάτι μόνο τώ δικά τους μικροσχήματα. Σύμφωνοι. Μα θα ρωτούσαμε: πόσο συνήθιστη άπό τά τραγούδια του κ. Μαυρέα, παρ' όλο τώ άναμφισβήτητο λάέντο του; Κι' όταν ένας ποιητής άποφασίζει να δώσει στην λατεία δημοσιότητα τά ποιητικά του έργα, τί επιδιώκει;—Άς είναι, όμως! Δεν είναι ίσως ή εύκαιρία κατάλληλη για ν' άπλοχούμε στο ζήτημα της σκοπιμότητας κ' όφελιμότητας της Τέχνης σαν κοινωνικό φαινόμενο. Και είν' ετόνχημα, από μιά άποψη, ότι ό ποιητής πού εμφανίζεται με τις τρεις σειρές τών Έλέγων του, δε στερείται όστε φραστικής δεξιότητας, όστε ρυθμικής καλλιτέπειας να μάς θυμίσει τις κακές μας σκέψεις για τήν ποιητική παραγωγή τών νεοελλήνων...

ΓΡΗΓ. Ν. ΘΕΟΧΑΡΗ: «**Φωνές χωρίς ήχο**». Πειραιάς 1927.

Δέ μου έτυχε να γνωρίσω τώ συγγραφέα της ποιητικής αυτής συλλογής και συνεπώς δεν είμαι και σε θέση να ξαίρω τήν ηλικία του. Αν δώσω τίς τρεις διος στό ποιήμα τώ έπιγραφόμενο 1927: (—τόν είκοσι μου χρόνων τώρα κλείνω—) βρίσκω στην άνάγκη να συστήσω δσην πρέπει συγκατάβαση για ένα έργο πώ πού κλαίει διαρκώς τήν άγαπημένη ή τις άγαπημένες του (Νινέτες, Ναζούλες, Σιμωνές κλπ). Είναι ή εποχή άλλωστε τών «μεγάλων έρώτων» και τών... μεγάλων άπογοιτεύσεων», όλον εκίνους πού δεν άφινουν κανένα άδειο μέρος της καρδιάς τους για να γεμίσει με κάτι άνώτερο και άληθινότερο. «Αν οι Νέοι μας τών είκοσι χρόνων έβλεπαν τή γύρω τους ζωή με τις μιζέριες και τις πίκρες της, ίσως να μάς έδιναν πράματα βαφύτερα και άνθρωπινότερα παρά άναφρες φωνές χωρίς ήχο...

Περνώντας τά τραγούδια της συλλογής—πώ τά διαπνέει κάπου—κάπου και ή γνωστή έρωτική φιλο-

σοφία τού φτερού—δεν έννοισα τήν άνάγκη όδτε και τή διάθεση να σταματήσει σε κανένα. Μονάχα ένα δυό σκόρπια τετράστιχα, έρχονται να σοφ θυμίσουν τήν έπιείκεια πού πρέπει να νοιώθει για τώ συνθέτη τους. Γενικά, ή συλλογή δεν παρουσιάζει κανένα ένδιαφερο: γνωστά αισθήματα, γλιτοτραγουημένα, γνωστοί ρυθμοί, χωρίς καμιά πρωτοτυπία, γνωστές ρίμες, γνωστή άκόμη και ή άνία τους...

ΛΑΜΠΗ ΒΟΛΑΝΑΚΗ: «**Η τέχνη σαν κοινωνικό φαινόμενο**». Αθήνα, 1928.

Η βιαίότητα μιάς κριτικής, όταν δεν άφορμάται από ταπεινά προσωπικά έλατρία, προκειμένου για παρακινδυνευμένα όλισθήματα δπου ή κομμοκοπήση τού άτομου τού συγγραφέα θα είταν τώ όλιγότερο σοβαρό από τή γελοιοποίηση μιάς όλάκερης τάξης διανοουμένων εν όνόματι της όποιας φαίνεται να μιλά ό έκδοτής τού βιβλίου—θαρούμε πώς επιβάλλεται σήμερα, παραπάνω από κάθε άλλη φορά, τουλάχιστο όσον άφορά τις τάξεις τις δικές μας. Γι' αυτό και δε θεωρώ διόλου δικαιολογημένα τά παραπάνω—άν τυχόν ύπάρχουν—τώ συγγραφέα, για τή βίαιη κριτική πού τώ έγινε από τις στήλες τού «Ριζοσπάστη». Δυστυχώς τώ βιβλίο του, παρ' όλη τήν καλή μας πρόθεση να τώ αναγνωρίσουμε έστο και τή μέτρια άπόδοση τών όρων και τών έννοιών πού έχει δανειστεί από τή γνώση περί Τέχνης μελέτη τού Φοντεναι (βλ. «Θεωρία τού Ίστορ. Υλισμού», Έκδ. «Αθηνάς», Συμπλήρωμα), δε μάς δίνει καμιά δική άδραλεία για τήν πεποίθηση ότι ό συγγραφέας κατάλαβε εκίνια πώ άναμνηση. Αδτό δε φαίνεται ξεκάθαρα από τις άναλύσεις πού δίνει, τών διαφόρων συμπυκνωμένων έννοιών πού περιέχονται στην παραπάνω μελέτη. Γενικά μιλώντας, άρχοίμαστε να διαπιστώσουμε ότι με θλίψη μας—γιατί γίνεται άμείσως φανερό, με τώ πρώτο φυλλομέτρημα, ότι τώ βιβλίο δεν είναι καν άποτυπία προσπάθειας—άλλά με κάποια δυσφορία, τήν άσπλόγηστη βία τού συγγραφέα τού βιβλίου να καταπιστεί με θέμα πού τώ έδινε τόσο μικρές έλλιδες έπιτυχίας, δεδομένου ότι για τήν πλείρια έκθεσή του χρειάζονται γνώσεις τις όποιες ό συγγραφέας δε θα είναι τόσο άφελής να μάς πείσει ότι τις κατέχει. Μιά για πάντα, οι μαρξιστές διανοούμενοι... νίπτοντας τής χειράς από τώ κριματος τούτου... Έχουν όμως για τήν πεποίθηση ότι προτού άκόμη στεγνώσουν τά χέρια τους, ό συγγραφέας θα σπεισει ν' άποκηρύξει τώ έκθετό του πριν άκόμη μάς δοθεί ό καιρός να τώ άπορρίξουμε στη βρεφοδόχη τών άχρήστων.

A. Z.

ΣΤΡΑΤΗ ΜΥΡΙΒΗΛΗ: «**Διηγήματα**». Μυαλήνη, 1928.

Ίσως να μην είναι άνώφελο, να γνωρίζει κανείς ένα συγγραφέα, και προσωπικά, προκειμένου να σχηματίσει μία στερεά πεποίθηση για τή άξία τού έργου του. Πιστεύω πάντα πώ δεν ύπάρχει κριτήριο πώ καλό και πώ σίγουρο, άπ' τήν αυτοκριτική, άπ' τήν ατελείγωση. Ό τεχνίτης, αν είναι πραγματικά τέτοιος, θά πρέπει να είναι κι' ό καλύτερος κριτικός τού έργου του. Δεν ξαίρω τόν κ. Μυριβήλη και φυσικά δεν ξαίρω τί γνώμη έχει ό Ίδιος για τά σημερνά τού διηγήματα. Μα ένδεικτικό πώ με στενοχωρεί πώ πολύ είναι τώ ότι δεν ξαίρω πώ τά είναι ή γνώμη του για τώ «Η Ζωή εν Τάφω» τού πρώτου του—άν δεν κάνω λάθος—έργο. Τώ λέω αυτό, γιατί μου φαίνεται πως είναι τόσο τεράστια ή διαφορά—άπό κάθε έποψη—άνάμεσα στα δυό αυτά έργα, ώστε όποιοσδήποτε θέλησε να τά προσέξει, θα δυσκο-

λεύθηκε πολύ να καταλάβει μια τέτοια αματωδίκη εξέλιξη. 'Αρχίζει κανείς το διάβασμα ενός βιβλίου που τού φαίνεται λίγο σαν άγρια, μόνο και μόνο γιατί του αναθέτουν να πει τη γνώμη του, κ' έπειτα ξεχνείται πιά ρουφώντας σελίδα-σελίδα, κ' άσφιντάς τον έαυτό του... Ούτε πολύ, ούτε λίγο, μιας τέτοιας άξιας έργο μάς παρουσιάζει ο κ. Μυριβήλης.

Λυτούμαι γιατί στο σύντομο αυτό σημείωμα, δέ μου είναι δυνατό να επεκταθώ όσο θά το ήθελα στην άναλυση του κάθε διηγήματος. Αυτό που δεν κάνω έγω σήμερα, και που άμφιβάλλω άν θάγινε κ' από άλλους, άσφαλώς μια μέρα θά το κάνει ή Κριτική, ή μελλούμενη Κριτική, όταν θάχουμε τέτοια και στον τόπο μας. Σελίδες όπως ο 'Πόλεμος' ή 'Θυσία στον 'Ηλιο', είναι σελίδες που θά μείνουν. Θάχε δικίο να ξεφτιστεί ο άναγνώστης όταν άκούσει ότι οι σελίδες αυτές ζυγώνουν τά ύψη ενός Λάτσο, ενός Μπαρμύς.

Βέβαια, δέ φαντάζομαι να συναντήμαστε ιδεολογικά με τον κ. Μυριβήλη στις άλλες έκδηλώσεις του. 'Ακόμη και γ' αυτά τά διηγήματα, άν έπρόκειτο νάχουμε νά κάνουμε μ' έναν όμοιάτση, θά είχαμε νά παρατηρήσουμε ένα σωρό πράγματα. Μά παρ' όλα αυτά, με το βιβλίο του αυτό, ο κ. Μυριβήλης, άποκαλύπτει ως ένας μεγάλος συγγραφέας, Είδη, κ' έζησε, κ' ένοιωσε, κ' άπόδωσε τις φρίκες του πολέμου.

Γιατί νά μην τ'όχι γράφει, κάμποσα χρόνια πιά πριν, το βιβλίο αυτό ο κ. Μυριβήλης;

Π. Π.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ROMAIN ROLLAN ΣΕ ΔΥΟ ΡΩΣΣΟΥΣ "ΕΜΙΓΚΡΕΔΕΣ",

(Φιλολογική άνταπόκριση)

Παρίσι, 'Απρίλης. Δυό γνωστοί Ρώσοι συγγραφείς—που και στην 'Ελλάδα, θαρρώ, δέ θά σάς είναι άγνωστοί—ο Κωνστ. Μπάλλον κ' ο 'Ιβάν Μπούιν, θεώρησαν καλό, τώρα τελευταία, νά δείξουν όλη την πίκρια που γιομίζει τις καρδιές των έμικρηδών ό όποιοι απέκλεισαν θελμηματικά τον έαυτό τους από την καινούρια και μεγάλη προσπάθεια που γίνεται σήμερα στην παλιά τους πατρίδα, μ' ένα «άνοιχτο γράμμα» στο Ρομάν Ρολλάν, τον όποιον καλοδνε νά άπαντήσει για τά μαρτύρια (!) που ήρτίστανται οι Ρώσοι συγγραφείς που ήμειναν στη Σοβιετική Δημοκρατία. Τό γράμμα δημοσιεύτηκε στο άντιραστικώτατο «Avenir» του Μπιν.

Είμαι παραπάνω από γνωστό πώς άν μερικοί λογοτέχνη—που άλλωστε δεν τούς λείπει και κάποιο ταλέντο—δέ σφονάνε ποτέ στη ρωσική 'Επανάσταση, τ' όναι τους ήγνήσους, και στο έξωτερικό διατηρούνη την πίκρια των έμικρηδών «που δεν ήμαθαν ούτε έχασαν τίποτε», στην Ε. Σ. Σ. Δ. ή νεαρά λογοτεχνία, ή ποίηση, το θέατρο, άναζογγυμένα από την 'Επανάσταση, ζούνη μάν έντονη και καινούρια ζωή. 'Ανάω σ' αυτό υπάρχουνε άλλωστε τόσες μαρτυρίες που δείχνουν πώς τά μαρτύρια των καλλιτεχνών και των διανοουμένων της Ρωσίας είναι πιά καλές ιστορίες για τις γιορδές.

Στό περιόδικό «Εδωάτη» ο Ρομάν Ρολλάν άπαντά μ' ένα μακρό γράμμα στην «έκκληση» του Μπαρμύ και του Μπούιν. Με άρκετη δύναμη, το συγγρα-

φέας του «Ζάν Κριστόφ», παρουσιάζει στους δυό αυτούς έμικρηδούς τον άληθινό πίνακα της σοσιαλιστικής αυτής πατρίδας που μισούνε... «'Ενας λαός που προσπαθεί νά άνομιόμιστα βάσανα νά αναθρέψει μια νέα τάξη...»

Στις αβάθαις άμφιβολίες των δυό αυτών διανοουμένων, σχετικά με την άκριβοπιστία των πληροφοριών του Ρολλάν για τή Ρωσία, άπαντά παραθέτοντάς τους τις μαρτυρίες καλλιτεχνών, σοφών, διανοουμένων, άπ' όλο τον κόσμο, που έπισκερτίκανε τή σοβιετική χώρα, που είδαν την προσπάθεια των χημείων και των σχολείων. Τους προτρέπει νά διαβάσουν το άξιοσημείωτο βιβλίο του 'Ιταλού καθολικού Μιλιάλι («Τό σοβιετικό χωριό»), ό όποιος άν και άνήκει στον άντίποδα του κομμουνισμού, εκφράζεται ένθουσιωδέστατα για την επαναστατική μεταμόρφωση της άγροτιάς στη Νέα Ρωσία.

Τους μιλάει άκόμη και για τον ιδεαλισμό που ζωντανεύει την επαναστατική αυτή προσπάθεια, τή μοναδική σ' όλο τον κόσμο.

Κι' όλα αυτά, με άδιάσιστα έπιχειρήματα, και με ζωντανή γλώσσα που άνεβάζει τον Ρολλάν πολύ φιλότερα από τους δυό Ρώσους διανοουμένους που θέλουν νά είναι ένουσιωδιστα τυφλοί και κουφοί.

Μά πάντα εν όνόματι του ιδεαλισμού εκείνων και της «λευθερίας του πνεύματος» που τον άνεβάζει διαρκώς... au dessus de la mêlée, και της όποίας γίνεται τόση κακή έκμετάλλευση από τους έκθερούς του έκθεστρού, ο Ρ. Ρολλάν βρισκείται άναγκασμένος νά δώσει μερικά μισοκράτια στους Μπούιν και Μπάλλον, καταδικάζοντας τήν «επαναστατική βία», καταλαβαίνοντας τήν «πίκρια» και τον «πόνο» των δυό έμικρηδών και άποδίνοντας φόρο τιμής στην «ξεχωριστή έκείνη έλίτε των ρώσων συγγραφέων του έξωτερικού, των όποιων σεις, Μπάλλον και Μπούιν, είσατε οι μεγαλύτερες φωνές»...

Φυσικά δεν πρόκειται, στην περίπτωση αυτή, για τό περασμένο ή το σημερινό ταλέντο των δυό συγγραφέων, μά διερωτώμαστε άν ό έπαινος αυτός άρμόζει πραγματικά στους άντιπροσώπους της λασσαομένης έκείνης άντίδρασης που όνειρευότανε και όνειρευεται άκόμη νά συντρίψει, με τή βοήθεια του ζένου ιμπεριαλισμού, τήν «πατρίδα» τους που έλευθέρωσε ή 'Επανάσταση. 'Ασφαλώς, έμεις θά θέλαμε ο Ρομάν Ρολλάν νά εκφραζότανε χωρίς περιστροφές άπάνω σ' αυτό...

«...Μά στη γιγαντιαία μονομαχία μεταξύ της Ρωσίας της 'Επανάστασης και των άλλων Κρατών του κόσμου, δέ μπορώ νά διατάξω...»

«Οι σύμμαχοι σας στρατολογούνται από τις τάξεις της φαικτότερης άντίδρασης του άσποισμού και του ιμπεριαλισμού των συμφερόνων. Στά χέρια τους δεν είστε παρά τά όργανα. Κι' αυτή τή Ρωσία που άγαπάτε, πρέπει νά το ζήρετε καλά πώς δεν τήν έποφθαλμιούν παρά για νά την ύποτάξουν υπό τήν κηδεμονία τους, με σκοπό νά τήν έκμεταλλεύουνε, όπως έκμεταλλεύονται σήμερα όλους τους λαούς της γης που είναι πολύ άδύνατοι για νά άντιτάξουν άντίσταση».

«Ο συγγραφέας του «Θεάτρου της 'Επανάστασης» νοιώθει, το καταλαβαίνουμε καλά, το μεγαλείο του επαναστατικού λαού της Ρωσίας».

Μά στο γράμμα αυτό, άκόμη μια φορά, έκδηλώνεται ή ύπερβολική... «εθιξία» του μεγάλου συγγραφέα ή πολεμική μάλιστα, που είχε καλύτες άνοιξεις με τον 'Ερικο Μπαρμύς, έσημειωσε όριστικά το βαθύ χάσμα που χωρίζει τον Ρ. Ρολλάν από τον επαναστατικό κομμουνισμό. Τό έδειξε άκόμη και τώρα με τήν παρακάτω φράση του που άπευθύνεται στους δυό έμικρηδούς:

«'Αν συμπεριζόμενα τις δοκιμασίες σας θά είμωνα και για όπως έσεις. 'Αν έβλεπα τά μαρτύρια έστω και ένός άθδου θύματος, τó μεγαλειωδέστερο

κοινωνικό έκθεστρού δέ θά είταν ίκανό νά με κάνει νά τά ξεχάσω και νά τά συγχωρήσω».

Φυσικά ή ύπερβολική αυτή συναισθηματικότητα και ένγενία άπέναντι των έκθρων του έκθεστρού δεν έχει τίποτε το κοινό με τον τραχύν άγώνα για τήν επανάσταση. Κι' όστόσο ζήριουμε έπίσης, πώς άν ή εθιξία του Ρολλάν τον φέρνει πρós το μέρος του «ήττημένων», είναι σύγχρονα και με τό «Ροβεσπιέρο κατά τής Γιρόντ», με τό «Λένιν κατά του Κερένσκυ». 'Ακόμη μια φορά ή σκέψη του βλέπει καθαρά μ' ή έξεγερσή του κατά τής άναπόφευκτης βίας φαίνεται νά τή σκεπάει.

Και στο τέλος του γράμματός του πρós τους δυό έμικρηδούς άναγκάζεται νά όυολογήσει:

«Κι' όστόσο ή άνθρωπότητα βαδίζει... Βαδίζει σήμερα πρós το σκοπό της!».

Π. Ρ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΟΣΧΑ

Η "VOKS," ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΣΤΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Μόσχα, 'Απρίλης. 'Από το 1918 θά μπορούσε νά γίνει λόγος για τή «VOKS» ως όργανισμό που άν ό πραγματικός χαρακτήρας του δεν είναι άκριβώς γνωστός στους πολλούς, όστόσο ή ύπαρξή του είναι γνωστή και στις πιά άποκαχυρούμενες γιοιές του κόσμου. Δεν υπάρχει καμιά χώρα στην όποια ή «VOKS» κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο, δεν παρέσχε ύπηρεσίες.

Οι έπιστημονικοί και διανοητικοί κύκλοι των περισευτών χωρών και ή πρωτοπορεία της «'Ιντελιγκέντιας», διατηρούν μαζί μας τακτική έπικοινωνία υπό μορφήν άνταλλαγής βιβλίων (πάνω από 700.000 βιβλίων άντηλλάγησαν κατά τά δυό τελευταία χρόνια) και βρισκονται σε τακτική με μας άλληλογραφία, σχετικά με ζητήματα που άφορούνε τή διανοητική έργασία και τις έπιστημονικές έρευνες. 'Η «VOKS» άναλαμβάνει έπίσης τή έκλογή των άναγκαίων όλικών για τή συγγραφή διάφορων έπιστημονικών μελετών, προμηθεύει κάθε είδους δημοσιεύματα, έροδιάζει τον τύπο (άκόμη κ' αυτής της 'Αβυσσηνίας), με συνεχείς πληροφορίες υπό μορφήν έθρον και εικόνων που άφορούν τους διάφορους κλάδους της έπιστήμης της τέχνης και της πνευματικής πρσίδου.

«'Η «VOKS» όργανώνει έπίσης για τους σοφούς και τους καλλιτέχνη της Σοβιετικής Ρωσίας, ταξείδια στο έξωτερικό. Βοηθεί τους ζένους που έρχονται στην Ε. Σ. Σ. Δ. δίνοντάς τους τις άναγκαίες οδηγίες και έροδιάζοντάς τους με τά άναγκαία πιστοποιητικά για τήν άνενόχλητη μετάβασή τους για τά μέρη που προτίθενται νά έπισκεφθούν.

«'Η ιδέα της συνεργασίας των λαών για τήν οικοδόμηση του πολιτισμού, που άποτελεί τή βάση της δράσης της «VOKS», πρέπει νά διαδοθεί παντού. 'Ο άντικειμενικός αυτός σκοπός είναι τόσο ζωτικό ένδιώφροντος για τήν τάξη των διανοουμένων όλοκληρού του κόσμου που άσφαλώς πρέπει νά συνασπίσει τις διανοητικές δυνάμεις όλης της άνθρωπότητας. 'Ενας άληθινός διανοουμένος δέ μπορεί νά μην είναι ή πρωταθλήτης του πνεύματος της λευθέφης δημουρίας, ένός πνεύματος ποικιλόμορφου και προοδευτικού που βασίζεται στην πλατεί άθιχη συνεργασία των λαών. Γι' αυτό και οι διάφορες έ-

ταιρείες της πνευματικής προσέγγισης με τήν Ε. Σ. Σ. Δ. έχουν μεγάλο μέλλον: άν σήμερα οι έταιρείες αυτές δεν έχουν συνασπισμένους παρά μόνο τους διανοουμένους της πρωτοπορείας, ή μέρα δεν άπεχει πολύ που γύρω τους θά συνασπισθούν οι μάζες των διανοουμένων όσο περσότερο θά έξακριβώνονται οι πραγματικοί άντικειμενικοί σκοποί των έταιρειών αυτών μέσα σε άνώτερη διανοητικά πλαίσια.

«'Η δύναμη του προγράμματος της «VOKS» συνίσταται στο ότι θέτει ένα εύρτοτα πρόβλημα και άγκαλιάζει όλάκρη σειρά έπιρροών χρήσιμων για όλους, άνεξάρτητα πολιτικών γνώμων και πεποιθήσεων. Δίνουμε μία άντικειμενική εικόνα των γεγονόνων, παρουσιάζουμε τή ζωή τέτοια όπως είναι τήν πραγματικότητα, χωρίς νά τή σχολιάζουμε: τά γεγονότα πρέπει νά μιλάνε μόνο τους. Δεν κρύβουμε τίποτε, δέ σκεπάζουμε τίποτε. 'Η μέθοδός μας είναι ή ίδια τόσο όσον άφορά τις πληροφορίες μας, για τήν Ε.Σ.Σ.Δ. όσο και για τις ζένες χώρες, βοηθούμε για τή γνώση εκείνων που πρσίμην είναι, συγχρίνοντας το παρόν με το παρελθόν. 'Ανοίξαμε στους σοφούς της Δύσης τις πόρτες των έπιστημονικών ίδρυμάτων μας οι ζένι ιστορικοί βρήκαν τήν έδκαρία με τή δική μας βοήθεια, νά άντλήσουν τις πρώτες πηγές τους: μέσα στα έργαία μας. Πολλά Πανεπιστήμια έργάζονται πάνω στις δικές μας έπιστημονικές πηγές και διάφοροι έκδοτικοί όικοι προναγγέλουν έκδόσεις άλλοι που και μονογραφιών με τά δικά μας πρώτα όβλια. Σε πολλές χώρες, περιοδικά έξέδωσαν φύλλα των άφιρωμένα είδικά στην Ε. Σ. Σ. Δ. και στις έθνικές δημοκρατίες της Σοβ. 'Εισηες. 'Η «VOKS» ένόησε τή συμμετοχή των σοφών της Ρωσίας στα διεθνή συνέδρια, όργάνωσε δέ περίπου, πενήτα μικρές και μεγάλες έκθέσεις.

Οι έκθέσεις είναι ή καλύτερη μορφή της έπαφής μεταξύ των λαών—δπου δεν υπάρχουν άμεσα έξωτερικές σχέσεις. Γι' αυτό και οι έκθέσεις κατέχουνε σπουδαία θέση στο πλάνο της έργασίας της VOKS. Στο 1927 διοργάνωσαμε πάνω από 20 έκθέσεις: ('Εκθεση βιβλίων στη Λευσία, τής affiche στο Βερολίνο, τής «άρφης» και του βιβλίου στο Βέλγιο, του Σοβιετικού Σχολείου στη Δανία, Γερμανία και Λεττονία, των Καλών Τεχνών στην 'Ιαπωνία των Γραφικών Τεχνών στην 'Ελλάδα, σοβιετικό περίπτερο και κονσόβα καλλιτεχνών μας στη Φραγκούρη, έκθεση Σοβ. άρχιτεκτονικής στην 'Αμερική, παιδικών χειροτεχνημάτων στην 'Ιαπωνία, κλπ. κλπ... 'Είν' άνάγκη νά τονισθεί ότι για τήν έπιτυχία των έκθέσεων αυτών συνέβαλε πολύ ή πρωτοβουλία του πληθυσμού και ένιόθηκε πολύ από τους προχωρημένους κύκλους των χωρών στις όποίες έγιναν οι έκθέσεις αυτές.

Οι έταιρείες των φίλων της Ε. Σ. Σ. Δ. άνέγραψαν παντού στα προγράμμάτα των διάφορων τακτικών άντικειμενικών σκοπών: Ι) έβρυσαν τή τακτική έπικοινωνία μεταξύ των έταιρειών αυτών με τή VOKS, για τή άμοιβαία χρησιμοποίηση της άποκτηθείσης πείρας και συστηματοποίηση της δουλειάς τους (χρησιμοποίηση λ.χ. των περιόδικων μιάς 'Εταιρείας για τις χώρες που έχουν συγγενή γλώσσα) άνταλλαγή διαλέξεων, έκθέσεων κλπ. και έξασφάλιση της πρακτικής συνδρομής των ζένων έπιστημονικών, τεχνικών και φιλολογικών όργανώσεων στα άντίστοιχα ήρήματα της Ε.Σ.Σ.Δ.

'Από τή άποψη αυτή ξεχωριστή σημασία πρέπει ν' άποδίνεται στις άποστολές σοφών, μηχανικών κλπ. και στην άμοιβαία συνεργασία τους με τους συναδέλφους των της Ρωσίας.

Κατά το μέτρο των δυνάμεων και των μέσων μας, καθιστούμε γνωστές στις Δύση και στην 'Ανατολή τις κατατήσεις μας σ' όλα τά έπίπεδα. Στο έσωτερικό δέ της Ε.Σ.Σ.Δ. έχουμε κάθε μέσο για νά μεταβιβάζουμε στους διάφορους λαούς τής χώρας μας

τους νεωτερισμούς της ξένης δημιουργικής σκέψης και τέχνης. Μά φυσικά, ή ευστήτητα των πληροφοριών αυτών θα εξαρτηθεί κατά μέγα μέρος από την ακρίβεια και τη νοσηρότητα των πληροφοριών που μας εφοδιάζουν οι σοφοί της Δύσης και της 'Ανατολής. Κάθε διανοούμενος δλοιασθήποτε χώρας, έχει εδώ ένα ευρύτατο πεδίο δράσης για το άμοιβαίο καλό και των δύο χωρών.

"Όλα τα ζητήματα αυτά, είναι ζωτικά, πρακτικά, πραγματοποιήσιμα, με άπαιτον συμμετοχή όλων και μεγαλύτερου αριθμού διανοουμένων άραιοιμένων στην ιδέα αυτή, τόσο στην Ε.Σ.Σ.Δ. όσο και στο έξωτερικό. 'Η δημόσια πρωτοβουλία είναι ή μόνη ικανή να φέρει σε πέρας το μεγάλο αυτό έργο.

Ο. Δ. ΚΑΜΕΝΕΒΑ

ΕΠΙΛΟΓΟΙ

ΤΟ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟ.—Στις εφημερίδες γίνεται από βδομάδα σε βδομάδα λόγος για το γνωστό μεσαιωνικό νομοσχέδιο, κι' αναγγέλλεται ή προσεχής συζήτησή του στο 'Υπουργικό Συμβούλιο. 'Η Κυβέρνηση, δεν έχει το θάρρος άκόμη να τό άποσύρει, παρά την έκδηλη δυσφορία που προκάλεσε μέσα στις τάξεις κι' αυτών άκόμη των στυλοβατών του άστικού καθεστώτος σ' όσους άπόβειναν ίχνη σε άσπου προς το Σύνταγμα της 'Ασιακής Δημοκρατίας—το περίφημο αυτό μπλάλλον που άκολουθεί τά γούστα και τις όρέξεις της κάθε άντιδραστικής Κυβέρνησης. Κατάβάλλεται προσπάθεια να παρουσιαστεί εύσυμβίβαστο με τις συνταγματικές διατάξεις—«έντος των συνταγματικών όρίων» όπως λένε οι έφημερίδες—μέ προσθαφαιρέσεις τόσο κομικές που είναι άνίκανες να εξαπατήσουν τις μάζες για τον πραγματικό προορισμό του. Τό Νομοσχέδιο που και αυτός ό ξένος άστικός τύπος χαρακτηρίζει άναχρονιστικό και περιοριστικό της ελεύθερης σκέψης, πρέπει να άποσυρθεί όριστικά και τελειωτικά. Αυτό άπαιτούν οι καταπιεζόμενες τάξεις των εργατών και των διανοουμένων που έχουνε συνείδηση του προορισμού τους. 'Η άναίσχυνη άπειλή πρέπει να πάψει να βαρύνει το καταπιεζόμενο προλεταριάτο.

ΟΙ ΧΑΜΑΙΛΕΟΝΤΕΣ.—'Ο κ. Χαμαιλέων 'Ηλιόπουλος, έφιλόδοξος να χαλκώσει αυτός τά νέα δεσμά που ή άστική τάξη της χώρας θέλησε να έπιβάλει στο έλεύθερο πνεύμα και την άπυλαγαμένη από τις προλήψεις διανόηση. Τό νοσηρό γεροντικό μυαλό του, άκονίστηκε στο τυφλό ταξικό μίσος και στο χαμερπότερο συνείδηση για να κατορθώσει να γεννοβολήσει ένα τέτοιο άνοστούργημα. Μά ό τώος θεράπων της δυναστείας των Γλύμπουργκ άς έτοιμάσει ν' άκούσει τό γιοιούχου του λαού. Θά είναι άριστα βουρωό ώστε να πνίξει την άπήχηση των φοιτητικών άποδοκιμασιών, όταν αυτός, από της Πανεπιστημιακής έδρας, κυλότανε στο βούκο της χυδαίστερης μοναρχικής προπαγάνδας. Οι Χαμαιλέοντες όμως δεν έλειψαν, κι' ούτε θά λείψουν...

ΟΣΟ ΚΙ ΑΝ ΣΤΙΓΜΕ τά «'Ελληνικά Γράμματα», αυτό μονάχα τό ζουμι μορξόσαμε να βγάλου-

με. Φυσικά τό κρατούμε. (Προκειμένου για ή όσση λεμονόκουπα: την πετούμε!) Γράφουμε λοιπόν: «Τό νομοσχέδιο τούτο για μάς είναι μά φυσική συνέπεια που έχει τις ρίζες της στην ήθική παρακμή της άστικής κοινωνίας...» («'Η πνευματική έλευθερία άφνείται στην κρίση και της εξήμιση ενός δημοσίου λειτουργού, κι' ίσως και στους άστονυμικούς διευθυντές και σταθμάρχες. 'Η άστική τάξη, στρογγυλοκαθισμένη, δέ θέλει να έλιτρώσει σε κανένα να της ταρξεί τις ίερές ώρες της χώνευσης». «Τό νομοσχέδιο λοιπόν ένω είναι άνελεύθερο και στο βάθος του βάρβαρο, είναι ταυτόχρονα και άσκοπο. Κι' όχι μόνο τούτο, μά δείχνει και κάτι άλλο. Προδίνει μά άστική άδυναμία που εδώ και τριάντα χρόνια δέ μπορούσε να νοηθεί... «Τά τωρινά όμως καιώματα μάς παρουσιάζουν άνα άστού που νοιώθει τό έδαφος να τρέμει κάτω από τά πόδια του, έναν άστού που τρικιλίζει, τον τύπο με χαμένη την ίσορροπία του, τον άνθρωπο που όλο και χάνει τό παιγνίδι της ζωής, Σκληρός ίσως τούτος ό λόγος, μά πραγματικός».

ΟΙ ΚΑΛΟΚΑΓΑΘΟΙ!—'Απορούν όμως οι συγγραφείς των «'Ελληνικών Γραμμάτων» με τό γιατί τάχατες, ένω ή άστική τρομοκρατία είναι κάτω τό αναπόδραστο, γιατί δέ σταυρώνουμε τά χέρια περιμένοντας την ώρα που θά μάς σφάζουνε οι τρομακότες;... 'Ε; Όχι! 'Ισούτες!

ΤΟ ΚΑΤΑΝΤΗΜΑ.—Οικτρότερο θέαμα από τη δειλία ένός τώος ποιητή και ένός τώος... ανθρώπου (θά έλεγε ο Γκόρκυ) δεν παρουσιάστηκε άσφακώς στη σύγχρονη ιστορία των 'Ελληνικών Γραμμάτων. 'Ο ποιητής στον όποιο—στοις καλούς εκείνους καιρούς που δεν υπήρχαν—για να ήγνώμαστε—μήτε τρομοκρατικό νομοσχέδιο, μήτε... 'Ακαδημίες—συγκεντρωότανε ό φιλολογικός ριζοσπαστισμός της: έποχης, τρέμει να έκέρψει μά ό ποιητής προς γνώμη για τό γνωστό άντιδραστικό νομοσχέδιο, για τό όποιο άλλοι, πριν άπ' αυτόν, είχαν τό κουράγιο να πούν καθαρά και ξάστερα τις άντιλήψεις τους. Τόση άνευλάβεια λοιπόν στον προσαδικημένο έναντο του και τόση περιφρόνηση στον ποιητή του (γιούχα των παριδών); 'Η μήπως κ' έχει δεν εΐτανε πο ολιε τι ή!...

Γιούχα, λοιπόν, το Παλιε ή!

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑ.—'Η άντιδραση που όργιάζει έλλοιού και με χίλιες έκδηλώσεις, είναι έπόμενο πως δέ θά παραλειφθεί και τό Πανεπιστήμιο. 'Από του σημείου όμως αυτού ίσαμε τη μετατροπή του σε πραγματικό ύποκατάστημα της Γενικής 'Ασφαλείας, όπάρχει κάποια διαφορά που άν φαίνεται λογική συνέπεια της άσκοπότητας σ' όλα τά έπιπεδα τρομοκρατίας, είναι όμως και ικανή να δείξει στους φοιτητές του Πανεπιστημίου ίσαμε που φτάνει ή ξεστισπωσιά και ή άσυνειδησία των καθηγητών που διδάσκουν καθημερινά τό... «έκαστος είναι έλεύθερος να έκέρψει προφορικά, έγγραφώς και δια τό τύπου του; στοχασμούς του!...» Τό τελευταίο έγγραφο του 'Υπουργείου Παιδείας αναβιβάζει σε 22 τους φοιτητές που κατά τη γνώμη του, πρέπει ή Σύνγκλητος να τιμωρήσει «έντε επικειαιας». 'Η ευτυχημένη πρωτοπορεία των φοιτητών άς έπαυρηνέι: Όύτε ένας δεν πρέπει να τιμωρηθεί. 'Ας τό φωνάξουν θαρραστά: Όύτε ένας!

ΟΛΙΓΗΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΝ, ΜΑΙΤΡ!...—Τά «'Νεοελληνικά Γράμματα» της Κοήτης κάνουν την τιμή στον 'Ισραήλ ν' άσγοληθόνε μαζί του και με την «Ταβέρνα του Κόρ Λεωνίδα» που δημοσιέψαμε σε περασμένο φύλλο μας. 'Η κρίση τους; 'Α-

κούστε την: «Τις σελίδες αυτές διέπει βέβαια βαθύς και ειλικρινής πόνος. Φαίνεται από μακρυνά πως δεν πρόκειται για τυχαία πέννα. 'Αλλά φαίνεται επίσης ότι πρόκειται για κάτι προχειρογραμμένο. 'Υστερα, προς Θεού, (Νά τω!) ή ξεφανερωμένη θέση! Γιατί: Οι θεωρίες αυτές είναι τόσο γνωστές πιά, που ώρισμένοι τό νά αναφέρουναι σ' ένα έργο τέχνης. Όι αιδούσιες, είναι μά ξεθωριασμένη κοινοτοπία. Τά πιο ισχυρά σημεία του διηγήματος (άς τό πούμε έτσι), είναι εκεί που ξεσκεπάζεται ή κοινοτική διάθεση του γραφοντος... (κλπ. κλπ.). Φαίνεται όμως ότι ή διεύθυνση του περιοδικού, έχρις από τά φιλολογικά της γούστα, τρέφει ιδιαίτερη εκτίμηση και στο χουζούρι. Γιατί γράφει σ' άλλο σημειώμα της πώ; προσημνία τον 'Ισραήλ που άναπαύεται στην Κηφισιά (σημ. «'Ν. 'Επ.») τό περιοδικό άνκαι μιλιά στον ένεστωτα αναφέρεται στο παρελθόν)... από τον 'Ισραήλ της «'Αλάμπρας» και έπεξηγεί: τον 'Ισραήλ της πέννας κι' όχι εκείνον που κραδάνει τον πυρσό του επανάστατή...» Και μά συμβουλή, γιομάτη καλοκαγαθία: «'Ας άρίσει την πολιτική για τους πολιτικούς. 'Αλοιώς κινδυνεύει να χαλάσει τό ταλέντο του...» Τ' άκούς, 'Ισραήλ; Τ' άκούς τί σου λέει ό... confrere Φρέρη!...

NIENTE MENO.—'Ο κ. Κοστής Μπασιιάς στα «'Ελληνικά Γράμματα»,—πυό άλλου;—άνετρεψε τον Κάθλ Μόρξ! 'Αμέ...

ΕΥΓΛΩΤΤΕΣ ΔΙΑΨΕΥΣΕΙΣ.—'Η «'Νέα 'Εστία» σ' έν' από τά τελευταία φύλλα της, παίρνουμε άφορημό από ένα δικό μας άρθρο για τους συγγραφείς που δουλεύουν την «άρχουσα τάξη» (έστω και με εισαγωγικά) άν την θέλει ό κ. Σ. Ή, έγγραψε άκριτά ριζοσπαστικά πράγματα... λ. χ.

«...Διότι ή Τέχνη κ'άτ' ούσία ν και κατά βάθος, είναι πάντοτε επαναστατική, (υπογραμμισμένα από την ίδια). 'Ως κοινοτική έκφραση δηλαδή, είναι πάντοτε άνησυχία και διαμαρτυρία. Μοιραώς, ή κοινωνία τείνει πάντοτε ν' αλλάξει μορφή, να εξέλιχθί, να καλυρεσθί. Και κάθε τέχνητις, όταν είναι αληθινός, υποβηφεί, έμέσως, άσυναίσθητως, άκόμη και άνεκφράστως, αυτήν την τάση. 'Η «άρχουσα τάξη», ή και' άνάγκη συντηρητική, την παρεμποδίζει. Διά τούτο ό αληθινός τέχνητις δεν ήμπορεί ν' άνήκει εις την «άρχουσαν τάξη». («'Ν. 'Εστία», 1 Μαρτ. άρ. 5—29, σελ. 23). 'Όπως θά είδαν οι άναγνώστες μας, ό κ. Σενόπουλος και στην άπάντη του προς τό συντάκτη του «'Ριζοσπαστή», εΐτανε άκόμη... «προοδευτικότερος». Τώρα θά διερωτάται κανείς γιατί ή «'Νέα 'Εστία», μολονότι ό θόρυβος για τό άντιδραστικώτατο νομοσχέδιο θά είχε ταρξεί άσφακώς και τη δική της λιμνοθάλασσα, δεν άπέφρασε ούτε γραμμή διαμαρτυρίας. 'Η «'Νέα 'Εστία» βρίσκει ίσως τό Νομοσχέδιο σωστό και δικό! 'Επιβαλλόμενο υπό τους περιστάσων!... Και δεν πρέπει να παραξενευτεί κανείς άν άφριο ή «'Νέα 'Εστία» μπει έπ κεφαλής του άγώνα για την καταιπηση του έλεύθερου πνεύματος και της διανοητικής ελευθερίας παρ' όλες τις ριζοσπαστικές δηλώσεις του διευθυντή της. 'Αλιμονό! Μάς έχει τόσο συνεπίσει ή διπροσωπία τον τόπο αυτό! Μά πως θά πρέπει να χαρακτηρίσουμε έμεις τους ανθρώπους που για άπλη δημοκροσία φαίνονται τόσο ριζοσπαστές στην άντίληψη των καθηκόντων τους άς τεχνικών που ζούνε μέσα σ' ένα άστικό περιβάλλο, όταν με την εύγλωττότερη σιγή διαψεύδουν την κόφια ρητορεία; 'Αφίνουμε στον κ. Σενόπουλο τη σχετική φρονιμία άνκαι είμαστε βέβαιοι πως δεν άνήθικο πολιτικισμό, τό λεξιλόγιο του θά τον όνομάξει πολιτική εστροφιλία!...

Τηλεγράφημα στον Μάξμ Γκόρκυ

['Η «'Νέα 'Επιθεώρηση» έστειλε στο μεγάλο Ρώσο συγγραφέα, τό παρακάτω τηλεγράφημα]:

Βέβαιοι πως διατρωνόμαστε τη γνώμη και τον πόθο των προχωρημένων διανοουμένων αλλά και της μεγάλης μάζας των καταπιεζόμενων, σ'ας καλούμε, άγαπητέ σύντροφε, και σ'ας παρακαλούμε να έπισκεφθήτε τον τόπο μας, με την ευκαιρία του ταξιδιού σας στη Ρωσία.

'Η παρουσία σας ανάμεσά μας, σε στιγμές τρομοκρατίας σαν τη σημερινή που δέρνει τον τόπο μας, θά είναι για μάς μά πολύτιμη κι' άνεχτίμητη ήθική ένίχχυση.

Η «'ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ»,

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

—'Από τό έρχόμενο φύλλο, έγκαινιάζουμε τρεις νέες ρομπρικές Μουσική-Θέατρο-Καλές Τέχνες με είδικούς για τον κάθε κλάδο συνεργάτες. 'Αν άργήσαμε να τ' κάνουμε ίσαμε σήμερα, εΐτανε γιατί δέ θέλαμε να παρουσιάσουμε τό θέαμα της προχειρότητας που παρατηρείται σ' άλλα περιοδικά που έχουν άνοιξει πρόσμοιες στήλες.

—Στά έρχόμενα επίσης φύλλα ή «'Νέα 'Επιθεώρηση» θά παρουσιάσει στους άναγνώστες της ευρότατο δίκτυο πληροφοριών, που θ' άγκαλιάζει όλες τις χώρες της Εύρώπης. Θά είναι ένα πιστό καθρέφτισμα της κίνησης των γραμμάτων και των τεχνών άπ' όλο τον καλλιτεχνικό κόσμο. Τούτο βέβαια θά εξαρτηθεί κι' από την άδξηση των σελίδων του περιοδικού που έχουμε πάντα όπ' όψη μας.

—Μιά προτότυπη και μεγάλη μελέτη για τον Ταινε, με την ευκαιρία της έκαινοταετηρίδας του (1828—1893) γραμμένη από τό συνεργάτη μας Πέτρο Πικρ, θά δημοσιέψουμε στο έρχόμενο φύλλο. 'Η μελέτη για τό Γκόρκυ και ή συνέχεια της 'Ηθικής του Κροπότιν, δέ μάς άξιαν, δυστυχώς, τό χώρο που χρειαζότανε για τη δημοσίεψη της στο σημερινό μας φύλλο.

—'Η «'Νέα 'Επιθεώρηση» καθόρθως να εξασφαλίσει ταχτικώς φιλολογικές άναποκρίσεις από τά κυριότερα κέντρα του 'Εξωτερικού. Τά Γράμματα των συνεργατών μας από τη Ρώμη και τό Βερολίνο, άνκαι φθασμένα στα χέρια μας, μέγουν δυστυχώς από έλλειψη του άναγκαίου χώρου για τό έρχόμενο.

—'Η άδξηση των σελίδων της «'Νέας 'Επιθεώρησης» πρέπει να γίνει σύνθημα για κάθε φίλο και συναγωνιστή της. Μόνο έτσι θά μπορούει ν' άναποκριθεί καλύτερα στον προορισμό της. 'Ο κάθε συνδρομητής μας άς προσπαθήσει να έγγραφει δυό ζύλλους. Μ' αυτό τον τρόπο ή 48σέλιδη 'Επιθεώρηση θά γίνει μορξοτό να έμφανιστεί από τό 7ο φυλλάδιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

(Κρίνουμε τὰ βιβλία ποὺ μᾶς στέλλονται σὲ δύο ἀντίτυπα).

Λογοτεχνικά :

Στρ. Μυρβίλη: «Διηγήματα» Μυτιλήνη 1928.
 Ν. Καζαντζάκη: «Χριστός». (Ἔκδ. Στοχαστή) 1928.

Lefféris Alexiou: «Vers Français d'un Grec». Candie, 1928.

Σ. Βουρλέκη: «Ἡ καρδιά μιάς ἀμαρτωλῆς» (Ἔκδ. Γκοβόστη). 1927.

Γρηγ. Θεοχάρη: «Φωνές χωρὶς ἦχο». (Ποιήματα). Πειραιᾶς 1927.

Ντόρου Ντορῆ: «Ἄπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Παρανθρώπου». Ἀθήνα 1928.

Ἐντυπώσεις—ταξίδια :

Ν. Καζαντζάκη: «Τί εἶδα στὴ Ρουσία» Τόμος 2ος 3ος. (Ἔκδ. Στοχαστή). 1928.

Κοινωνιολογικά :

Ν. Μπουχάρη: «Τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα». Ἀθήνα 1928.

Φιλοσοφικά :

Π. Λαφόργκ: «Ἡ καταγωγὴ τῆς ἰδέας τῆς ψυχῆς». Μετάφρ. Στάθη Φερεντίνου. (Ἔκδοσις Γκοβόστη) 1928.

Ἱστορικά :

Μ. Hollebecque: Ἱστορία τῶν λαῶν Ἡ Προϊστορικὴ ἀνθρωπότης. Μετάφρ. Β. Δ. (Ἔκδ. Κοραῆ). Ἀθήνα 1928. (Σημ. «Ν. Ἐπ». Γράφουμε στὸ ἐρχόμενο).

Ἐλάβαμε τὰ περιοδικά :

«Νέα Ἀγωγή», Ψαρῶν 41β, (ἀρ. 4).

«Ἀναγέννησις», Σταδίου 28, Μέγ. Εφεσίου, (ἀρ. 7, 8).

«Ἑλληνικὰ Γράμματα», Μάγερ 28, (ἀρ. 9, 10).

«Νέα Ἑστία», Ρόμβης 22, (ἀρ. 8, 9).

«Καινουργία Ζωή», Σίνα, ΙΙ, (ἀρ. Ι).

«Σοσιαλ. Ἐγκυκλοπαίδεια». «Ἀκαδημαϊκὸ», (ἀρ. 3, 4).

«Ἰόνιος Ἀνθολογία», Ζάκυνθος (ἀρ. 13).

«Νέοι Ρυθμοί», Μ. Ἀλεξάνδρου, 115. Δράμα, (ἀρ. 2).

«Ἀλεξ. Τέχνη», 10 Rue Lepsius. Ἀλεξάνδρεια. (ἀρ. 5).

«Feu», (organe du régionalisme méditerranéen). Fréd. Mistral, 13. Aix-en-Provence, (ἀρ. 2).

«L i b r e» Mr. Louis Roussel, Faculté des Lettres. Montpellier, Hérault—France, (ἀρ. 64-65).

ΣΑΤΥΡΙΚΗ ΓΩΝΙΑ

Σ' ἓνα ξεχωραμένο ποιητή.

—Ἄπὸ ποῦ θὲ νάγει ἀγέρα
 νὰ λαλήσῃ τὴ Φλογέρα ;...

Στοχασμοὶ τοῦ Χαλβούζου :

Πῶς νὰ γενῶ ἓνα μ' αὐτοῦς ;
 —ἄς τὸ σκερτοῦν κομμάτι—
 Ἔχω στίγια καὶ λερτοῦς
 ἔχω κοιλιά γιομάτη...

Στὸν Κώστα Ἀνάκτο :

... Καραμοῦζα ἦν
 καὶ κύμαλον ἀλαλάζον!

APMENHS

Ἡ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ.—(Δὲ χρειάζεται βέβαια νὰ δομηθῶμεν ὅτι σ' ἀνώνομα γράμματα δὲν ἀπαντοῦμε).—**Ι. Χ. Πάτρης.** Ἄπὸ τ' ἄλλο φύλλο μας, ὅπως ἀναγγείλαμε, ἀρχίζουμε τὴ δημοσίευσή τοῦ κλασικοῦ ἔργου τοῦ Πλεχάνοφ. γιὰ τὴ Γένεσις τῆς Τέχνης καὶ τοῦ αισθητικοῦ φαινομένου γενικά. Συνεπῶς κάθε ἑλληνικὴ μελέτῃ γιὰ τὸ θέμ' αὐτό, γιὰ τὸ περιοδικό μας τουλάχιστο, μπαίνει σὲ δευτέρη μοῖρα.—**Ἐλ. Χαλότσ.** (Συνεὶκ Κουντουριώτῃ) Ἐνταῦθα. Τὸ ἔργο σας, σὰς ἀναμείνει στὸ Ἀκαδημαϊκὸ ἀπὸ ἓνα μῆνα τώρα. Σὰς εἶχαμε γράφει μάλιστα γιὰ νὰ περάσετε ἀλλὰ δὲν πήρατε, φαίνεται, τὸ γράμμα μας. Ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ μὴν πραγματοποιηθεῖ προσωπικῆ μας συνάντησις σὰς ἀφίνομε μὲζ' ἓνα λιγόλογο κριτικὸν γράμμα μας. Ὅστε περάστε νὰ πάρετε καὶ τὰ δύο ἀπὸ τὸ ἴδιο βιβλιοπωλεῖο.—**Κ. Καστρ. Θεσσαλ.** Ὅπως βλέπετε, γιὰ τὸ Γκόρκυ δημοσιεύεται ἐκτενὴς ἀναλυτικὴ μελέτῃ.—**Γ. Α. Μυτιλλ.** Καὶ πάλι εὐχαριστοῦμε.—Πήρατε καθόλου εἶδησι ἀπὸ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ δασκάλου Χ. Ἀργ. Εἶναι ἀξιοθρήνητος τύπος κομειδουλίου μὲ φάσεις τραγικὰς! Διαβιβάζουμε μέσον σας, τὰ συλληπητήρια μὰς γιὰ τὴν ἀτυχῶς (!) ἠ πνευματικὴ ἐπικοινωνία μας μὲζ' ἑσὺ τοῦ διεκόπη.—**Ἄρμ. Ἀμαροῦσιο.** Δημοσιεύομε, ὅπως βλέπετε, μερικά. Εἶναι ἀρκετὰ ἐπιτυχημένα.—**Α. Ἄστερ.** Ἐνταῦθα. Κομμά ἀίτησις γιὰ ἐγγραφή συνδρομητῆ δὲ λαβαίνουμε ὅτ' ὅθι ἂν δὲ συνοδεύεται καὶ μὲ τὸ ἀντίτιμο. Εἶναι ὄρος ποῦ τὸν τηροῦμε ἀπαράβατα.—**Τηλ. Χρ.** Ἡράκλειο. Καλὴ ἡ ἐμπνευσι μόνον ποῦ τῆς λείπει ἡ φραστικὴ ἀριότητα. Περιμένουμε κανένα ἄλλο.—**Π. Ρ. Σάμο.** Πόσους φρατίους στίχους βρήκαμε στὰ τραγούδια σας! Δυστυχῶς ὅμως κανένα δὲ μπορεῖ νὰ ἔχει τὴν ἀξίωση τοῦ ἔργου, τόσο τεχνικά όσο καὶ φραστικά. Περιμένουμε, νέα σας.—**Γρ. Λον.** Ἐνταῦθα. Βρήκαμε καὶ τὴν ἐπίσημ' καὶ τὸ «σκοπὸς... Δὲν εἴμαστε, λοιπὸν, μόνον «ἀρνητῆς» ὅπως λέει τὸ τραγούδι σας. Ὑπομονὴ χρειάζεται! ἀργότερα ἴσως γράψετε κάτι καλύτερο, διὰν μάλιστα θῆκατε διαβάσει περσότερο.—**Στ. Σέλωρ. Σοφικὸ.** Δημοσιεύομε ἓνα, τὸ σχετικὸς καλύτερο.—**Γ. Γεωργ. Καβάλλα.** Δὲν εἶναι θέμα ποῦ τὸ περιλαμβάνουν τὰ πλαίσια τῆς «Ν. Ἐπιθ.»—**Γ. Μορ. Πειραιᾶ.** Εἶναι ἐξαντλημένως ἀπὸ καιρὸ. Ἄποροῦμε γιὰτὶ δὲ λάβατε ἐγκαίρως τὸ 40. Ἄγγ. Γκ. Θεσσαλ. Ἐλπίζουμε νὰ τὰ πήρατε. Φροντίστε γιὰ τὴν ἐγγραφή συνδρομητῶν στὴν πόλῃ σας.—**Π. Κορδ.** Κιάτο, Ὄθιτε ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει καὶ ἡ ἐλάχιστῃ ὑπόνοια, ἀπὸ μὴς ἐαρκῆς, κατὰ ποῦ φίλου Στεργ. Σὲ τελευταῖο γράμμα μας, σὰς εἶχαμε παρακαλέσει νὰ μᾶς στείλετε τὸ μπλοκ ἐκείνο ποῦ κυκλοφορεῖ στὴν ἐπαρχία σας. Θὰ εὐχαρισθῶμεν ἂν τὸχομοῦμε σύντομα.